

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETO
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

KRISTINA CEINORĖ

**STUDIJŲ PRIEINAMUMAS STUDENTAMS,
TURINTIEMS NEGALIĄ AR KITŲ INDIVIDUALIŲJŲ
POREIKIŲ:
MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO ATVEJIS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

Prof. dr. Agota Giedrė Raišienė

VILNIUS

2025

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS	6
1. STUDIJŲ PRIEINAMUMO STUDENTŲ ĮVAIROVEI PAGRINDAI: TEISINIAI, VERTYBINIAI IR KALBINIAI ASPEKTAI.....	8
1.1. Tarptautinis požiūris į švietimo prieinamumą ir lygybę	8
1.2. Nacionalinis teisinis reguliavimas ir švietimo prieinamumo užtikrinimas	11
1.3. Atskirtis, segregacija, integracija ir įtrauktis: požiūrio į individualiuosius poreikius raida	13
1.4. Įtraukiojo ugdymo samprata, vertybės ir įgyvendinimo dimensijos	17
1.5. Kalbos vaidmuo kuriant įtraukią ir pagarbią studijų aplinką	18
2. AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMAS IR ĮTRAUKTIS.....	20
2.1. Aukštojo mokslo prieinamumo kliūtys	20
2.2. Tikslinės informacijos apie prieinamumą ir paramos teikimą Lietuvos universitetuose analizė.....	32
2.3. Mykolo Romerio universiteto pagalbos ir paramos sistema studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių.....	35
3. TYRIMO METODOLOGIJA.....	38
3.1. Teorinis tyrimo pagrindimas ir sąsaja su metodologine dalimi	38
3.2. Tyrimo tikslas, uždaviniai ir metodai.....	39
3.3. Tyrimo instrumento sandara ir pagrįstumas.....	40
3.4. Tyrimo atlikimo eiga, atranka ir duomenų analizės procedūros	43
4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ.....	46
4.1. Respondentų demografiniai duomenys	46
4.2. Studentų individualių poreikių įvairovė.....	48
4.3. Infrastruktūros kliūtys	49
4.4. Technologinės ir informacinės kliūtys	50
4.5. Pedagoginės ir metodinės kliūtys	52
4.6. Požiūrio ir socialinės kliūtys	55
4.7. Dėstytojų žinių, įgūdžių ir kompetencijų stoka.....	57
4.8. Psichologinės ir asmeninės kliūtys.....	61
4.9. Finansinių išteklių ir paramos trūkumas	63
4.10. Studentų ir dėstytojų pasiūlymai	64
IŠVADOS	68

REKOMENDACIJOS	70
LITERATŪRA	73
ANOTACIJA	80
ANNOTATION	81
SANTRAUKA.....	82
SUMMARY	83

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. Atskirties modelis švietime
2. Segregacijos modelis švietime
3. Integracijos modelis švietime
4. Įtraukties modelis švietime
5. Įtraukiojo ugdymo dimensijos
6. Pasiruošimo paskaitoms vertinimas
7. Darbo krūvio padidėjimo vertinimas
8. Dėstytojų požiūrio vertinimas
9. Dėstytojų pasiruošimo vertinimas
10. Žinių ir įgūdžių pakankamumo vertinimas
11. Dėstytojų motyvacijos mokytis vertinimas
12. Dėstytojų požiūris į papildomus mokymus
13. Priežastys, kurios labiausiai motyvuotų dėstytojus mokytis ir tobulėti
14. Kliūtys, trukdančios dėstytojams skirti laiko tobulėjimui

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar individualiųjų poreikių, aukštajame moksle

2 lentelė. Anketos klausimai studentams

3 lentelė. Anketos klausimai dėstytojams

4 lentelė. Respondentų demografiniai duomenys

5 lentelė. Infrastruktūros pritaikymo vertinimas

6 lentelė. Nuotolinio mokymosi pritaikymas

7 lentelė. Informacijos prieinamumo vertinimas

8 lentelė. Studijų programų pritaikymas

9 lentelė. Universiteto pastangos pritaikyti studijas

10 lentelė. Dėstytojų požiūrio vertinimas

11 lentelė. Studentų rekomendacijų vertinimas

12 lentelė. Studentų apsisprendimo studijuoti vertinimas

13 lentelė. Studentų ir dėstytojų siūlymai

IVADAS

Temos aktualumas. Darbo tema itin aktuali dėl kelių svarbių priežasčių. Viena jų – socialinio teisingumo ir lygybės siekis, kad aukštasis mokslas būtų prieinamas ir pritaikytas visoms asmenų grupėms, įskaitant ir socialiai pažeidžiamas grupes. Asmenų su negalia teisių apsaugos agentūros (buv. Neįgaliųjų reikalų departamento) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, aukštosiose mokyklose pastebimas negalią turinčių studentų skaičiaus mažėjimas: 2018 m. 447 studentai su negalia studijavo Lietuvos aukštosiose universitetinėse mokyklose, o 2023 m. – tik 258 (NDT 2024). Šis studentų skaičiaus mažėjimas rodo, kad aukštasis mokslas susiduria su iššūkiais ne tik dėl fizinės aplinkos pritaikymo, bet ir patiria finansinių, socialinių bei psichologinių kliūčių.

Kitas aspektas yra teisiniai reikalavimai. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija ir Lietuvos nacionalinė politika įpareigoja aukštąsias mokyklas vykdyti priimtus įsipareigojimus, kuriuose numatoma didinti aukštojo mokslo prieinamumą ir sudaryti lygias galimybes visiems siekti aukštojo išsilavinimo, nepaisant jų socialinės padėties, lyties, tautybės ar negalios. Jungtinių Tautų Žmonių su negalia teisių komitetas savo rekomendacijose Lietuvai dar 2016 m. išreiškė susirūpinimą žemu žmonių su negalia dalyvavimo aukštojo mokslo sistemoje lygiu (Committee on the Rights of Persons with Disabilities 2016) ir rekomendavo sudaryti palankesnes sąlygas asmenims su negalia įgyti aukštąjį išsilavinimą.

Atsižvelgiant į tai, šiame magistriniame darbe bus siekiama išanalizuoti aukštojo mokslo prieinamumą ir studijų pritaikymą negalią ir kitų individualiųjų poreikių turintiems asmenims, atskirai apžvelgiant Mykolo Romerio universiteto atvejį.

Darbo tikslas – išanalizuoti aukštojo mokslo prieinamumą ir studijų pritaikymą negalią ar kitų individualiųjų poreikių turintiems studentams, remiantis Mykolo Romerio universiteto atveju.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti tarptautinius bei nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius studijų prieinamumą, įtraukties principus ir negaliai jautrios kalbos gaires.
2. Išanalizuoti mokslinę literatūrą ir išskirti pagrindines kliūtis, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar kitų individualiųjų poreikių, aukštajame moksle.
3. Atlikti empirinį tyrimą ir, remiantis studentų ir dėstytojų apklausos duomenimis, nustatyti, kaip teorinėje dalyje įvardintos kliūtys pasireiškia Mykolo Romerio universitete.

Tyrimo objektas – kliūtys, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar kitų individualiųjų poreikių, siekdami aukštojo mokslo.

Tyrimo metodai:

1. Teisės aktų ir strateginių dokumentų analizė. Pirmasis uždavinys įgyvendintas taikant nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų bei strateginių dokumentų analizės metodą. Nagrinėti dokumentai, reglamentuojantys asmenų, turinčių negalią, teisę į aukštąjį mokslą bei prieinamumo užtikrinimą. Taip pat analizuoti įtraukties principai, ugdymo samprata, požiūrio į negalią raida ir negaliai jautrios kalbos vartojimo svarba. Ši analizė leido įvertinti, kaip teisinė bazė užtikrina šių studentų galimybes studijuoti lygiomis teisėmis ir aktyviai dalyvauti akademinėje bei visuomeninėje veikloje;

2. Informacijos analizė ir sintezė. Antras uždavinys įgyvendintas atliekant kokybinę informacijos analizę ir sintezę. Pirmiausia išanalizuoti moksliniai straipsniai, kurių pagrindu identifikuotos pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar kitų individualiųjų poreikių, aukštajame moksle. Taip pat buvo analizuojama Lietuvos universitetų internetinėse svetainėse skelbiama informacija apie prieinamumo užtikrinimą ir studijų bei aplinkos pritaikymą. Pabaigoje detaliau išnagrinėti Mykolo Romerio universiteto dokumentai ir viešai prieinami informacijos šaltiniai, siekiant įvertinti, kaip praktikoje įgyvendinami įtraukties principai.

3. Kiekybinis tyrimas (anketinė apklausa). Trečias uždavinys įgyvendintas atlikus empirinį kiekybinį tyrimą, taikant struktūruotą anketinę apklausą. Respondentais tapo studentai, turintys negalią ar kitų individualiųjų poreikių, bei Mykolo Romerio universiteto dėstytojai. Tyrimo duomenys padėjo suprasti, kaip teorinėje dalyje identifikuotos kliūtys pasireiškia studijų procese Mykolo Romerio universitete. Apklausos rezultatai atskleidė studentų ir dėstytojų patirtis, požiūrius ir vertinimus, susijusius su studijų prieinamumu, informacijos ir paslaugų pasiekiamumu, dėstytojų pasirengimu dirbti su įvairių poreikių turinčiais studentais bei pagalbos priemonių veiksmingumu.

Darbo struktūrą sudaro teorinė, metodinė ir empirinio tyrimo dalys, pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

1. STUDIJŲ PRIEINAMUMO STUDENTŲ ĮVAIROVEI PAGRINDAI: TEISINIAI, VERTYBINIAI IR KALBINIAI ASPEKTAI

Pirmoje darbo dalyje analizuojami studijų prieinamumo pagrindai studentams, turintiems individualių poreikių. Pradedama nuo tarptautinių teisės aktų ir įsipareigojimų analizės, akcentuojant asmenų su negalia teisių apsaugą bei švietimo prieinamumą. Aptariami Jungtinių Tautų ir UNESCO dokumentai, kuriuose formuluojami švietimo prieinamumo ir įtraukties principai.

Toliau nagrinėjami Lietuvos Respublikos įstatymai ir strateginiai dokumentai, reglamentuojantys negalią ir kitus individualiuosius poreikius turinčių asmenų teises į aukštąjį mokslą. Analizuojama požiūrio į negalią raida švietimo sistemoje, aptariant atskirties, segregacijos, integracijos ir įtraukties modelius.

Skyriaus pabaigoje apžvelgiama įtraukiojo ugdymo samprata bei pagrindinės jos įgyvendinimo kryptys, taip pat analizuojamos negaliai jautrios kalbos gairės, padedančios formuoti pagarbią ir įtraukią akademinę aplinką. Šios temos sudaro teorinį ir vertybinį pagrindą tolesnei studijų prieinamumo analizei.

1.1. Tarptautinis požiūris į švietimo prieinamumą ir lygybę

Pastaraisiais dešimtmečiais tarptautinė bendruomenė ėmėsi aktyvių veiksmų siekdama užtikrinti, kad žmonės su negalia galėtų visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, ypač švietime. Švietimas laikomas vienu svarbiausių veiksnių, padedančių žmonėms įgyti žinių, savarankiškumo ir prisidėti prie bendruomenės gerovės. Didelę įtaką šiai kryptčiai padarė 2006 m. priimta Jungtinių Tautų (toliau – JT) Neįgaliųjų teisių konvencija (toliau – Konvencija) (angl. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD). Šiame dokumente pabrėžiama, kad negalia atsiranda ne tik dėl žmogaus sveikatos sutrikimų, bet ir dėl visuomenėje esančių kliūčių – tokių kaip nepritaikyta aplinka, informacijos neprieinamumas ar ribotos galimybės gauti paslaugas. Todėl atsakomybė už žmonių su negalia įtraukimą tenka ne tik pačiam žmogui, bet ir visuomenei, kuri turi sudaryti lygias galimybes visiems (UNCRPD 2006).

Konvencijos 24 straipsnyje ypatingas dėmesys skiriamas asmenų su negalia teisei į švietimą be jokios diskriminacijos ir lygiomis galimybėmis. Ši teisė apima visus švietimo lygmenis – nuo ankstyvojo ugdymo iki aukštojo mokslo ir mokymosi visą gyvenimą. Pabrėžiama, kad švietimo sistema turi būti ne tik formaliai atvira visiems, bet iš esmės pertvarkyta taip, kad būtų grindžiama

įtraukties principais – tai reiškia, kad turi būti atsižvelgiama į kiekvieno mokinio individualius poreikius, gebėjimus ir galimybes. Konvencijoje įtvirtinta valstybės pareiga ne tik pašalinti esamas kliūtis, bet ir aktyviai kurti aplinką, kurioje visi besimokantieji turėtų vienodas galimybes mokytis ir tobulėti. Ši pareiga apima visapusišką švietimo prieinamumo užtikrinimą: nuo fizinės aplinkos (pvz., pritaikytų pastatų) ir informacijos (pvz., prieinamos mokomosios medžiagos) iki individualiai pritaikytų sąlygų (angl. *reasonable accommodation*), tokių kaip lankstesnis vertinimas ar specializuota pagalba. Taip pat pabrėžiama būtinybė teikti personalizuotas paramos priemones, kurios leistų kiekvienam mokiniui pasiekti mokymosi tikslus ir visavertiškai dalyvauti ugdymo procese (UNCRPD 2006, 24 str.).

Pagal Konvencijos 3 straipsnį, švietimo sistema turi būti grindžiama pagrindiniais žmogaus teisių principais, kurie užtikrintų visų asmenų visavertį ir orų dalyvavimą visuomenėje. Šie principai apima pagarbą žmogaus prigimtiniam orumui, savarankiškumui bei laisvei priimti sprendimus; nediskriminavimą; visapusišką ir veiksmingą dalyvavimą visuomenėje; žmogaus įvairovės pripažinimą ir vertinimą kaip visuomenės turto; lygių galimybių užtikrinimą bei visuotinio prieinamumo principą (UNCRPD 2006, 3 str.). Švietimo sistema, grindžiama šiomis nuostatomis, turi būti įtrauki, jautri individualiems poreikiams ir atvira visiems, nepriklausomai nuo jų negalios pobūdžio ar sunkumo lygio. Be to, Konvencija įpareigoja valstybes imtis aktyvių priemonių rengiant pedagogus darbui įtraukiojo ugdymo aplinkoje. Tai apima mokytojų profesinį rengimą ir nuolatinį kvalifikacijos tobulinimą, siekiant užtikrinti, kad jie turėtų reikiamų žinių ir įgūdžių dirbti su įvairių poreikių mokiniais. Taip pat numatoma pareiga sudaryti galimybes naudotis alternatyvios ir papildomos komunikacijos priemonėmis, tokiomis kaip gestų kalba, Brailio raštas, paprasta kalba ar technologinės pagalbos priemonės, užtikrinančios informacijos ir ugdymo turinio prieinamumą visiems (ibid.).

Pasaulio švietimo politikoje Konvencijos nuostatos glaudžiai siejasi su kitais svarbiais tarptautiniais žmogaus teisių dokumentais. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (1948) pirmą kartą įtvirtinta visų asmenų teisė į švietimą, pabrėžiant, kad švietimas turi būti prieinamas visiems, o pradinio ugdymo etapas – privalomas ir nemokamas. 1966 m. priimtame Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte išplečiama švietimo samprata – jame švietimas apibrėžiamas kaip būtina žmogaus orumo sąlyga, padedanti vystyti žmogaus asmenybę, gerbti pagrindines teises bei skatinti supratimą, toleranciją ir draugystę tarp visų tautų bei grupių (JT 1966). Tuo tarpu Salamankos deklaracijoje (1994), parengtoje UNESCO iniciatyva, aiškiai įtvirtintas įtraukaus ugdymo principas. Deklaracijoje teigiama, kad bendrojo lavinimo mokyklos, pritaikytos mokinių įvairovei, yra efektyviausias būdas siekti švietimo sistemos, kuri remiasi socialiniu teisingumu, mažina diskriminaciją ir kuria atviresnę ir solidarumu grįstą visuomenę (UNESCO 1994). Šie dokumentai

formuoja tarptautinį teisinį ir moralinį pagrindą, kuriuo grindžiama įtraukaus švietimo plėtra visame pasaulyje.

JT Darnaus vystymosi darbotvarkėje iki 2030 metų (Agenda 2030) švietimas pripažįstamas kaip vienas kertinių veiksnių, padedančių užtikrinti žmogaus teisių įgyvendinimą, socialinį teisingumą ir tvarią visuomenės raidą. Ketvirtasis darnaus vystymosi tikslas (SDG 4) įpareigoja valstybes „užtikrinti visiems įtraukia, lygiavertę ir kokybišką švietimo prieigą bei skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi (JT 2015). Vadovaujantis šiuo tikslu ypač pabrėžiama būtinybė sudaryti sąlygas, kad švietimo sistema atlieptų visų besimokančiųjų poreikius, nepriklausomai nuo jų gebėjimų, socialinės padėties ar negalios. Tai suponuoja perėjimą nuo selektyvaus ir normatyvinio ugdymo modelio prie įtraukiojo, kuriame kiekvienas mokinys laikomas lygiaverčiu ir vertingu švietimo bendruomenės nariu. Kaip teigiama UNESCO dokumentuose, ugdymas visiems reiškia ugdymą kiekvienam – jis grindžiamas įvairovės, žmogaus orumo, lygių galimybių ir nediskriminavimo principais (UNESCO 2020). Tokia vertybinė nuostata įpareigoja ne tik keisti švietimo turinį ir metodus, bet ir permąstyti pačią švietimo paskirtį – kaip įrankį įgalinti, o ne atskirti.

Tarptautiniuose dokumentuose įtraukusis švietimas grindžiamas keturiais pagrindiniais švietimo sistemos principais: esamumu (angl. *availability*), prieinamumu (angl. *accessibility*), priimtinumumu (angl. *acceptability*) ir pritaikomumu (angl. *adaptability*) (UNESCO 2005). Tai reiškia, kad švietimo įstaigų turi būti pakankamai, jos turi būti fiziškai prieinamos (pvz., pritaikyti pastatai, transportas) ir pritaikytos informacijos suteikimo prasme, t. y. visa su mokymusi ir švietimu susijusi informacija (mokymo medžiaga, komunikacija, technologijos) turi būti pateikiama tokia forma, kuri būtų suprantama ir pasiekama visiems besimokantiejiems, įskaitant asmenis su negalia. Taip pat švietimas turi būti kultūriškai priimtinas ir lankstus, kad galėtų prisitaikyti prie skirtingų mokinių gebėjimų, poreikių bei lūkesčių.

Pastaraisiais metais vis svarbesnis vaidmuo tenka tarptautinėms organizacijoms, tokioms kaip Europos Taryba, Europos Komisija, UNESCO ar JT ir jų parengtoms rekomendacijoms dėl įtraukiojo švietimo politikos. Šiose rekomendacijose pažymima, kad kokybiškas švietimas be diskriminacijos ir užtikrinant lygias teises visiems yra ne tik pagrindinė žmogaus teisė, bet ir būtina sąlyga kurti darnias, įtraukias ir įvairove grįstas visuomenes. Europos Tarybos 2018 m. priimtoje rekomendacijoje teigiama, kad efektyvus ir lygiomis teisėmis grįstas įtraukusis ugdymas yra esminė sąlyga, stiprinanti demokratines vertybes, socialinį teisingumą ir visuomenės bendrumo jausmą (Europos Taryba 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautinių teisės aktų pagrindu įtraukusis švietimas suvokiamas ne kaip atskiras ar papildomas modelis, o kaip visos švietimo sistemos reformos pagrindas, siekiant teisingumo, pagarbos ir orumo visiems. Įtrauktis čia reiškia ne tik fizinių ir

informacinių kliūčių pašalinimą, bet ir esminį požiūrio pokytį – švietimo sistema turi būti kuriama taip, kad prisitaikytų prie mokinių įvairovės, o ne reikalautų mokinių prisitaikyti prie sistemos. Pagrindinė įtraukaus švietimo nuostata yra ta, kad kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo savo gebėjimų ar poreikių, turi teisę mokytis kartu su kitais, gauti jam reikalingą pagalbą ir tapti lygiaverčiu ugdymo proceso dalyviu. Tokia švietimo sistema ne tik prisideda prie socialinio teisingumo didinimo, bet ir stiprina visą visuomenę, kuri paremta solidarumu, bendradarbiavimu ir pagarba žmogaus teisėms.

1.2. Nacionalinis teisinis reguliavimas ir švietimo prieinamumo užtikrinimas

Per pastaruosius tris nepriklausomos Lietuvos dešimtmečius šalyje buvo sukurta išsami teisinė sistema, kurios tikslas – užtikrinti asmenų su negalia teises bei lygias galimybes visose gyvenimo srityse. Sukurti nacionaliniai įstatymai yra orientuoti į socialinio teisingumo stiprinimą vengiant diskriminacijos ir siekiant asmenims, turintiems negalią, suteikti lygias sąlygas dalyvauti visuomenės gyvenime. Vienas iš svarbiausių šios politikos tikslų yra ne tik formaliai užtikrinti teises, bet ir sudaryti realias galimybes žmonėms su negalia per švietimą, užimtumą, savarankišką gyvenimą integruotis į visuomenę. Ypatingas dėmesys skiriamas švietimo sistemai, kuri labiausiai įtakoja asmenų, turinčių negalią, socialinį įgalinimą. Todėl įstatymais siekiama, kad žmonės su negalia turėtų lygias galimybes įgyti aukštąjį išsilavinimą, kad vėliau galėtų sėkmingai integruotis į darbo rinką ir tapti savarankiškesni.

2010 m. Lietuvai ratifikavus Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvenciją, šalies švietimo ir socialinės apsaugos politika pradėjo keistis, siekdama užtikrinti įtrauktį, prieinamumą ir lygias teises visiems. Šis dokumentas tapo pagrindu kuriant teisinę aplinką, paremtą žmogaus teisėmis, orumu ir socialinio teisingumo principais. Vienas iš reikšmingiausių žingsnių šioje srityje – nuo 2024 m. sausio 1 d. įsigaliojusi nauja Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymo redakcija. Šiuo įstatymu į nacionalinę teisę perkelti pagrindiniai JT Konvencijos principai, taip pat įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmogaus teisių nuostatos. Įstatyme aiškiai įvardytas tikslas – „užtikrinti asmens su negalia teisių apsaugą ir įgyvendinimą lygiai su kitais asmenimis“ (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas 2024). Vienas svarbiausių principų – lygiateisiškumas, kuris reiškia, kad asmenys su negalia turi turėti tokias pačias galimybes kaip ir visi kiti visuomenės nariai: mokytis, dirbti, naudotis viešosiomis paslaugomis, dalyvauti bendruomenės gyvenime bei naudotis prieinama fizine, informacine ir socialine aplinka.

Kaip ir JT Konvencijoje, taip ir Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatyme ypatingas dėmesys skiriamas asmenų su negalia teisei į švietimą. Įstatyme įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas asmuo su negalia turi teisę mokytis visą gyvenimą ir naudotis švietimo paslaugomis tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kiti visuomenės nariai, be jokios diskriminacijos ar nepagrįstų apribojimų (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas 2024). Ši teisė apima ne tik formalų ugdymą visais lygmenimis – nuo ikimokyklinio iki aukštojo mokslo, bet ir neformalųjį švietimą, profesinį mokymą bei suaugusiųjų švietimą. Įstatymas numato, kad atsakomybė už švietimo prieinamumą tenka švietimo teikėjams, taip pat valstybės ir savivaldybių institucijoms. Pagrindinis vaidmuo šioje srityje tenka Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai, kuri atsakinga už švietimo politikos kūrimą, koordinavimą bei švietimo kokybės užtikrinimą. Prieinamumo principas apima fizinės, informacinės, socialinės ir komunikacinės aplinkos pritaikymą, taip pat individualių mokymosi sąlygų sudarymą, atsižvelgiant į kiekvieno besimokančiojo poreikius.

Lygių galimybių principas išsamiai reglamentuojamas ir Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme, kuris remiasi Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniu. Šiame straipsnyje įtvirtinta, kad visi asmenys yra lygūs įstatymui, o žmogaus teisių negalima varžyti ir privilegijų teikti dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar negalios. Įstatymas taikomas įvairiose srityse – nuo švietimo, užimtumo ir valstybės tarnybos iki mokslo ir studijų, paslaugų teikimo, organizacijų veiklos bei vartotojų teisių apsaugos. Pagal šio įstatymo 6 straipsnį, švietimo įstaigos, švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas galimybes visiems besimokantiejiems, nepaisant jų negalios ar kitų tapatybės požymių (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas 2024). Šis teisinis reguliavimas ne tik draudžia diskriminaciją, bet ir įpareigoja institucijas imtis aktyvių veiksmų siekiant kurti atvirą, saugią ir prieinamą mokymosi aplinką visiems.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, nors tiesiogiai neapibrėžiama aukštojo mokslo prieiga asmenims su individualiaisiais ugdymosi poreikiais, 5 straipsnyje įtvirtintas vienas iš pagrindinių švietimo sistemos principų – įtrauktis. Šis principas reiškia, kad švietimo sistema turi sudaryti sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis pagal savo galimybes, gauti reikiamą švietimo pagalbą ir patirti mokymosi sėkmę, nepaisant jo individualiųjų poreikių, gebėjimų ar negalios. Įtraukties principas taip pat apima išipareigojimą užtikrinti mokymosi aplinkos pritaikymą bei mokymo(si) metodų lankstumą, sudarant sąlygas visiems dalyvauti ugdymo procese lygiomis teisėmis (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas 2024). Tokiu būdu, net ir neturint atskiro reglamentavimo, susijusio su aukštuoju mokslu, įtraukties principas tampa teisiniu pagrindu, leidžiančiu spręsti švietimo prieinamumo klausimus plačiaja prasme.

Dar viena reikšminga teisinė nuostata įtvirtinta Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme, kuris užtikrina visiems Lietuvos piliečiams lygias galimybes įgyti aukštąjį išsilavinimą, nepaisant jų socialinės padėties, negalios ar kitų aplinkybių. 2024 m. įsigaliojusios šio įstatymo pataisos dar labiau įtvirtino socialinio teisingumo principus aukštajame moksle. Įstatyme numatytos konkrečios priemonės, skirtos didinti studijų prieinamumą socialiai pažeidžiamiems asmenims, įskaitant asmenis su negalia. Šios priemonės apima įvairių ugdymo aplinkų – fizinės, informacinės, akademinės, finansinės ir socialinės – pritaikymą, siekiant užtikrinti, kad aukštasis mokslas būtų prieinamas visiems, atsižvelgiant į individualiuosius poreikius. Be to, numatyta iš valstybės biudžeto finansuoti paramą, skirtą šių priemonių įgyvendinimui pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatytus aukštojo mokslo socialinės dimensijos plėtros prioritetus. Tokios nuostatos rodo valstybinį įsipareigojimą mažinti nelygybę aukštajame moksle ir skatinti visų asmenų, nepriklausomai nuo jų gebėjimų ar socialinių aplinkybių, dalyvavimą akademinėje bendruomenėje (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas 2024).

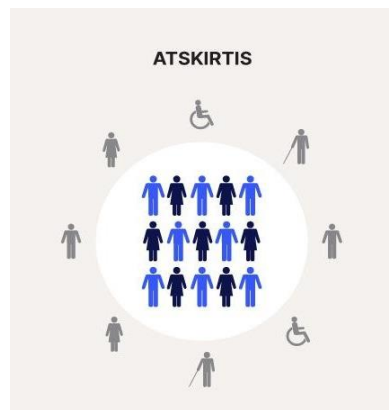
Apibendrinant galima teigti, kad nacionaliniu lygmeniu egzistuojantis teisinis reguliavimas yra palankus žmonių su negalia įtraukimui į švietimo sistemą ir visuomeninį gyvenimą. Lietuvos teisės aktai ne tik formaliai įtvirtina asmenų su negalia teises, bet ir įpareigoja viešąsias institucijas aktyviai jas įgyvendinti kuriant veiksmingas, prieinamas ir individualiesiems poreikiams pritaikytas ugdymo ir gyvenimo aplinkas. Įstatymai numato kompleksinių priemonių sistemą – nuo fizinės ir informacinės prieigos užtikrinimo iki socialinės ir finansinės paramos, kuriomis siekiama, kad asmenys su negalia galėtų visavertiškai mokytis, dirbti, dalyvauti kultūriniame bei politiniame gyvenime. Taip kuriama ne atskirtį palaikanti, o įtrauki ir lygiomis galimybėmis grįsta visuomenė, kurioje žmonės su negalia yra matomi, aktyvūs ir turintys realią galimybę įgyvendinti savo teises visose gyvenimo srityse.

1.3. Atskirtis, segregacija, integracija ir įtrauktis: požiūrio į individualiuosius poreikius raida

Sąvokos „atskirtis“, „segregacija“, „integracija“ ir „įtrauktis“ dažnai vartojamos švietimo kontekste kalbant apie žmonių su negalia dalyvavimą ugdymo sistemoje. Nors šie terminai dažnai minimi tame pačiame kontekste, tačiau jų reikšmės iš esmės skiriasi – kiekvienas žymi skirtingą požiūrį į asmenų su negalia dalyvavimą ugdymo sistemoje bei visuomenėje. Tik suvokiant šių modelių skirtumus galima visapusiškai suprasti švietimo sistemoje taikomas vertybes, politines kryptis ir sprendimų pagrįstumą.

Atskirtis

Lietuvių kalbos naujažodžių žodyne terminas atskirtis apibrėžiamas kaip atskyrimas ar atsiskyrimas, reiškiantis nepritapimą ar atmetimą (Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas 2025). Švietime ši sąvoka apibūdina situaciją, kai asmenims su negalia nesuteikiama galimybė dalyvauti švietimo sistemoje – jie atmetami dar prieš jiems pasiekiant švietimo paslaugas. Atskirtis gali būti tiesioginė, kai trukdo fizinė aplinka (pvz., nepritaikyti pastatai, infrastruktūra ar technologijos), arba netiesioginė – kai nėra tinkamo teisinio pagrindo, sisteminių sprendimų ar užtikrintų priemonių mokymuisi. Tai labiausiai atskirianti ir atstumianti ugdymo forma, kurioje atsakomybė už mokymąsi perkeliama asmeniui, o pati švietimo sistema išlieka nepakitusi (žr. 1 paveikslą).



1 pav. Atskirties modelis švietime.
Šaltinis: Jungtinės Tautos 2021

Segregacija

Segregacija apibrėžiama, kaip tam tikrų socialinių grupių atskyrimas, pagrįstas papročiais ar teisės aktais, kurie lemia vienu žmonių grupių atskyrimą nuo kitų (Visuotinė lietuvių enciklopedija 2020). Segregacija pasireiškia tuo, kad viena visuomenės dalis – pavyzdžiui, asmenys su negalia – yra atskiriami nuo kitų ir ugdomi atskiroje erdvėje.

Švietimo sistemoje segregacija pasireiškia tuo, kad mokiniai, turintys negalią, mokosi specialiose mokyklose ar klasėse, kurios yra atskirtos nuo bendrosios švietimo sistemos. Šie mokiniai grupuojami pagal jų turimą negalią – fizinę, intelekto ar psichosocialinę, atskiriami nuo bendros visuomenės ir ugdomi atskirai nuo negalios neturinčių asmenų. Nors tokia sistema formaliai užtikrina švietimo prieinamumą, ji kartu išlaiko atskirtį tarp negalios turinčių ir neturinčių asmenų, riboja tarpusavio sąveiką bei neleidžia kurti bendros, įvairovę grįstos švietimo bendruomenės (žr. 2 paveikslą).



2 pav. Segregacijos modelis švietime
Šaltinis: Jungtinės Tautos 2021

Integracija

Integracija – tai procesas, kai asmenys su negalia įtraukiami į bendrą švietimo sistemą, tačiau atsakomybė prisitaikyti prie esamos aplinkos, ugdymo struktūros ir visuomenės lūkesčių tenka jiems patiems. Skirtingai nei segregacijos atveju, mokiniai nėra fiziškai atskirti nuo kitų, tačiau jiems tenka prisitaikyti prie standartinės švietimo sistemos reikalavimų, o ne priešingai. Nors integracija žymi tam tikrą pažangą švietimo politikos požiūriu, ji vis dar išlaiko simbolinę ribą tarp „normalaus“ ir „kitokio“ mokinio, nes pati sistema retai kada prisitaiko prie mokinių įvairovės – keistis turi mokinys. Dėl šios priežasties integracija dažnai vertinama kaip tarpinė pakopa tarp segregacijos ir įtraukties, bet ne kaip galutinis švietimo tikslas (žr. 3 paveikslą).

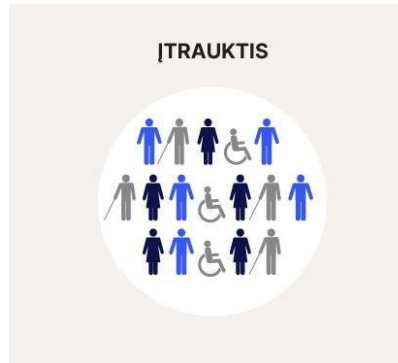


3 pav. Integracijos modelis švietime.
Šaltinis: Jungtinės Tautos 2021

Įtrauktis

Įtrauktis sąvoka lietuvių kalbos žodynuose iki šiol dar nėra išsamiai apibrėžta, tačiau Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas šį terminą apibūdina kaip procesą, kuriuo siekiama, kad sukurta paslauga ar priemonė būtų prieinama kiekvienam (Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas 2025). Įtrauktis švietime reiškia, kad ne mokinys turi prisitaikyti prie sistemos, bet pati sistema turi būti lanksti ir prisitaikanti prie mokinių įvairovės. Tai apima ne tik fizinės ir informacinės aplinkos pritaikymą, bet ir esminius ugdymo turinio, mokymo metodų, vertinimo būdų bei mokymosi aplinkos

pokyčius, leidžiančius kiekvienam mokiniui dalyvauti ugdymo procese lygiomis sąlygomis. Pasak Ruškaus (2025), įtraukusis ugdymas pripažįsta kiekvieno vaiko unikalumą ir siekia sudaryti sąlygas visiems mokytis kartu, atliepiant individualius gebėjimus, socialinius ir emocinius poreikius (žr. 4 pav.).



4 pav. Įtraukties modelis švietime.
Šaltinis: Jungtinės Tautos 2021

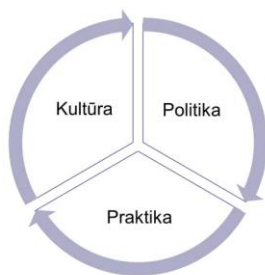
Apibendrinant galima teigti, kad aptarti keturi modeliai – atskirtis, segregacija, integracija ir įtrauktis žymi skirtingus požiūrius, kurie susiję su žmonių, turinčių negalią, įtraukimu į visuomenę. Atskirtis reiškia visišką asmenų, turinčių negalią, atskyrimą nuo kitų bei kliūčių sudarymą, kad jie negalėtų dalyvauti visuomenės gyvenime, švietime ar socialinėje erdvėje. Segregacija nors ir leidžia mokytis, tačiau atskiria asmenis, turinčius negalią, nuo visuomenės pagal diagnozę ar sutrikimą. Tuo tarpu integracija jau žymi žingsnį į priekį – žmonės su negalia mokosi kartu su kitais, tačiau prisitaikyti prie aplinkos, mokymosi procesų ar visuomenės keliamų standartų yra palikta pačių asmenų atsakomybei. Ir galiausiai įtrauktis atspindi pažangiausią požiūrį, kai keičiasi pati sistema ir prisitaiko prie kiekvieno asmens poreikių, taip sudarydama sąlygas visiems mokytis kartu ir būti visaverčiais visuomenės nariais.

Suvokus šių keturių švietimo modelių – atskirties, segregacijos, integracijos ir įtraukties esminius skirtumus bei jų praktinį taikymą, tikslinga gilintis į įtraukiojo ugdymo sampratą. Įtrauktis šiandien suprantama ne tik kaip švietimo politikos siekis, bet ir kaip visos visuomenės vertybinis pagrindas, grindžiamas pagarba žmogaus orumui, lygių galimybių principu bei aplinkos, atliepiančios kiekvieno asmens poreikius, kūrimu.

1.4. Įtraukiojo ugdymo samprata, vertybės ir įgyvendinimo dimensijos

Per pastaruosius šešis dešimtmečius švietimo srityje įvyko daug reikšmingų pokyčių. Vienas iš svarbiausių – tradicinio ugdymo modelio atsisakymas, kuriame dominuoja mokytojas, ir perėjimas prie ugdymo, orientuoto į besimokantįjį, jo orumą, individualumą ir asmeninius poreikius. Nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio vidurio Jungtinėse Amerikos Valstijose pradėjo plisti įtraukiojo ugdymo (angl. *inclusive education*) idėjos, kurių pagrindas – įsitikinimas, kad teisė mokytis yra pamatinė žmogaus teisė. UNESCO (2015) Pasaulio švietimo forume įtraukųjį ugdymą įvardijo kaip vieną pagrindinių ateities švietimo tikslų iki 2030 m., o šią kryptį dar labiau sustiprino tais pačiais metais priimta JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“ (European Union Agency for Fundamental Rights 2020). Tarptautinės organizacijos, formuojančios švietimo politiką (UNESCO, JT, Europos specialiojo ir įtraukiojo ugdymo plėtros agentūra ir kt.), įtrauktį apibrėžia kaip nuolat besivystantį procesą, kuriuo siekiama visiems kokybiško švietimo, pripažįstant individualius gebėjimus, poreikius ir įvairovę bei siekiant eliminuoti bet kokią diskriminaciją. Šiandien vis plačiau pripažįstama, kad įtrauktis apima ne tik specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius asmenis, bet ir tuos, kurie patiria atskirtį dėl socialinių, kultūrinių ar asmeninių ypatybių.

Įtraukusis ugdymas – tai ne vien ugdymo prieinamumas ar mokinių priėmimas. Pasak Ališauskienės ir Miltenienės (2018), tai pirmiausia vertybinis požiūris, apimantis nuostatų ir įsitikinimų kaitą. Tai nenutrūkstamas švietimo įstaigos augimo ir tobulėjimo procesas, kuris niekada nesibaigia. Tuo tarpu Booth ir Ainscow (2016) pabrėžia sisteminio požiūrio svarbą įtraukiojo ugdymo įgyvendinime, kuris turi apimti tris tarpusavyje susijusius lygmenis – kultūrą, politiką ir praktiką. Anot jų, įtraukiojo ugdymo kultūra reiškia saugią, priimančią, bendradarbiaujančią bendruomenę. Politika turi atspindėti šias vertybes visais lygmenimis. Praktika – tai kasdienė veikla, kurioje mokymo procesas planuojamas atsižvelgiant į besimokančiųjų įvairovę. Politikos ir praktikos sąveika pasireiškia tik tuomet, kai ją įgyvendina realūs socialiniai veikėjai: mokytojai, vadovai, tėvai ir mokiniai (žr. 5 paveikslą).



5 pav. Įtraukiojo ugdymo dimensijos
Šaltinis: Parengta pagal Booth and Ainscow (2016).

Siekiant įtraukties ypač svarbus tampa ugdymo turinio prieinamumas. Graham (2020) pabrėžia universalaus dizaino mokymuisi svarbą, kuris visiems padeda didinti ugdymo prieinamumą. Nors universalaus dizaino mokymuisi veiksmingumas vis dažniau grindžiamas empirinių tyrimų duomenimis, vis dar reikia platesnio masto tyrimų, kurie apimtų įvairius švietimo aspektus. Vis daugiau švietimo praktikų pripažįsta universalaus dizaino mokymuisi veiksmingumą, ypač kai ugdomos didelė įvairovė pasižyminčios mokinių grupės (Cologon and Lassig 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad įtraukusis ugdymas yra viena iš esminių šiuolaikinės švietimo sistemos krypčių, kuri yra grindžiama žmogaus orumo, įvairovės ir lygių teisių principais. Tai nuolat besikeičiantis ir tobulėjantis procesas, kuris reikalauja švietimo bendruomenės įsitraukimo, kryptingos politikos šiuo klausimu ir įtraukiančios ugdymo įstaigos kultūros. Tik derinant šiuos komponentus galima pasiekti, kad įtrauktis bus tvari ir veiksminga, kurioje mokysis visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų gebėjimų ar poreikių.

1.5. Kalbos vaidmuo kuriant įtraukią ir pagarbią studijų aplinką

Žodis turi labai didelę galią, jis gali arba sukurti atviresnę visuomenę ir lygybę arba, priešingai, pastūmėti žmones į socialinę atskirtį. Dėl šios priežasties pagarbi kalba ir bendravimo forma yra neatsiejamoms nuo asmens orumo. Kitaip tariant, pagarba prasideda nuo to, kaip mes kalbame apie žmogų ir kaip su juo bendraujame.

Lietuvoje žodžių pasirinkimas, kai kalbama apie žmones su negalia, tebėra aktuali ir jautri tema. Dar prieš kelis dešimtmečius įprasta buvo žmones, turinčius negalią, vadinti „invalidais“ – tai sovietmečio diskriminacinės leksikos palikimas, atspindintis požiūrį, kad šie žmonės yra „mažiau vertingi“. Tokia kalba buvo lydimas perdėto gailėsčio, nuvertinimo ir išankstinio nusistatymo ar diskriminavimo.

Pastaraisiais dešimtmečiais tiek teisės aktuose, tiek visuomenės sąmonėje įvyko teigiamų pokyčių – įsitvirtino neutralus terminas „neįgalieji“. Tai yra labai svarbus žingsnis žmogaus teisių apsaugos ir lygybės link. Tačiau, kalbos kaita vyksta iki šiol. Tyrimas, kurį atliko Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra (toliau – Agentūra), parodė, kad net 71 proc. žodžių apie negalią viešojoje erdvėje vis dar yra nejautrūs arba žeidžiantys (keiskplokste.lt 2025). Ši statistika rodo, kad nepaisant didelės pažangos, visuomenėje vis dar gajūs stereotipai ir netinkami kalbiniai įpročiai. Siekdama spręsti šią problemą, Agentūra inicijavo kampaniją „Laikas keisti plokštelę“, kurios tikslas – supažindinti visuomenę su negaliai jautria kalba bei skatinti sąmoningą kalbos vartojimą.

2022 m. birželio 25 d. Lietuvos negalios organizacijų forumas pristatė į lietuvių kalbą išverstas Negaliai jautrios kalbos gaires, paremtas JT Konvencijos principais. Tačiau gairės nebuvo

tiesiogiai išverstos – dėl skirtingo istorinio, kultūrinio ir kalbinio konteksto reikėjo jas adaptuoti. Lietuvoje vis dar juntama sovietmečio leksikos įtaka terminų reikšmėms ir jų vertinimui, todėl siekta, kad gairės būtų praktiškai pritaikomos, aiškos ir kultūriškai jautrios. Svarbu tai, kad kalbos pokyčiai neapsiriboja vien tik gairėmis, tam būtinas sisteminis požiūris, apimantis:

- terminologijos atnaujinimą teisės aktuose,
- pedagogų rengimą ir visuomenės švietimą,
- kalbos stebėseną žiniasklaidoje ir viešojoje erdvėje.

Vienas pagrindinių negaliai jautrios kalbos principų – „pirmiausia – žmogus“ (angl. *person-first language*). Jis reiškia, kad asmuo suvokiamas kaip visuma, o negalia – tik viena jo savybė. Pvz., sakome: „asmuo, turintis negalią“, „vaikas, turintis Dauno sindromą“, „studentai su disleksija“, o ne „disleksikai“, „dauniukai“ ir pan.

Lietuvių kalboje egzistuoja kelios pagarbios formuluotės, kurios laikomos lygiavertėmis:

- asmuo su negalia,
- asmuo, turintis negalią,
- negalią turintis asmuo.

Pirmoji dažniau vartojama literatūrinėje ar šnekamojoje kalboje, kitos – teisiniuose tekstuose, tačiau visos šios formos laikomos tinkamomis.

Yra ir keli išimtiniai atvejai, kai bendruomenės sąmoningai renkasi trumpesnius pavadinimus:

- neregiai,
- kurtieji,
- kurčneregiai.

Šios sąvokos atspindi identitetą ir dažnai yra pačios bendruomenės pasirenkamos.

Tuo tarpu kai kurie terminai šiandien yra laikomi netinkamais arba žeidžiančiais, pavyzdžiui:

- invalidas – dėl savo istorinės diskriminacinės reikšmės,
- kurčnebylis – klaidingai suponuoja, kad kurtieji negali bendrauti,
- aklasis – vis dar vartojamas medicinoje ir kai kuriose institucijose, tačiau pamažu traukiasi iš vartosenos.

Apibendrinant galima teigti, kad kalbos jautrumas ir pagarba žmogui su negalia – tai ne vien lingvistinės kultūros klausimas, bet ir esminė socialinio teisingumo, lygybės bei žmogaus orumo sąlyga. Todėl būtina atsisakyti žeminančių ar diskriminuojančių terminų, naudoti neutralią, pagarbą kalbą, pagrįstą žmogaus teisių principais. Svarbiausia – gerbti kiekvieno žmogaus tapatybę ir pasirinkimą, o kalboje pirmiausia matyti ne negalią, bet žmogų.

2. AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMAS IR ĮTRAUKTIS

Teorinėje darbo dalyje, atlikus nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų analizę, paaiškėjo, kad teisinis reglamentavimas yra gana išsamus – jis gina asmenų su negalia teises bei skatina jų įtrauktį į aukštąjį mokslą.

Siekiant visapusiškai įvertinti, ar nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai realiai įgyvendinami, siekiant užtikrinti studentų, turinčių negalią ir kitų individualiųjų poreikių, įtrauktį į aukštojo mokslo sistemą, antrojoje darbo dalyje analizuojami moksliniai straipsniai, nagrinėjantys aukštojo mokslo prieinamumo problematiką ir kliūtis, su kuriomis susiduria šie studentai siekdami aukštojo mokslo.

Taip pat atliekama viešai prieinamos informacijos Lietuvos universitetų tinklalapiuose analizė, siekiant palyginti skirtingų aukštųjų mokyklų taikomus metodus ir teikiamas paslaugas studentams, turintiems individualiųjų poreikių. Ši analizė atskleidžia, kokias praktikas taiko universitetai, taip pat leidžia įvertinti, kiek šie metodai atitinka teorines rekomendacijas.

Pabaigoje analizuojamas Mykolo Romerio universiteto atvejis, kur nagrinėjami viešai prieinami teisės aktai, reglamentuojantys asmenų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių įtrauktį, bei kokios pagalbos bei paslaugos priemonės yra prieinamos šiems asmenims.

2.1. Aukštojo mokslo prieinamumo kliūtys

Šiame skyriuje analizuojamos pagrindinės prieinamumo kliūtys, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar kitų individualiųjų poreikių. Nors įtrauktis aukštajame moksle ir jos svarba vis plačiau pripažįstama, šios srities ištirtumas vis dar yra menkas – 2022 m. buvo analizuojami naujausi tyrimai siekiant nustatyti studentų, turinčių negalią ir individualiųjų poreikių, galimybes studijuoti aukštosiose mokyklose, bei išsigryninti iššūkius, su kuriais susiduria studentai, stojantys į universitetą (Fernández-Batanero ir kt., 2022.). Straipsnių, paskelbtų per pastaruosius dešimt metų, t. y. 2011–2021 m., buvo ieškoma keturiose duomenų bazėse („Web of Science“ (WoS), „Scopus“, „Education Resources Information Center“ (ERIC) ir „Google Scholar“), kuriose paieška rado 80 tyrimų. Atliktus detalią peržiūrą ir analizę bei pašalinus pasikartojančius, be teorinės analizės ar neanalizuojančių studentų su negalia straipsnius, sisteminei apžvalgai buvo tinkami tik 20 empirinių straipsnių.

Kita sisteminė leidinių, susijusių su studentų, turinčių negalią ar individualiųjų poreikių, įtraukimu į Europos aukštojo mokslo erdvę analizė, atlikta 2024 m., kurioje buvo analizuojami nuo 2018 m. iki 2023 m. tik Europos aukštojo mokslo erdvėje esantys straipsniai iš pirminių leidinių,

prieinamų Web of Science (WOS), SCOPUS ir PsycINFO duomenų bazėse (Solís et al. 2024). Atmetus straipsnius, kuriuose nebuvo teorinės dalies, empirinių tyrimų, nesusiję su įtraukimu į aukštąjį mokslą, tinkamų straipsnių analizei buvo panaudotas tik 31 mokslinis straipsnis. Iš jų 18 tyrimų atlikti Ispanijoje, 5 – Jungtinėje Karalystėje, 2 – Vokietijoje, 2 – Italijoje, 1 – Portugalijoje, 1 – Kroatijoje, 1 – Švedijoje ir 1 – Norvegijoje (Solís et al. 2024).

Nepaisant to, kad straipsnių, analizuojančių studentų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių, įtrauktį į aukštąjį mokslą skaičius yra nedidelis, juose galima pastebėti pasikartojančių potemių, kurios atskleidžia infrastruktūrinės, technologinės, struktūrinės, socialinės, pedagoginės kliūtis.

Atlikus mokslinės literatūros analizę buvo išskirtos pagrindinės kliūtys, su kuriomis studijų procese susiduria studentai, turintys negalią ar kitų individualiųjų poreikių. Pagrindiniai veiksniai pateikti žemiau esančioje lentelėje:

1 lentelė. Pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar kitų individualiųjų poreikių, aukštajame moksle.

Kliūtis	Autorius	Išskiriamos problemos	Siūlomas sprendimas / rekomendacija
Infrastruktūros kliūtys	Paz-Maldonado 2020; Nīmante, Baranova, and Stramkale 2021; Yusof et al. 2020; Shpigelman et al. 2022; Valle-Flórez et al. 2021; Aguirre, Carballo, and Lopez-Gavira 2021; Carrillo-Sierra et al. 2025	Daugelyje universitetų fizinė infrastruktūra: pastatai, įėjimai, tualetai, liftai, vis dar nėra pritaikyti studentams, turintiems judėjimo ar sensorinių negalių (Paz-Maldonado 2020; Nīmante, Baranova, and Stramkale 2021). Universitetuose vis dar nėra taikomas universalus dizainas: trūksta ženklavimo, garsinės ir vaizdinės informacijos, nepritaikyti priėjimai prie bendrųjų erdvių (Valle-Flórez et al. 2021). Studentai negali naudotis visomis mokymosi erdvėmis, tokiomis kaip laboratorijos, bibliotekos ar praktiniai kabinetai (Yusof et al. 2020; Aguirre, Carballo, and Lopez-Gavira 2021). Studentams vis dar sunku savarankiškai pasiekti visas jiems reikalingas universiteto patalpas ir rasti reikiamą auditoriją, ypač tai aktualu senos statybos	Visą universitetų infrastruktūrą ir pastatus modernizuoti taip, kad ji atitiktų universalaus dizaino principus ir būtų prieinama visiems, nepriklausomai nuo jų fizinių ar sensorinių gebėjimų (Paz-Maldonado 2020). Įrengti pandusus, lifthus, pritaikytus tualetus, informacinius ženklus (Carrillo-Sierra et al. 2025). Pritaikyti specializuotas mokymosi erdves, ypač laboratorijas, bibliotekas, praktinio mokymo patalpas, auditorijas taip, kad jos būtų fiziškai prieinamos visiems (Yusof et al. 2020). Infrastruktūros klausimus įtraukti į aukštojo mokslo strateginius planus, kad prieinamumas būtų įgyvendinamas nuosekliai ir sistemingai, o ne tik pavieniais atvejais (Valle-Flórez et al. 2021).

		universitetuose, kurių erdvės dažnai nėra nepritaikytos (Paz-Maldonado 2020).	Įtraukti studentus į sprendimų priėmimą planuojant infrastruktūros pokyčius ir vertinant aplinkos prieinamumą (Shpigelman et al. 2022).
Technologinės ir informacinės kliūtys	Fernández-Batanero et al. (2020); Shpigelman et al. (2022); Valle-Flórez et al. (2021) Paz-Maldonado (2020) Carrillo-Sierra et al. (2025) Márquez et al. (2021)	Internetinės sistemos, mokymo turinys ir universiteto informaciniai kanalai dažnai nėra pritaikyti studentų individualiesiems poreikiams (Paz-Maldonado 2020). Trūksta pagalbinių technologijų, tokių kaip ekrano skaitytuvai, subtitravimo sistemų ar programų, kurios tekstą paverčia į kalbą ir padeda studentams, turintiems regos, klausos ar mokymosi sunkumų (Carrillo-Sierra et al. 2025). Svarbi informacija apie egzaminus, paslaugas ar universitete taikomas lengvatas dažnai pateikiama neaiškiai, neišsamiai, sudėtingai arba netinkamai iškomunikuota (Márquez et al. 2021). Skaitmeninė mokymosi aplinka ne visada yra prieinama ir nėra kuriama pagal universalaus dizaino principus (Valle-Flórez et al. 2021). Studentai su negalia dažnai jaučiasi atskirti dėl neaiškiai pateiktos, nesuprantamos, netinkamu būdu ar vėluojančios informacijos, dėl ko jaučiasi neįtraukti tiek į studijų procesą, tiek į socialinį gyvenimą (Shpigelman et al. 2022).	Užtikrinti, kad visa skaitmeninė ir informacinė infrastruktūra tokia, kaip svetainės, virtualios mokymosi erdvės, ir komunikacijos technologijos, būtų prieinamos visiems (Paz-Maldonado 2020). Į studijų procesą įtraukti pagalbines technologijas, tokias kaip ekrano skaitytuvai, subtitravimo sistemos ar tekstą į kalbą paverčiančios programos (Carrillo-Sierra et al. 2025). Užtikrinti, kad mokymo medžiaga būtų pateikiama atsižvelgiant į skirtingus studentų poreikius ir įvairiais formatais: tekstu, vaizdu, garsu (Valle-Flórez et al. 2021). Supaprastinti ir suvienodinti informacijos pateikimą taip, kad ji būtų lengvai prieinama ir suprantama visiems studentams (Márquez et al. 2021). Informacinėje aplinkoje taikyti universalaus dizaino principus – technologijos turi būti prieinamos visiems (Shpigelman et al. 2022). Nuolat rūpintis technologijomis ir jų pritaikymu visiems studentų poreikiams, technologijos turi tapti svarbia aukštojo mokslo kokybės dalimi (Fernández-Batanero et al. 2020).
Pedagoginės ir metodinės kliūtys	Moriña, Perera, and Melero (2020); Valle-Flórez et al. (2021); Bartz (2020); Majoko (2018); Barkas, Armstrong, and Bishop (2022)	Studijų programos dažnai yra nelankščios, taikomi vienodi mokymo ir vertinimo modeliai, neatsižvelgiant į skirtingus studentų poreikius. (Moriña, Perera, and	Visame mokymo ir vertinimo procese taikyti universalų mokymosi dizainą: derinti įvairias mokymo metodikas, atsiskaitymo bei vertinimo būdus (Moriña, Perera, and

	Fernández-Batanero et al. (2020)	Melero 2020; Valle-Flórez et al. 2021). Trūksta įvairesnių mokymo metodų, apsiribojama tik tradicinėmis paskaitomis, atsiskaitymai dažnai vykdomi tik raštu, neatsižvelgiama į individualius mokymosi poreikius (Bartz 2020; Majoko 2018). Retai taikomos alternatyvios vertinimo formos, jos dažnai yra, kaip išimtis, o ne įprasta praktika. (Bartz 2020). Rengiant mokymų programas, dažnai nėra taikomi universalaus dizaino mokymuisi principai (Fernández-Batanero et al. 2020). Dėstytojai dažnai nesupranta ir nesureikšmina įvairovės svarbos ir dėl to netaiko skirtingų mokymo metodų, todėl studentai su negalia ar individualiais poreikiais patiria stresą, diskriminaciją ir jaučiasi ignoruojami (Barkas, Armstrong, and Bishop 2022). Mokymo turinys nėra pakankamai pritaikytas, studentų poreikiams, ignoruojama studentų įvairovė, taikomi standartiniai vertinimo metodai, kurie neatskleidžia studentų stiprybių (Majoko 2018).	Melero 2020; Fernández-Batanero et al. 2020). Suteikti studentams pasirinkimo galimybę – siūlyti skirtingas užduotis, taikyti lankstų atsiskaitymą ir teikti individualų grįžtamąjį ryšį (Bartz 2020). Kurti ir diegti lankstesnes studijų programas, kurios būtų pritaikytos visiems studentų poreikiams ir leistų kiekvienam mokytiis jam tinkamiausiu būdu (Majoko 2018). Ugdyti dėstytojų kompetencijas ir pasiruošimą dirbti su įvairių poreikių turinčiais studentais – organizuoti mokymus apie alternatyvius mokymo ir vertinimo būdus, įtraukties svarbą bei universalaus dizaino mokymuisi taikymą (Barkas, Armstrong, and Bishop 2022). Pereiti nuo trumpalaikių sprendimų prie sisteminių pokyčių – įtrauktis turi tapti visos institucijos prioritetu, o ne pavieniu sprendimu (Moriña, Perera, and Melero 2020). Kurti lanksčią, įvairiems poreikiams pritaikytą mokymosi aplinką, kuri motyvuotų, įtrauktų ir ugdytų studentų savarankiškumą (Barkas, Armstrong, and Bishop 2022).
Požiūrio ir socialinės kliūtys	Bunbury (2020) Paz-Maldonado (2020) Márquez et al. (2021) Dreyer (2021) Yusof et al. (2020) Shpigelman et al. (2022)	Studentai, turintys nematomą negalią, dažnai jaučia įtampą, gėdą ar baimę, nes nori atitikti visuomenės lūkesčius ir todėl nedrįsta atskleisti savo poreikių (Bunbury 2020). Vis dar plačiai paplitęs įsitikinimas, kad studentai su negalia yra silpni ir jiems reikalinga pagalba, todėl jie dažnai jaučia pernelyg	Vengti pernelyg globėjiško požiūrio, o studentus su negalia laikyti aktyviais bendruomenės nariais (Paz-Maldonado 2020). Kurti supratingumu grįstą akademinę kultūrą, kurioje įvairovė būtų laikoma vertybe, o ne problema (Márquez et al. 2021).

		globėjišką kitų požiūrį, kuris mažina jų savivertę (Paz-Maldonado 2020). Studentai su negalia dažnai nesijaučia bendruomenės dalimi, jie užsisklendžia savyje, atsiriboja nuo kitų, nebendrauja, o tai labai neigiamai veikia jų emocinę būseną (Márquez et al. 2021). Nematomų negalių ar mokymosi sutrikimų dažnai aplinkiniai neatpažįsta ir dėl to studentai patiria įtampą, stresą ir nesulaukia reikiamos pagalbos (Dreyer 2021). Universiteto bendruomenėje vyraujantis požiūris į „kitokius“ studentus, dažnai yra pagrįstas išankstinėmis nuostatomis, kurios skatina studentus užsisklęsti ir slėpti savo poreikius (Yusof et al. 2020). Buvimas „kitokiu“ dažnai studentams kelia vidinį nerimą, stresą ir didina emocinę įtampą (Shpigelman et al. 2022).	Užtikrinti, kad psichologinė parama būtų prieinama visiems – steigti konsultacinius centrus, mentorystės programas, palaikymo grupes (Dreyer 2021). Didinti žmonių sąmoningumą, keisti požiūrį ir mažinti išankstinius nusistatymus apie negalią (Bunbury 2020; Yusof et al. 2020).
Dėstytojų žinių, įgūdžių ir kompetencijų stoka	Bunbury (2020) Moriña, Perera, and Melero (2020) Paz-Maldonado (2020) Nīmante, Baranova, and Stramkale (2021) Dreyer (2021) Yusof et al. (2020) Shpigelman et al. (2022) Valle-Flórez et al. (2021) Bartz (2020) Aguirre, Carballo, and Lopez-Gavira (2021) Fernández-Batanero et al. (2020)	Dėstytojams dažnai trūksta žinių apie skirtingas negalias ir kaip jos veikia mokymąsi, kaip tinkamai bendrauti ir kokią pagalbą suteikti (Yusof et al. 2020; Shpigelman et al. 2022). Dėl laiko ir išteklių trūkumo dėstytojai dažnai negali pritaikyti mokymo metodų ar įtraukiojo ugdymo principų studentams, turintiems individualių poreikių. (Bunbury 2020; Dreyer 2021). Trūksta dėstytojų pasirengimo taikyti universalaus dizaino principus ir įvairius studentų poreikius atitinkančias studijų	Dėstytojams ir administracijos darbuotojams padaryti privalomus mokymus apie įtraukų ugdymą (Yusof et al. 2020). Organizuoti mokymus apie universalaus dizaino principų taikymą, taip pat kaip atpažinti individualius poreikius ir kaip visa tai pritaikyti studijų procese. (Fernández-Batanero et al. 2020; Shpigelman et al. 2022). Skatinti mokymąsi per patirtį, organizuoti susitikimus, kuriuose tiesiogiai galėtų bendrauti dėstytojai su studentais, turinčiais individualių ugdymosi

		programas (Moriña, Perera, and Melero 2020; Fernández-Batanero et al. 2020). Kai kurie dėstytojai mano, kad studentai su negalia yra silpnesni ar „problematiškesni“, todėl jiems sunkiau tokiems studentams padėti ir su jais bendrauti (Moriña, Perera, and Melero 2020; Paz-Maldonado 2020). Dėstytojai dažnai taiko visiems vienodą mokymo metodiką ir neatsižvelgia į skirtingus studentų poreikius bei gebėjimus (Bartz 2020). Trūksta nuolatinių kvalifikacijos kėlimo programų – dauguma mokymų apie įtraukų ugdymą yra neprivalomi arba neišsamūs (Shpigelman et al. 2022; Nīmante, Baranova, and Stramkale 2021).	poreikių. (Valle-Flórez et al. 2021). Vengti perdėtos globos ir stiprinti studentų su negalia savarankiškumą (Paz-Maldonado 2020). Parengti aiškias gaires ir planus, kaip dirbti su įvairių poreikių turinčiais studentais (Aguirre, Carballo, and Lopez-Gavira 2021). Didinti supratimą apie skirtingus studentų poreikius, kurie apimtų ne tik negalią, bet ir kultūrinius, socialinius bei ekonominius skirtumus (Nīmante, Baranova, and Stramkale 2021). Teikti dėstytojams administracinę ir finansinę paramą, kad dėstytojai galėtų ne tik savarankiškai taikyti įtraukaus ugdymo metodus savo darbo praktikoje, bet tai būtų visos institucijos strategija (Bunbury 2020).
Psichologinės ir asmeninės kliūtys	Bunbury (2020) Márquez et al. (2021) Shpigelman et al. (2022) Dreyer (2021) Yusof et al. (2020) Newman et al. (2021) Barkas, Armstrong, and Bishop (2022)	Dėl klaidingų įsitikimų ar nežinojimo, studentai, turintys negalią, jaučiasi nepritampantys prie bendruomenės, patiria gėdą ir baimę atskleisti savo poreikius (Yusof et al. 2020; Shpigelman et al. 2022; Newman et al. 2021). Studentai slepia savo negalią, nes bijo būti „pažymėti“ arba vertinami kitaip nei kiti (Shpigelman et al. 2022; Newman et al. 2021). Vidinė emocinė savijauta pasireiškia baime, gėda, nepasitikėjimu savimi, motyvacijos trūkumu ir užsisklendimu savyje (Márquez et al. 2021; Bunbury 2020). Didelis dėmesys, skiriamas akademiniais rezultatams, kelia stresą studentams, turintiems individualių	Kurti tokią universiteto kultūrą, kuri priima visus studentus, nepriklausomai nuo jų turimų poreikių, skatina atvirumą, empatiją ir mažina išankstinę nusistatymą bei diskriminaciją (Shpigelman et al. 2022; Márquez et al. 2021). Plėsti psichologinę pagalbą – kurti lengvai prieinamus konsultacijos centrus, mentorystės programas ar palaikymo grupes (Shpigelman et al. 2022; Dreyer 2021). Skatinti norą tobulėti ir aktyviai įsitraukti į mokymąsi, o ne sutelkti dėmesį tik į akademinis rezultatus (Barkas, Armstrong, and Bishop 2022). Užtikrinti lankstesnes vertinimo formas, kad

		poreikių, ypač sunku tiems, kurie turi „nematomą“ negalią (Barkas, Armstrong, and Bishop 2022). Nematomi sutrikimai, tokie kaip nerimas, depresija ar mokymosi sunkumai, dažnai lieka nepastebėti, todėl studentai nesulaukia reikiamos paramos (Dreyer 2021).	kiekvienas studentas galėtų laisvai atsiskleisti ir nepatirtų papildomo spaudimo ar neigiamo nusistatymo (Bartz 2020). Skatinti dėstytojus atsižvelgti į studentų poreikius ir emocinę savijautą, bei atpažinti atvejus, kada studentams reikia paramos (Bunbury 2020). Kurti tokias paramos sistemas, kuriose nereikėtų atskleisti diagnozės ir studentai nejaustų baimės būti atstumtiems, pažemintiems ar išskirtiems (Shpigelman et al. 2022; Newman et al. 2021).
Finansinių išteklių ir paramos trūkumas	Carrillo-Sierra et al. (2025) Paz-Maldonado (2020) Shpigelman et al. (2022) Newman et al. (2021)	Dėl nepakankamo finansavimo pastatai, informacinės sistemos ir pagalbos paslaugos dažnai lieka neišvystytos (Paz-Maldonado 2020; Carrillo-Sierra et al. 2025). Studentams su negalia dažnai reikia papildomos finansinės paramos – stipendijų, transporto lengvatų ir pagalbinių technologijų (Carrillo-Sierra et al. 2025). Dėl finansinių išteklių trūkumo paslaugos tampa prastesnės kokybės ir ne visada prieinamos studentams, o pagalba teikiama tik retkarčiais ir ne visiems (Shpigelman et al. 2022). Vien finansavimo nepakanka, turi keistis ir institucijos požiūris bei kultūra (Newman et al. 2021).	Didinti finansavimą infrastruktūros atnaujinimui ir plėsti pagalbos paslaugų prieinamumą (Paz-Maldonado 2020). Teikti papildomą finansinę paramą studentams su negalia – skirti stipendijas, kompensuoti transporto išlaidas, finansuoti apgyvendinimą (Carrillo-Sierra et al. 2025). Sukurti aiškią paramos sistemą, kad studentai su negalia aiškiai žinotų ir be papildomų kliūčių gautų finansinę paramą (Shpigelman et al. 2022). Derinti finansinę paramą su visos organizacijos strateginiais tikslais, kad ji prisidėtų ir užtikrintų visų studentų įtrauktį į aukštąjį mokslą (Newman et al. 2021).

Apibendrinat aukščiau pateiktą informaciją galima teigti, kad švietimas yra labai svarbus siekiant žmonių su negalia įtraukties, o aukštojo mokslo institucijos turi užtikrinti kiek įmanoma labiau įtraukiančią švietimo sistemą, kurioje galėtų studijuoti visi, nepriklausomai nuo turimų negalių ar individualiųjų poreikių (Solís et al. 2024). Atlikti moksliniai tyrimai parodė, kad nepaisant priimtų

politinių sprendimų ir įstatymų, kurie įpareigoja atitaisyti socialinę neteisybę ir sumažinti diskriminavimą aukštajame moksle, studentai su negalia ar individualiaisiais poreikiais ir toliau susiduria su iššūkiais ir kliūtimis (Majoko 2018). Kliūtys yra labai įvairios ir apima ne tik fizinius apribojimus (pvz., nepritaikyta infrastruktūra), bet ir technologinius, pedagoginius, socialinius, psichologinius bei finansinius veiksnius, kurie labai įtakoja studentų galimybes sėkmingai studijuoti universitetuose.

Infrastruktūros kliūtys

Didžiausią įtaką studentų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių, galimybėms sėkmingai studijuoti, turi universitetų fizinė infrastruktūra, kuri daugeliu atveju vis dar nėra pritaikyta studentams – trūksta pandusų, liftų, tinkamų auditorijų, prieinamų bibliotekų, laboratorijų, aiškaus ženklavimo ar vaizdo ir garso informacijos (Fernández-Batanero ir kt., 2022). Dėl nepritaikytų erdvių studentai, ypač turintys judėjimo ar regos negalią, negali laisvai judėti universitetų patalpose, dažnai fiziškai nespėja pasiekti auditoriją, o tai trukdo jiems laiku atvykti į paskaitas, riboja jų galimybes, didina fizinį nuovargį ir kelia psichologinę įtampą (Yusof et al. 2020). Šiame kontekste įdomus dar vienas faktas, kuris buvo nustatytas atliktų tyrimų metu – studentai, turintys klausos negalią, susiduria su mažiau kliūčių universitetuose nei tie, kurie turi fizinę negalią, regos sutrikimų ar kelias negalias vienu metu (Carrillo-Sierra et al. 2025).

Tyrėjai, siekdami spręsti šias problemas, siūlo modernizuoti universitetų pastatus taip, kad jie atitiktų universalaus dizaino principus ir užtikrintų tokią aplinką, kuri būtų prieinama visiems studentams, nepriklausomai nuo jų gebėjimų ar turimų negalių (Carrillo-Sierra et al. 2025). Taip pat rekomenduojama studentus, turinčius negalią ar kitų individualiųjų poreikių, įtraukti į infrastruktūros planavimą, kad erdves projektuojantys specialistai geriau suprastų ir atlieptų jų poreikius (Shpigelman et al. 2022).

Technologinės ir informacinės kliūtys

Atliktų tyrimų išvados patvirtino, kad studentai su negalia dažnai susiduria su nepritaikytomis technologijomis ir informacijos trūkumu. Aukštųjų mokyklų internetinės svetainės, elektroninės mokymosi platformos, mokymo turinys ir informacijos perdavimo šaltiniai vis dar nėra pritaikyti skirtingiems studentų poreikiams (Paz-Maldonado 2020). Universitetuose trūksta pagalbinių technologijų, pvz., ekrano skaitytuvų, subtitravimo sistemų, tekstą į garso įrašą konvertuojančių programų, kurios ypač reikalingos studentams, turintiems regos, klausos sutrikimų ar mokymosi sunkumų (Solís et al. 2024).

Technologinių ir informacinių kliūčių kontekste ko gero esminiu ir didžiausią žalą sukeliančiu dalyku yra tai, kad technologijų trūkumas, nepasiekiamumas ar nepritaikymas dažnai veda prie „skaitmeninės atskirties“, kuri sukelia nelygybę tarp studentų, nes jie negauna reikalingos

informacijos, žinių ar tai netgi trukdo gauti išsilavinimą (Fernández-Batanero et al. 2020). Svarbi informacija apie egzaminus, studijas ar universitete siūlomas paslaugas dažnai pateikiama nesilaikant universalaus dizaino principų, dėl to jos negali suprasti ar perskaityti visi skirtingų poreikių turintys studentai, o tai sukelia daug neaiškumų, nepatogumų ir riboja studentų savarankiškumą (Márquez et al. 2021). Studentai dažnai jaučiasi atskirti, kažko nežinantys ar nesuprantantys ir ta atskirtis pasireiškia tiek studijų metu, tiek jų socialiniame gyvenime (Shpigelman et al. 2022).

Tyrimai rodo, kad studentams taip pat ne mažiau svarbi yra socialinė integracija ir geri santykiai su bendraamžiais, nes tai padeda jiems įveikti daugelį su negalia susijusių sunkumų (Valle-Flórez et al. 2021). Ir priešingai, tie studentai, kurie mažai bendrauja su bendraamžiais, dažnai išgyvena „kitoniškumo“ jausmą, jaučiasi nepritaipę prie socialinės bendruomenės, o tai labai neigiamai veikia jų emocinę savijautą ir kelia psichologinį diskomfortą (Shpigelman et al. 2022).

Apibendrinant galima būtų daryti išvadą, kad tokios pagalbinės technologijos kaip ekrano skaitytuvai, balso atpažinimo programinė įranga ar garso knygos gali kompensuoti patalpų nepritaikymą, nes šios technologijos leidžia studentams įsitraukti į ugdymo procesą, nesukelia papildomų kliūčių ir jie jaučiasi galintys savarankiškai studijuoti, kas labai pakelia studentų savivertę (Carrillo-Sierra et al. 2025). Atsižvelgiant į tai ir siekiant didesnės įtraukties bei studentų emocinės gerovės, labai svarbu užtikrinti, kad universitetuose naudojamos technologijos ir informacijos perdavimo šaltiniai atitiktų universalaus dizaino principus ir būtų pritaikyti bei prieinami visiems studentams, neatsižvelgiant į jų turimą negalią ar individualiuosius poreikius.

Pedagoginės ir metodinės kliūtys

Mokslinių tyrimų išvadose buvo išgrynintos taip pat pedagoginės ir metodinės kliūtys, kylančios dėl aukštųjų mokyklų nepritaikytų ir nelanksčių studijų programų, studijų metu taikant visiems vienodus ir standartinius mokymo ir vertinimo modelius, neatsižvelgiant į skirtingus studentų poreikius, individualius gebėjimus ar mokymosi tempą (Moriña, Perera, and Melero 2020).

Kitas aspektas – nepritaikytas mokymo turinys ir vertinimo kriterijai (Majoko 2018). Taikant visiems vienodą vertinimą, neatsiskleidžia kiekvieno studento stipriosios pusės ir potencialas, o tik į galutinius rezultatus orientuotas mokymasis studentams kelia stresą ir mažina motyvaciją mokytis bei siekti rezultatų (Barkas, Armstrong ir Bishop 2022). Tyrėjai nustatė, kad alternatyvus vertinimas taikomas tik išimtiniais atvejais, o į mokymosi procesą vis dar nėra integruojami universalaus dizaino mokymuisi principai (Fernández-Batanero et al. 2020).

Dar vienas svarbus veiksnys, didinantis studentų atskirtį – nelankstumas pasirenkant atsiskaitymo būdą, t. y. tradiciniai rašto darbai iki šiol išlieka pagrindiniu atsiskaitymo būdu, o studentams nesuteikiama galimybė pasirinkti kitų, jiems tinkamesnių atsiskaitymo formų. Dėl šios

priežasties studentai sunkiau įsitraukia į studijų procesą, yra mažiau motyvuoti ir jiems sunkiau sėkmingai baigti studijas (Majoko 2018).

Reziumuojant aukščiau pateiktus aspektus darytina išvada, kad nelanksčios studijų programos, nepritaikyti mokymo turinys ir vertinimo kriterijai bei ribotos galimybės pasirinkti atsiskaitymo būdą gali pakenkti studentų emocinei gerovei. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad studentai dėl nepritaikytos studijų aplinkos nesugeba įsisavinti žinių, todėl patiria daugiausia streso ir nerimo (Barkas, Armstrong, and Bishop 2022).

Atsižvelgiant į tai, kad pedagoginės ir metodinės kliūtys labai stipriai įtakoja studentų, turinčių negalią ar kitų individualių poreikių, galimybes sėkmingai studijuoti, jaustis gerai studijų metu ir baigti studijas aukštosiose mokyklose, pritaikyta, lanksti ir universalus dizaino principus atitinkanti studijų programa gali padidinti įtrauktį, sumažinti patiriamą stresą ir užtikrinti lygias galimybes visiems studentams siekti aukštojo mokslo (Fernández-Batanero et al. 2020).

Požiūrio ir socialinės kliūtys

Studentai, siekdami aukštojo mokslo, taip pat susiduria su „kliūtimis kitų žmonių galvose“ (Bartz 2020), kurios dažnai yra susijusios su visuomenėje vyraujančiomis nuostatomis, požiūriu ir įsitikinimais. Atlikti tyrimai atskleidžia, kad studentai, turintys individualių poreikių, kasdieniniame gyvenime vis dar pastebi stereotipinį mąstymą apie negalią, diskriminavimą, žeminantį požiūrį ar išankstinį nusistatymą, o tai labai trukdo studentams aktyviai įsitraukti į akademinį ir socialinį gyvenimą (Márquez et al. 2021). Dėl šios priežasties studentai, ypač turintys nematomą negalią, vengia atsiskleisti ir pasakyti apie savo poreikius, nes bijo būti atstumti, menkinami ar diskriminuojami. Tokie studentai užsisklendžia savyje, tampa emociškai pažeidžiami, mažiau pasitiki savimi ir dažnai nutolsta nuo aplinkinių (Bunbury 2020). Márquez ir bendraautoriai (2021) pabrėžia, kad tie studentai, kurie nesulaukia reikiamo socialinio palaikymo ar paramos, praranda ryšį su universiteto bendruomene, jaučiasi atskirti, nesuprasti, sumažėja jų įsitraukimas į akademinės bendruomenės gyvenimą, o tai labai neigiamai veikia jų psichologinę savijautą, didina stresą, kelia įtampą ir mažina motyvaciją mokytis ir siekti akademinų rezultatų.

Įdomu tai, kad studentai, turintys mokymosi sunkumų ar fizinių negalių, dažnai studijuoja žymiai sėkmingiau nei studentai, turintys psichikos sutrikimų, ypač depresiją. Tai patvirtina faktą, jog psichologiniai sunkumai kelia didesnius iššūkius studentams siekti aukštojo mokslo (Bartz 2020).

Reziumuojant nagrinėtus mokslinius tyrimus svarbu pabrėžti tai, kad studentai, turintys negalią, aukštajame moksle susiduria su kliūtimis ne dėl jų pačių negalėjimo, o dėl neigiamo visuomenės požiūrio ir įsitikinimų, todėl aukštojo mokslo institucijos, dėstytojai, studentai, paramos centrai gali tiek sukurti, tiek panaikinti socialines kliūtis (Majoko 2018). Pasak Majoko (2018), siekiant visiems įtraukios bendruomenės ir lygių galimybių, reikia keisti ne patį asmenį, o visos

bendruomenės mąstymą ir požiūrį. Atlikti moksliniai tyrimai įrodo, kad mokymosi aplinka turi būti keičiama taip, kad studentai su negalia būtų skatinami įsitraukti į akademinės bendruomenės veiklas ir galėtų savarankiškai jose dalyvauti, o ne būtų laikomi tais, kuriems reikalinga nuolatinė globa (Paz-Maldonado 2020).

Akademiniėje bendruomenėje vis dar egzistuojančios požiūrio ir socialinės kliūtys rodo, kad universitetų aplinka dar nėra pakankamai atvira ir saugi visiems besimokantiems, todėl reikia keisti ne tik bendruomenės požiūrį, bet ir ugdyti gebėjimą atpažinti ir suprasti kitų jausmus. Kaip pažymi Shpigelman ir kt. (2022), siekiant užtikrinti visų studentų įtrauktį į akademinę aplinką, būtina stiprinti socialinį ryšį su bendruomene, mažinti diskriminavimą ir išankstinį nusistatymą.

Dėstytojų žinių, įgūdžių ir kompetencijų stoka

Dar vienas svarbus veiksnys, įtakojantis studentų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių, sėkmę aukštajame moksle yra susijęs su dėstytojų požiūriu, kompetencijomis ir turimomis žiniomis apie negalios įvairovę. Atlikti moksliniai tyrimai parodė, kad daugeliui dėstytojų trūksta žinių apie studentų įtrauktį į aukštąjį mokslą, tinkamą bendravimą su šiais studentais ir universalaus dizaino principų taikymą (Martins, Borges, and Gonçalves 2018). Pasak Moriña, Perera ir Melero (2020), nors dėstytojai dažnai yra geranoriški ir nori padėti, jiems trūksta tiek metodinių žinių, tiek praktinių įgūdžių. Dėl to pagalba studentams su negalia dažnai būna teikiama pavieniais ir išskirtiniais atvejais bei nėra integruota į bendrą studijų procesą.

Bunbury (2020) akcentuoja, kad dėstytojai dažnai nesulaukia paramos ir pagalbos iš universiteto administracijos, o patys dėl laiko ir išteklių trūkumo nesiima iniciatyvos keisti mokymo metodų ir didinti įtrauktį į aukštąjį mokslą. Tyrėjas taip pat pabrėžia, kad dėstytojai dėl per didelio studentų skaičiaus negali individualiai pabendrauti su visais studentais, o ypač tais, kurie turi individualiųjų poreikių ir kuriems reikia pagalbos. Tai rodo, kad tai yra ne vien dėstytojų atsakomybė, bet visos universiteto akademinės bendruomenės požiūrio, kurį būtina keisti, klausimas.

Kituose moksliniuose tyimuose teigiama, kad siekiant didinti įtrauktį aukštajame moksle, būtinas sistemingas dėstytojų mokymas negalios, įtraukties ir universalaus mokymosi dizaino klausimais, kuris yra naudingas ir negalią ar individualiųjų poreikių turintiems studentams, ir kitiems, kurie nesusiduria su sveikatos sunkumais (Moriña, Perera, and Melero 2020). Valle-Flórez ir kt. (2021) teigia, kad didėja dėstytojų motyvacija, supratimas, empatija ir sąmoningumas, kai jie dalyvauja su negalia susijusiuose mokymuose ir stiprina šios srities kompetencijas. Visgi daugelyje universitetų dėstytojų mokymas vis dar nėra privalomas, nors tyrimai aiškiai parodo, kokią didelę naudą dėstytojams suteikia kompetencijų stiprinimas mokymų metu ir kaip tai užtikrina geresnę aukštojo mokslo kokybę bei prieinamumą (Dreyer 2021).

Psichologinės ir asmeninės kliūtys

Atlikti tyrimai rodo, kad studentai dėl gėdos, baimės ar nežinojimo dažnai atsiriboja nuo kitų ir neatskleidžia savo turimų negalių ar individualiųjų poreikių (Newman et al. 2021). Daugelis jų slepia savo negalią, nes baiminasi būti „pažymėti“, atstumti arba vertinami kitaip nei jų bendraamžiai (Shpigelman et al. 2022). Jie dažnai jaučia gėdą, turi žemą savivertę, neturi motyvacijos ir vengia bendrauti tiek su bendraamžiais, tiek su kitais asmenimis (Márquez et al. 2021). Ypač tai aktualu studentams, turintiems tokią nematomą negalią kaip mokymosi sunkumai, psichikos bei lėtiniai sveikatos sutrikimai – jie dažniausiai neatskleidžia savo negalios bendraamžiams, dėstytojams ar studentų paramos centrų darbuotojams, nes bijo diskriminacijos ir atstūmimo (Shpigelman et al. 2022). Studentai neretai neigiamai save vertina ar savęs nepriima – jie dažnai jaučia gėdą dėl savo fizinės ar psichologinės sveikatos ir vengia atskleisti savo negalią dėl baimės būti atstumtiems ar nesuprastiems (Newman et al. 2021).

Tyrėjai pastebėjo dar vieną aspektą – studentai su negalia sąmoningai nesikreipia pagalbos į paramos centrų, nes jų manymu, pagalbos prašymas automatiškai identifikuoja juos universiteto bendruomenėje kaip turinčius negalią ar individualiųjų poreikių (Shpigelman et al. 2022). Siekiant to išvengti, dalis studentų siūlo paramos centruose teikti paslaugas visiems studentams, nepriklausomai nuo to, ar jie turi negalią, ar ne, kad taip būtų galima jiems ir toliau slėpti savo poreikius ir išvengti atskirties (Shpigelman et al. 2022).

Iš atliktų tyrimų matyti, kad studentų sąmonėje vis dar gajus stereotipinis mąstymas dėl jų turimos negalios. Siekiant mažinti šias psichologines kliūtis, būtina kurti tokią universiteto kultūrą, kuri priima visus studentus, skatina atvirumą ir sąmoningumą, ugdo emocinį intelektą ir mažina diskriminavimą (Márquez et al. 2021).

Finansinių išteklių ir paramos trūkumas

Studentai su negalia neretai susiduria su finansinių išteklių trūkumu, jiems dažnai prireikia papildomos finansinės paramos, pavyzdžiui, stipendijų, transporto lengvatų ar pagalbinių technologijų, kurios padėtų jiems sėkmingai įsilieti į studijų procesą (Carrillo-Sierra et al. 2025). Pasak Shpigelman ir kt. (2022), ribota finansinė parama reiškia tai, kad paslaugos, kurios reikalingos studentams, turintiems negalią, teikiamos retai ir nėra prieinamos visiems studentams, kuriems jų reikia. Dėl finansavimo trūkumo universitetuose dažnai yra nepakankamai išvystyta infrastruktūra, informacinės sistemos ir pagalbos teikimo paslaugos (Paz-Maldonado 2020). Ši situacija didina socialinę bei akademinę atskirtį ir kuria nevienodas sąlygas, o joks įtraukties procesas negali būti laikomas pilnaverčiu, jei jis nesuteikia realių galimybių tiems, kuriems parama yra būtina – šiuo atveju studentams su negalia (Aguirre, Carballo, and Lopez-Gavira 2021).

Apibendrinant svarbu pažymėti, kad siekiant sukurti visiems prieinamą ir socialiai atsakingą aukštąjį mokslą, vien finansinės paramos neužtenka. Tik pakeitus aukštosios mokyklos kultūrą ir požiūrį į kiekvieną studentą, priimant jo negalią ar individualiuosius poreikius, finansinė parama atneš norimų rezultatų (Newman et al. 2021).

2.2. Tikslinės informacijos apie prieinamumą ir paramos teikimą Lietuvos universitetuose analizė

Nors aukštojo mokslo prieinamumo ir įtraukties tema tarptautiniu mastu yra aktyviai tyrinėjama, atliekant literatūros paiešką nepavyko rasti mokslinių tyrimų, kurie išsamiai analizuotų studentų su negalia ir kitais individualiaisiais poreikiais prieinamumo ir įtraukties situaciją Lietuvos universitetuose. Todėl šiame skyriuje remiamasi viešai prieinamos informacijos Lietuvos universitetų tinklalapiuose tikslinės analizės rezultatais, siekiant įvertinti, kaip aukštosios mokyklos pateikia informaciją apie prieinamumą, teikiamas paslaugas ir paramos priemonės studentams su individualiaisiais poreikiais.

Kaip rodo universitetų internetiniuose puslapiuose skelbiama informacija, universitetai rūpinasi ne tik studijų infrastruktūros prieinamumo didinimu, bet ir galimybėmis studentams su negalia gauti reikiamą finansinę, psichologinę ir kitą pagalbą.

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos informacijos prieinamumas apie studijų pritaikymą asmenims su negalia nėra pakankamas. Vidaus tvarkos taisyklėse minimas punktas apie negalią: turi būti sudarytos „sąlygos neįgaliesiems gauti darbą, dirbti, siekti karjeros arba mokytis, įskaitant tinkamą patalpų pritaikymą (jeigu dėl tokių priemonių nebus neproporcingai apsunkinamos Akademijos, kaip darbdavio, pareigos“ („Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Vidaus tvarkos taisyklės (E-VTT)“ 2022). Yra minimas ir lygybės principas, nepaisant individualių tapatybės bruožų. Visgi konkrečių universiteto pritaikymo studentams su negalia sąlygų pavyzdžių internetiniame puslapyje nėra.

ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto internetiniame puslapyje išsamiai aprašoma finansinė parama studentams su negalia. Paminėtina ir tai, kad universitete teikiamos psichologo paslaugos. Psichologinės konsultacijos yra prieinamos visiems ISM universiteto bendruomenės nariams (tiek universiteto studentams, tiek darbuotojams), tad žmonės su negalia taip pat gali gauti jiems reikiamą psichologinę pagalbą.

Kauno technologijos universiteto (KTU) studijų pritaikymo pasiūlymus galima nesunkiai rasti internetiniame puslapyje. Čia nurodoma, kad universitete galimas studijų pritaikymas studentams, turintiems negalią ar individualiuosius ugdymosi poreikius (fiziniai, jutiminiai

sutrikimai, autizmo spektras, disleksija, psichinės sveikatos problemos, kiti mokymosi sunkumai). Galimi pritaikymai apima paskaitų dėstymą atsižvelgiant į studento situaciją; studijų medžiagos pateikimą, atsiskaitymo koncepciją, mokymosi erdves bibliotekoje, auditorijų pasiekiamumą. Daug informacijos galima rasti ir apie universiteto bibliotekas. KTU bibliotekose yra reguliuojamo aukščio stalai ir kėdės, skirti judėjimo negalią turintiems skaitytojams, taip pat specializuotos kompiuterio pelės ir klaviatūros, skirtos skaitytojams su motorikos sutrikimais. Bibliotekose galima rasti įvairių technologinių sprendimų, kurie lemia aukštą šio universiteto pasirengimą priimti negalią turinčius bendruomenės narius. Studentų, turinčių negalią, reikalus koordinuoja socialinės gerovės koordinatorė ir KTU psichologas. Tarp paslaugų minima psichologinė pagalba ir finansinė parama.

Kazimiero Simonavičiaus universiteto (KSU) studentai, turintys negalią, gali gauti nemokamas individualias ir grupines konsultacijas, kurias teikia savivaldybėse veikiantys Visuomenės sveikatos biurai. Internetiniame puslapyje nurodomas universiteto pritaikymas fizinių negalią turintiems asmenims. KSU įsikūręs pastate, kurį projektuojant atsižvelgta į asmenų su negalia poreikius: įrengtas liftas, plačios durys be slenksčių ir pritaikyti tualetai. Visose auditorijose ir darbo kambariuose kėdės nepritvirtintos, todėl nesudėtinga padaryti erdvės vežimėliams. Siekiant užtikrinti patogų asmenų patekimą į universitetą, KSU siūlo nemokamą vietą automobilių stovėjimo aikštelėje, esančioje greta universiteto pastato.

Klaipėdos universitetas (KU) teikia psichologo ir dvasinės sielovados konsultacijas KU bendruomenės nariams. Studentams, turintiems negalią, universitetas teikia finansinę paramą. Daugiau viešai prieinamos informacijos apie studijų pritaikymą nėra.

LCC tarptautinis universitetas šiuo metu neturi internetinės svetainės. Facebook svetainės LCC paskyroje galima rasti vos kelis su šia įstaiga susijusius įrašus. Apie studijų pritaikymą viešai prieinamos informacijos nėra.

Lietuvos muzikos ir teatro akademija (LMTA) be finansinės paramos pabrėžia lygių galimybių svarbą. Stojantysis ar jau besimokantis studentas su negalia gali užpildyti anketą, kurios tikslai yra pritaikyti studijų procesą ir užtikrinti efektyvią abipusę komunikaciją bei informacijos sklaidą atsižvelgiant į individualiuosius poreikius. Negalią turintys studentai gali kreiptis į Bendruomenės gerovės centrą. Šio centro veiklos kryptys, susijusios su negalia, yra bendruomenės psichologinės gerovės stiprinimas, psichologinis švietimas, prevencija, psichologinė pagalba. Kita kryptis – studentų ir darbuotojų koordinavimas: įtrauktis, kylančių problemų sprendimas, suinteresuotų asmenų konsultavimas. Šis centras skatina sveikatingumą ir fizinį aktyvumą, koordinuoja gerovės iniciatyvas, administruoja finansinę paramą ir siekia įgyvendinti lygių galimybių politiką.

Lietuvos sporto universitete (LSU) asmenims su negalia gali padėti mentorius. Universiteto internetiniame puslapyje galima rasti informacijos apie finansinę paramą, fizinės aplinkos pritaikymą, tvarkaraščio pokyčių galimybes. Čia išskiriami klausos ir regos negalių turintys studentai, aprašyti techniniai bei žmogiškųjų resursų poreikio sprendimai, kurie prisideda prie negaliai palankios aplinkos kūrimo. LSU deklaruoja didelį dėmesį sportinei, fizinio ugdymo ir rekreacinei veiklai, kuri yra pritaikyta būtent asmenims su negalia.

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas (LSMU) nurodo aplinkos bei studijų programos pritaikymą. LSMU alternatyvus atsiskaitymo būdas užtikrina, kad bus pasiekta studijų rezultatų, pagal individualiuosius poreikius pritaikant studijų aplinką, medžiagos pateikimą, atsiskaitymo užduočių šrifto dydį, prailginant atsiskaitymo laiką ir kt. Taip pat bibliotekos pritaikymo apraše nurodyti klausos ir regos negalių turintiems asmenims skirti technologiniai sprendimai (garso, vaizdo, programinė įranga ir pan.) bei universiteto bendruomenės nariams, turintiems negalią, palanki aplinka (tinkamo dydžio stalai ir pan.). LSMU, kaip ir kiti universitetai, skiria finansinę bei psichologinę paramą. Negalios situaciją universitete koordinuoja negalią turinčių studentų reikalų koordinavimo komisija.

Vilniaus dailės akademijos (VDA) internetiniame puslapyje nurodoma finansinė parama, taip pat fizinės aplinkos pritaikymas studentams su negalia. Informacijos apie programos, tvarkaraščio, atsiskaitymo pakeitimus, techninį, programinį pritaikymą internete nėra.

Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VILNIUS TECH), atsižvelgdamas į studentų individualiuosius poreikius, pritaiko studijas: mokymosi medžiagą, studijų aplinką, mokymosi būdus ir (ar) atsiskaitymus. VILNIUS TECH bendruomenė nuolatos stengiasi atnaujinti savo žinias apie studentų individualiuosius poreikius, t. y. dalyvauja ir organizuoja mokymus apie studentų su individualiaisiais poreikiais mokymosi ypatumus ir pagalbos būdus. Už šių asmenų studijų organizavimą yra atsakinga individualiųjų poreikių turinčių studentų reikalų koordinatore. Psichologinės pagalbos ir individualiųjų poreikių reikalų grupė organizuoja psichologinę pagalbą ir studijų pritaikymo klausimais konsultuoja ne tik studentus, bet ir dėstytojus.

Vilniaus universiteto (VU) studijų proceso aspektai (studijų aplinka, studijų medžiaga ir kt.) pritaikomi pagal individualiuosius poreikius. Individualizavimo būdai skirstomi į tris pagrindines sritis: studijų aplinka, paskaitos ar kiti kontaktiniai užsiėmimai, studijų pasiekimų vertinimas. Šią sritį koordinuoja negalios reikalų koordinatore. VU teikia psichologinę pagalbą, užtikrina finansinę paramą. VU Sveikatos ir sporto centre organizuojami individualizuoti fizinės veiklos užsiėmimai studentams su įvairių tipų negalia. Vilniaus universitetas siekia padidinti fizinės aplinkos prieinamumą judėjimo ir regos sutrikimų turintiems asmenims. Internetu nurodomi atskirų fakultetų pritaikymai studentams su negalia. VU internetiniame puslapyje yra bendras kompensacinės

technikos priemonių sąrašas, kuriame nurodyti fakultetai ir būtent tuose fakultetuose esamos pritaikymo galimybės.

Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) įgyvendina „Įtraukių galimybių universiteto“ negalios politiką, kurios tikslas yra užtikrinti lygybės ir nediskriminavimo kultūrą. Universiteto internetinėje svetainėje informacijos apie studijų prieinamumą ištis daug. Išskiriamas VDU pastatų aplinkos pritaikymas fizinių negalių turintiems asmenims. VDU sporto centras siūlo įtraukias fizinio aktyvumo paslaugas, biblioteka turi pritaikytas darbo vietas asmenims su negalia, taip pat turi atitinkamos pritaikytos techninės ir programinės įrangos. Išskirtinis, lyginant su kitais universitetais, yra išsamus susisiektimo su universitetu aprašymas, įvairios socialinių paslaugų galimybės studentams su negalia. Taip pat VDU pristato daug informacinės medžiagos negalios klausimais. Studijų sritį koordinuoja Universiteto koordinatorė negalios reikalams.

Apibendrinant universitetų pritaikymą studentams su negalia, galima teigti, jog visi universitetai teikia psichologinę pagalbą universitetų bendruomenės nariams (tiek studentams, tiek darbuotojams). Kone visos aukštosios mokyklos pateikia informaciją apie finansinę paramą. Kai kurie universitetai nurodo fizinį aplinkos pritaikymą, pateikia techninės ir programinės įrangos aprašą, dalyvavimo bendruomenės veikloje perspektyvas (sporto, rekreacijos veiklos ir pan.). Atliekant analizę buvo pastebėta, kad universitetų internetiniuose puslapiuose informacija apie negalią pateikiama skirtingai. Vienuose jų informacija glausta ir bendra visiems universitetams (Klaipėdos universitetas, ISM vadybos ir ekonomikos universitetas, Vilniaus dailės akademija), kituose – išsamiai, gausi įtrauktis pavyzdžių. Itin daug informacijos apie studijų pritaikymą įvairių negalių turintiems asmenims matoma Vytauto Didžiojo universiteto, Kauno technologijos universiteto, Lietuvos sveikatos mokslų ir Vilniaus universitetų internetiniuose portaluose.

2.3. Mykolo Romerio universiteto pagalbos ir paramos sistema studentams, turintiems negalią ar kitų individualiųjų poreikių

Šio baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti Mykolo Romerio universiteto taikomas priemones ir sprendimus bei įvertinti, kiek jie atitinka įtrauktis principus, todėl šiame skyriuje didesnis dėmesys bus skiriamas šios aukštosios mokyklos situacijos analizei. Analizuojant bus remiamasi universiteto veiklos dokumentais, viešai prieinama informacija, teisės aktais bei kitais aktualiais šaltiniais, siekiant atskleisti, kaip Mykolo Romerio universitetas įgyvendina įtrauktis principus, susijusius su negalia ir individualiaisiais poreikiais.

Mykolo Romerio universitetas ženkliai prisideda prie asmenų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių, įtrauktis į aukštąjį mokslą ir stengiasi sudaryti vienodas sąlygas visiems

universitete studijuojantiems asmenims. Pagrindiniame universiteto teisės akte – Mykolo Romerio universiteto Statute (toliau – Statutas) – įtvirtinta nuostata, kad universiteto veikla grindžiama pagarba žmogaus teisėms, akademinė laisvė bei savivalda (Statutas 2024, §14). Studentams, dėl negalios negalintiems atsiskaityti įprasta tvarka, suteikiama teisė pasinaudoti alternatyviais atsiskaitymo būdais, jei tai leidžia pasiekti studijų programoje numatytus rezultatus (Statutas 2024, §95.7). Taip pat studentams sudaroma galimybė studijuoti pagal individualų studijų planą, kas itin svarbu atsižvelgiant į kiekvieno asmens poreikius ir galimybes (Statutas 2024, §95.2). Tokios nuostatos rodo, kad universitetas yra įsipareigojęs įgyvendinti įtraukties principus ir užtikrinti prieinamą aukštąjį mokslą visiems, nepaisant jų fizinių ar sensorinių galimybių.

Mykolo Romerio universiteto strategijoje iki 2029 metų aiškiai įtvirtinti įsipareigojimai kurti įtraukią, visiems atvirą ir žmogaus orumą gerbiančią akademinę bendruomenę. Strateginiuose siekiuose pabrėžiama, kad universitetas siekia didinti bendruomenės gerovę ir tobulinti organizacinę kultūrą taip, kad joje būtų nuosekliai puoselėjamos tokios vertybės kaip sąžiningumas, pasitikėjimas, teisingumas, pagarba, atsakomybė ir drąsa. Strategijoje akcentuojama, kad universiteto siekis yra „lygios galimybės, įvairovė ir įtrauktis, atliepian kiekvieno bendruomenės nario individualius poreikius“ (Mykolo Romerio universitetas 2024, 11). Šiuos strateginius siekius padeda įgyvendinti universiteto Senato patvirtinta Lygių galimybių ir įvairovės politika (2021), kuri įtvirtina pagrindinius nediskriminavimo, įtraukties, sveikos ir saugios aplinkos principus bei apibrėžia jų įgyvendinimo tvarką visose universiteto veiklos srityse. Politikoje aiškiai pažymima, kad universitetas „siekia, kad neįgaliems asmenims būtų sudarytos sąlygos kandidatuoti į laisvas darbo pozicijas Universitete, dirbti, siekti karjeros arba mokytis“ (Mykolo Romerio universitetas 2021, §17). Tokiu būdu universitetas ne tik deklaruoja įtrauktį kaip vertybę, bet ir įtvirtina ją kaip praktinį veiklos principą, taikomą tiek akademinėje, tiek socialinėje aplinkoje.

Mykolo Romerio universitete yra patvirtinta socialinių stipendijų studentams administravimo tvarka, kurioje apibrėžiami socialinių stipendijų skyrimo kriterijai, paraiškų teikimo ir vertinimo procedūros bei stipendijų paskirstymo mechanizmai („Rektoriaus 2010-01-29 įsakymas Nr. 1I-135“ 2025). Ši tvarka užtikrina, kad finansinė parama būtų teikiama skaidriai ir kryptingai, siekiant sumažinti socialinę atskirtį ir sudaryti palankesnes studijų sąlygas socialiai jautresnių grupių studentams.

Universiteto Personalo valdymo centro Darbuotojų veiklos skyriaus nuostatuose yra svarbus uždavinys „kuruoti darbuotojų ir studentų su negalia ar individualiaisiais poreikiais integravimą“ („Rektoriaus 2022-10-27 įsakymas Nr. 1I-285“ 2025). Personalo valdymo centras, įgyvendindamas numatytą uždavinį, kuruoja darbuotojų ir studentų su negalia ar individualiaisiais poreikiais integravimą – kaupia ir analizuoja darbuotojų ir studentų pateiktus asmens duomenis apie negalią ar

individualiuosius poreikius, analizuoja darbuotojų ir studentų kreipimusis, rengia ir teikia rekomendacijas kitiems padaliniais, konsultuoja išmokų klausimais, atlieka kitas su šia sritimi susijusias funkcijas, teikia pasiūlymus dėl integralumo stiprinimo, reguliariai atlieka esamos situacijos analizę, rūpinasi, kad studentai, turintys individualiųjų poreikių, laiku gautų reikiamą pagalbą ir galėtų sėkmingai studijuoti universitete.

Papildomai atkreiptinas dėmesys į tai, kad Mykolo Romerio universitete yra įvairių studentų ir darbuotojų gerovę užtikrinančių pagalbos priemonių, skirtų asmenims, turintiems negalią ar individualiųjų poreikių. Universitetas teikia nemokamas psichologinio konsultavimo paslaugas bei finansinę paramą tiems, kam jos labiausiai reikia, įskaitant bendruomenės narius ir studentus, kurie susiduria su rimtais sveikatos iššūkiais. Akademinių reikalų centras yra atsakingas už individualizuotų studijų organizavimą – sprendimai priimami atsižvelgiant į pateiktą informaciją apie negalią ar konkretų studento išreikštą poreikį. Judėjimo negalią turintiems asmenims pritaikyta fizinė aplinka: universitete įrengti liftai, keltuvai bei kitos mobilumą lengvinančios priemonės. Universiteto biblioteka taip pat pritaikyta įvairiems individualiems poreikiams – joje įrengta erdvė regos negalią turintiems asmenims ir asmenims, patiriantiems sunkumų skaitant. Taip pat universiteto interneto svetainėje pateikiama informacija bei nuorodos apie teikiamą paramą ir pagalbos paslaugas asmenims su negalia ar individualiaisiais poreikiais, taip siekiant užtikrinti informacinį prieinamumą ir prieigą prie reikalingų išteklių.

Apibendrinant galima teigti, kad Mykolo Romerio universitetas siekia kurti įtraukią ir visiems bendruomenės nariams atvirą aplinką. Universitete teikiama psichologinė pagalba, finansinė parama, taikomas individualizuotas studijų organizavimas, taip pat pritaikyta dalis fizinės infrastruktūros. Nors universitetas juda tinkama linkme, būtinas nuoseklus ir sistemingas tobulėjimas šioje srityje įtraukiant ir bendruomenės narius į sprendimų priėmimo procesus.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

3.1. Teorinis tyrimo pagrindimas ir sąsaja su metodologine dalimi

Teorinėje dalyje analizuoti nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, įtraukties švietime principai bei aukštojo mokslo politikos dokumentai parodė, kad teorinė teisinė bazė skatina įtrauktį, tačiau praktikoje universiteto studentai vis dar susiduria su įvairiomis sisteminėmis kliūtimis.

Aptarta atskirties, segregacijos, integracijos ir įtraukimo sampratų raida bei įtraukiojo ugdymo principų taikymas aukštajame moksle parodė, kad siekiant sukurti įtraukią studijų aplinką būtinas ne tik infrastruktūros ar studijų programų pritaikymas, bet ir nuostatų bei kalbos vartosenos kaita (Graham 2020). Todėl teorinėje dalyje aptartas kalbos vaidmuo, pabrėžiant, kad jautri kalba padeda kurti pagarbų, įvairovei atvirą universitetą, kuris tiesiogiai veikia asmenų emocinę gerovę ir jų įsitraukimą į studijų procesą (keiskplokste.lt 2025).

Antroje dalyje išskirtos pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar kitų individualių poreikių. Tai – nepritaikyta fizinė infrastruktūra, ribota prieiga prie informacijos ir technologijų, nelanksčios studijų programos ir vertinimo metodai, vis dar egzistuojančios požiūrio ir socialinės kliūtys, nepakankamas dėstytojų pasirengimas, emocinės ir psichologinės kliūtys bei riboti finansiniai ištekliai. Šios kliūtys tapo pagrindu empirinės tyrimo dalies struktūrai. Remiantis šiais aspektais buvo kuriama anketa, todėl galima įžvelgti aiškią koreliaciją tarp teorinio pagrindimo ir empirinės analizės.

Nors tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai daugiausia reglamentuoja asmenų su negalia teises ir jų įtrauktį į švietimo sistemą, empirinėje tyrimo dalyje tyrimo imtis buvo išplėsta įtraukiant ir tuos studentus, kurie turi kitų individualių poreikių, pvz., mokymosi, dėmesio, emocinių, psichikos ar kitų sveikatos sutrikimų, nes studijų prieinamumas ir su juo susijusios problemos šiandieniniame aukštajame moksle neapsiriboja vien tik negalios koncepcija. Toks sprendimas atspindi šiuolaikines įtraukties tendencijas, kurios siekia sukurti mokymosi aplinką, prieinamą visiems studentams, nepriklausomai nuo jų sveikatos būklės ar turimų poreikių (UNESCO 2020).

Šiuolaikinis požiūris į negalią grindžiamas Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) parengta Tarptautine funkcionavimo, negalumo ir sveikatos klasifikacija (angl. *ICF: International Classification of Functioning, Disability and Health*), kuri akcentuoja, kad negalia nėra vien tik medicininė būklė, tačiau tai ir veikimo bei dalyvavimo apribojimas, kylantis dėl asmens sveikatos būklės ir sąveikos su aplinka (World Health Organization 2001). Kaip pažymi PSO, „funkcionavimas ir negalia yra bendriniai terminai, apimantys kūno funkcijų ir struktūrų sutrikimus, veiklos apribojimus ir dalyvavimo apribojimus. Jie nurodo ne tik sveikatos būklę, bet ir sąveiką su aplinkos

veiksniais“ (World Health Organization 2001, 3). Todėl tam tikros būklės, ypač susijusios su individualiaisiais poreikiais ar emociniais sutrikimais, pvz., esant nepakankamai pritaikytai studijų aplinkai, per dideliu akademiniu krūviu, emocinei įtampai ar paramos trūkumui, gali lemti veiklos ir dalyvavimo apribojimus, kai asmens galimybės mokytis, bendrauti ar dalyvauti akademiniame veikloje yra apribojamos, nors oficialiai nėra nustatytos negalios diagnozės (World Health Organization 2001). Tokiais atvejais studentai gali susidurti su tokiais pačiais studijų prieinamumo ribojimais ir iššūkiais, su kuriais susiduria tie, kurie turi oficialiai nustatytą negalią.

Dėstytojai įtraukti į tyrimą dėl to, kad jų vaidmuo užtikrinant studijų prieinamumą yra vienas svarbiausių. Kaip parodė teoriniame dalyje aptarti tyrimai, dėstytojų požiūris, žinios apie negalią ir individualiuosius poreikius, pasirengimas bei motyvacija tiesiogiai įtakoja studentų akademinę sėkmę ir jų įsitraukimą į studijų procesą (Moriña, Perera, and Melero 2020).

Dauguma tyrimų pabrėžia, kad pagrindiniai veiksniai, lemiantys įtraukiojo ugdymo sėkmę aukštajame moksle, yra dėstytojų kompetencijos, požiūris ir atvirumas pokyčiams (Bunbury 2020). Todėl šiame tyrime siekiama ne tik įvertinti, ar dėstytojai ugdymo procese taiko įtraukties principus, bet ir suprasti jų požiūrį į studijų prieinamumą, kuris apima ne tik studentus su negalia, bet ir tuos, kurie turi individualių, ne visada matomų, poreikių.

Tyrimo metodologijai pasirinktas kiekybinis tyrimas, nes jis leidžia sistemingai rinkti apibendrintus duomenis apie studentų, turinčių negalią ir kitų individualių poreikių, bei dėstytojų patirtis aukštajame moksle. Atsižvelgiant į teoriniame dalyje iškeltą poreikį objektyviai įvertinti studijų prieinamumo situaciją, kiekybinė metodologija suteikia galimybę analizuoti didesnę respondentų skaičių, gauti statistiškai reikšmingus duomenis ir nustatyti tendencijas bei ryšius tarp kintamųjų (Creswell 2014). Be to, studijų prieinamumo tema Lietuvos aukštajame moksle yra vis dar menkai ištirta, todėl duomenų rinkimas kiekybiniu metodu leidžia papildyti turimas teorines prielaidas empiriniais duomenimis ir prisidėti prie šios srities plėtojimo.

Svarbu pabrėžti, kad, vadovaujantis Bendrajame duomenų apsaugos reglamente (BDAR) įtvirtintais principais, jautri informacija apie asmenų negalią negali būti viešinama ar renkami asmens tapatybę atskleidžiantys duomenys, todėl anoniminė kiekybinė apklausa buvo pasirinkta kaip tinkamiausias būdas užtikrinti tiek tyrimo dalyvių duomenų saugumą, tiek tyrimo patikimumą.

3.2. Tyrimo tikslas, uždaviniai ir metodai

Atsižvelgiant į teoriniame dalyje išanalizuotą mokslinę literatūrą, teisės aktų analizę ir Lietuvos universitetų taikomas praktikas, šiame tyrime siekiama įvertinti, kaip teoriniame dalyje nustatytos kliūtys įtakoja Mykolo Romerio universitete studijuojančių studentų, turinčių negalią ar kitų

individualiųjų poreikių, patirtis. Tyrimas grindžiamas studentų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių, bei dėstytojų patirtimis ir vertinimais.

Remiantis kiekybinio tyrimo duomenimis, analizuojami studentų ir dėstytojų atsakymai į klausimus, susijusius su studijų prieinamumu, aplinkos ir paslaugų pritaikymu bei dėstytojų pasirengimu dirbti su įvairių poreikių turinčiais studentais. Tyrimo rezultatai padeda įvertinti esamą situaciją ir pateikti rekomendacijas, kaip tobulinti Mykolo Romerio universiteto aplinką, paramos sistemas ir paslaugas, kad jos geriau atlieptų įtraukiojo ugdymo principus ir užtikrintų visiems studentams lygias galimybes.

Tyrimo objektas – teorinėje dalyje nustatytų kliūčių įtaka studentų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių, galimybėms studijuoti Mykolo Romerio universitete.

Siekiant įvertinti, kaip šios kliūtys veikia studentų galimybes studijuoti Mykolo Romerio universitete, buvo pasirinktas kiekybinio tyrimo metodas – anoniminė anketinė apklausa.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti, kaip teorinėje dalyje nustatytos kliūtys daro įtaką Mykolo Romerio universiteto studentų, turinčių negalią ir kitų individualiųjų poreikių, ir dėstytojų patirtims.
2. Įvertinti, kaip šios kliūtys veikia studijų prieinamumą Mykolo Romerio universitete, remiantis studentų ir dėstytojų apklausos duomenimis.
3. Susisteminti studentų ir dėstytojų siūlymus dėl studijų aplinkos ir paramos priemonių gerinimo bei pateikti rekomendacijas, skirtas įtraukties aukštajame moksle didinimui.

3.3. Tyrimo instrumento sandara ir pagrįstumas

Tyrimo instrumentai buvo sudaryti remiantis teorinėje dalyje analizuojamomis studijų prieinamumo sąvokomis, tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų nuostatomis bei aktualiais moksliniais tyrimais, kurie atskleidžia pagrindines kliūtis, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar individualiųjų poreikių. Tyrimui parengtos dvi atskiros struktūruotos anketos, iš kurių viena buvo skirta studentams, kita – dėstytojams. Anketų klausimai orientuoti į teorinėje dalyje išskirtas pagrindines kliūčių grupes – fizines, technologines, pedagogines, dėstytojų požiūrio, psichologines, socialines bei finansines – ir siekia išsamiai atskleisti studijų prieinamumo situaciją bei įtraukties principų taikymą Mykolo Romerio universitete.

Studentams skirtoje anketoje pateikti klausimai remiantis mokslinėje literatūroje išskirtomis kliūčių kategorijomis, kurios įtakoja studijų prieinamumą studentams, turintiems negalią ar individualiųjų poreikių. Anketa buvo sudaryta taip, kad padėtų nustatyti pagrindinius veiksnius, kurie skatina arba trukdo studentų, turinčių negalią ar individualiųjų poreikių, sėkmingam studijavimui

universitete. Anketos pabaigoje pateikti atviri klausimai, kurie leido studentams pateikti savo siūlymus ir rekomendacijas, kaip būtų galima gerinti studijų prieinamumą ir universiteto teikiamų paslaugų kokybę. Anketos klausimai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Anketos klausimai studentams

Klausimų pobūdis	Klausimai
Infrastruktūros kliūtys	Kaip vertinate Mykolo Romerio universiteto infrastruktūros pritaikymą studentams, turintiems individualiųjų poreikių?
Technologinės ir informacinės kliūtys	Ar nuotolinis mokymasis yra pritaikytas Jūsų poreikiams? Ar universitete Jums buvo suteikta reikiama informacija apie galimas pagalbos priemones?
Pedagoginės ir metodinės kliūtys	Ar studijų programa yra pritaikyta ir atitinka Jūsų poreikius? Kaip bendrai vertinate Mykolo Romerio universiteto pastangas pritaikyti studijas studentams, turintiems individualiųjų poreikių?
Požiūrio ir socialinės kliūtys	Kaip vertinate Mykolo Romerio universiteto dėstytojų požiūrį į studentus, turinčius individualiųjų poreikių? Ar rekomenduotumėte Mykolo Romerio universitetą kitiems studentams, turintiems individualiųjų poreikių?
Psichologinės ir asmeninės kliūtys	Ar buvo sunku apsispręsti studijuoti universitete? Kokie buvo pagrindiniai sunkumai, su kuriais susidūrėte, priimdami sprendimą studijuoti universitete? Ar prieš priimant sprendimą studijuoti universitete, pasitarėte su kitais žmonėmis? Kokie kriterijai buvo jums svarbiausi renkantis universitetą? Kokia buvo pagrindinė priežastis, kuri nulėmė Jūsų pasirinkimą studijuoti universitete? Kas lėmė Jūsų apsisprendimą studijuoti Mykolo Romerio universitete? Ar svarstėte alternatyvas studijuoti kitur?
Finansinių išteklių ir paramos trūkumas	Ar naudojotės specialiomis pagalbos priemonėmis ar paslaugomis (pvz., psichologų pagalba, finansinė parama, specialios mokymosi priemonės)? Kokios pagalbos Jums trūksta siekiant sėkmingai studijuoti universitete?
Siūlymai	Kokias konkrečias pagalbos priemones ar infrastruktūros patobulimus pasiūlytumėte Mykolo Romerio universitetui, siekiant geriau pritaikyti studijas studentams, turintiems individualiųjų poreikių?

Studentų imtis buvo apskaičiuota remiantis oficialiais Mykolo Romerio universiteto duomenimis, kuriuos pateikė universitete negalią ir įtraukties klausimus koordinuojantis Darbuotojų veiklos skyriaus vadovas. Tiriamuoju laikotarpiu oficialiai studijavo 12 studentų, turinčių negalią, ir 25 studentai, informavę universitetą apie turimus kitus individualiuosius poreikius. Atsižvelgiant į šiuolaikines įtraukties sampratas, abi šios grupės tyrime buvo sujungtos į bendrą kategoriją, siekiant išsamiai atskleisti studijų prieinamumo patirtis Mykolo Romerio universitete.

Studentų anketa buvo išplatinta dviem etapais. Abu kartus ji buvo siųsta visiems Mykolo Romerio universiteto studentams universiteto suteiktu elektroniniu paštu. Pirmasis kvietimas išsiųstas 2025 m. sausio 10 d. ir buvo skirtas studentams, turintiems negalią ar kitų individualiųjų poreikių. Į šį kvietimą atsiliepė 15 studentų. Siekiant identifikuoti tuos studentus, kurie galimai turi individualiųjų poreikių, tačiau apie tai nėra informavę universiteto, 2025 m. vasario 10 d. išsiųstas

antrasis kvietimas, kuriame praplėsta imtis ir išvardintos įvairios būklės bei sutrikimai, kurie gali lemti individualius studijų poreikius. Šio etapo metu gauti dar 25 atsakymai. Anketų siuntimas dviem etapais leido pasiekti daugiau skirtingų poreikių turinčių studentų ir tiksliau atspindėti tikrąją studijų prieinamumo situaciją universitete.

Dėstytojams skirta anketa sudaryta atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje identifikuotas kliūtis, kurios daro įtaką studijų prieinamumui ir kokybei. Anketa buvo siekiama įvertinti, ar dėstytojai yra pasirengę dirbti su studentais, turinčiais negalią ar individualių poreikių, taip pat suprasti jų požiūrį į įtrauktį ir studijų prieinamumą. Anketos pabaigoje pateikti atviri klausimai, kuriuose dėstytojai pateikė konkrečias rekomendacijas universitetui, kaip tobulinti studijų procesą, kad būtų atliepiami studentų, turinčių negalią ar individualių poreikių, ir dėstytojų poreikiai. Dėstytojų anketos klausimai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Anketos klausimai dėstytojams

Klausimų pobūdis	Klausimai
Infrastruktūros kliūtys	Kaip vertinate universiteto infrastruktūros pritaikymą studentams, turintiems individualių poreikių?
Technologinės ir informacinės kliūtys	Ar nuotolinis mokymasis yra pritaikytas studentams, turintiems individualių poreikių? Ar iš universiteto atsakingų darbuotojų gaunate visą Jums reikalingą informaciją apie studentų individualiuosius poreikius?
Pedagoginės ir metodinės kliūtys	Ar sudėtinga pasiruošti paskaitoms ir jas pritaikyti taip, kad jos būtų tinkamos studentams, turintiems individualių poreikių? Ar jaučiate padidėjusį darbo krūvį dirbdami su studentais, turinčiais individualių poreikių? Kokios papildomos pagalbos priemonės ar parama iš universiteto padėtų Jums efektyviau dirbti su studentais, turinčiais individualių poreikių?
Požiūrio ir socialinės kliūtys	Ar jaučiate prasmę dirbdami su studentais, turinčiais individualių poreikių?
Dėstytojų žinių, įgūdžių ir kompetencijų stoka	Kaip vertinate savo pasiruošimą dirbti su studentais, turinčiais individualių poreikių? Ar manote, kad turite pakankamai žinių ir įgūdžių, kad galėtumėte efektyviai dirbti su studentais, turinčiais individualių poreikių? Ar norėtumėte dalyvauti papildomuose mokymuose, kurie suteiktų žinių, kaip dirbti su studentais, turinčiais individualių poreikių? Ar būtumėte linkęs (-usi) skirti daugiau laiko mokymuisi ir tobulėjimui, kad galėtumėte geriau atliepti studentų individualiuosius poreikius? Kokios priežastys Jus labiausiai įkvėptų tobulėti ir skirti daugiau laiko mokymuisi? Kokios priežastys lemtų Jūsų sprendimą mažiau laiko skirti mokymuisi ir tobulėjimui?
Siūlymai	Kokias rekomendacijas pateiktumėte universitetui, kad mokymosi procesas būtų geriau pritaikytas studentams, turintiems individualių poreikių ir atlieptų dėstytojų poreikius?

Dėstytojų imtis buvo apskaičiuota remiantis Mykolo Romerio universiteto Darbuotojų veiklos skyriaus vadovo, kuris kuruoja negalios ir įtraukties klausimus universitete, pateiktu studijų programų sąrašu, kuriose studijuoja studentai, turintys negalią ar kitų individualių poreikių.

Remiantis šiuo sąrašu buvo identifikuoti dėstytojai, dėstantys šiose programose. Tokiu būdu nustatyta, kad su studentais, turinčiais negalią ar kitų individualių poreikių, dirba 131 dėstytojas.

Dėstytojų anketa buvo siunčiama dviem etapais. 2025 m. vasario 10 d. anketa išsiųsta visiems Mykolo Romerio universiteto dėstytojams bendru universiteto suteiktu elektroniniu paštu. Anketa buvo adresuota visiems dėstytojams, siekiant išsiaiškinti dėstytojų patirtis dirbant su studentais, turinčiais negalią ar individualių poreikių, nepriklausomai nuo to, kada ši patirtis buvo įgyta. Pirmojo etapo metu gauti 25 dėstytojų atsakymai.

Kadangi pirmojo etapo metu gautų atsakymų skaičius patikimai kiekybinei analizei buvo per mažas, antras etapas buvo vykdomas taikant tikslinę atranką. Nuo 2025 m. kovo 24 d. iki balandžio 1 d. išsiųsti individualūs kvietimai 131 dėstytojui, prašant užpildyti anketą ir pasidalinti savo patirtimi. Antrojo kvietimo metu papildomai gauti dar 76 atsakymai. Iš viso per du etapus anketą užpildė 101 dėstytojas, kas užtikrina pakankamą imtį bei duomenų patikimumą.

3.4. Tyrimo atlikimo eiga, atranka ir duomenų analizės procedūros

Tyrimo duomenys buvo renkami 2025 m. sausio–balandžio mėn., naudojant anketinę apklausą, suformuotą www.apklausa.lt platformoje. Tyrime dalyvavo Mykolo Romerio universiteto studentai, turintys negalią ar individualių poreikių, bei dėstytojai, turintys patirties dirbant su šios grupės studentais.

Studentų apklausos metu iš viso gauta 40 atsakymų, iš kurių 39 buvo panaudoti analizei. Vieno respondento duomenys buvo atmesti, nes jis nurodė neturintis jokių individualių poreikių, dėl kurių reikėtų pritaikyti studijas.

Dėstytojų apklausos metu gauta 101 anketa. Analizuoti buvo tik tie atsakymai, kurie atitiko tyrimo tikslinę grupę, t. y. dėstytojų, turinčių bent minimalią patirtį dirbant su studentais, turinčiais negalią ar kitų individualių poreikių. Vieno dėstytojo atsakymai buvo atmesti, nes jis nurodė neturintis jokios patirties ar žinių apie tokius studentus. Dėl šios priežasties galutinei analizei buvo panaudoti 100 dėstytojų atsakymai.

Tyrimo imtis pagrįsta Paniotto formule, kuri taikoma mažoms populiacijoms. Reprezentatyvi tyrimo imtis apskaičiuojama pagal formulę:

$$n = 1 / (\Delta^2 + 1 / N),$$

n - reikiamas respondentų skaičius,

Δ - paklaida, pagal metodologines taisykles priimama – 5 %

N - tiriamos visumos skaičius (generalinė aibė).

Studentų atveju, remiantis Mykolo Romerio universiteto pateiktais duomenimis, tikslinę grupę sudarė 42 studentai, turintys negalią ar individualių poreikių. Kadangi studentų tyrime dalyvavo 40 studentų, iš kurių vienas nebuvo įtrauktas į analizę, nes neatitiko atrankos kriterijų, galutinė studentų imtis yra 39, kas atitinka Paniotto formulės reikalavimus. Todėl studentų imtis laikoma reprezentatyvia:

$$n = 1 / (0,05^2 + 1 / 42) \approx 38.$$

Dėstytojų atveju, remiantis universiteto atsakingo darbuotojo pateiktais duomenimis, nustatyta, kad su studentais, turinčiais negalią ar individualių poreikių, dirba 131 dėstytojas. Taikant Paniotto formulę apskaičiuota, kad minimali imtis, užtikrinant 5 % paklaidą, yra 99 respondentai. Kadangi tyrime analizuoti 100 dėstytojų atsakymai, imtis laikytina reprezentatyvia.:

$$n = 1 / (0,05^2 + 1 / 131) \approx 99$$

Tyrimo metu buvo naudotos penkių lygių Likerto tipo skalės, kuriose 1 žymėjo teigiamą vertinimą, o 5 – neigiamą vertinimą. Studentų anketoje atsakymai svyravo nuo „studijų programa yra visiškai pritaikyta“ (1) iki „visiškai nepritaikyta“ (5), taip pat nuo „dėstytojai itin supratingi“ (1) iki „visiškai neatsižvelgia į studentų poreikius“ (5). Dėstytojų anketoje ta pati skalės kryptis buvo taikoma įvairioms temoms: nuo „labai gerai pasiruošęs“ iki „visiškai nepasiruošęs“, nuo „gaunu visą reikiamą informaciją“ iki „negaunu jokios informacijos“. Toks vertinimo principas leido aiškiai įvertinti respondentų požiūrį, jų patirtis bei teigiamus ir neigiamus studijų prieinamumo aspektus, taip pat palyginti studentų ir dėstytojų atsakymus.

Duomenys buvo apdoroti taikant aprašomosios statistikos metodus, naudojant „Microsoft Excel“ programą. Buvo skaičiuojami procentiniai pasiskirstymai, apskaičiuoti vidurkiai bei atliktas atsakymų palyginimas tarp grupių.

Atvirieji klausimai buvo analizuojami taikant kokybinės turinio analizės principus. Atsakymai buvo peržiūrėti kelių kartų, siekiant išsiaiškinti dažniausiai pasikartojančias temas, nuomones ir pasiūlymus. Išskirtos pagrindinės teminės grupės, kurios padėjo atskleisti ne tik studijų prieinamumo trūkumus, bet ir tai, ką studentai ar dėstytojai laiko gerąja praktika. Tokia analizė papildė kiekybinius rezultatus – leido giliau suprasti individualias patirtis, išgyvenimus ir pateikti pagrįstas rekomendacijas, atsižvelgiant į respondentų asmeninius pastebėjimus.

Rengiantis tyrimui ir tyrimo metu buvo laikomasi visų **mokslinės etikos principų**:

- tyrimo pradžioje visi respondentai buvo informuoti apie tyrimo tikslą, duomenų naudojimo paskirtį, duomenų tvarkymo principus bei tyrimo anonimiškumą;
- anketinės apklausos metu respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai, o jų atsakymai buvo renkami anonimiškai nepažeidžiant tiriamųjų saugumo ir privatumo. Visi klausimai buvo susiję su jų individualia patirtimi, tačiau nereikalavo atskleisti asmenį identifikuojančios informacijos;

- duomenų tvarkymas atitiko Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) nuostatas, ypač atsižvelgiant į tai, kad dalis klausimų buvo susiję su jautria informacija (sveikatos būkle, negalia, mokymosi sutrikimais);
- buvo taikomas savęs identifikavimo principas (angl. *self-identification principle*) – dalyviai patys sprendė, ar jie priklauso tiriamajai grupei, todėl nebuvo pažeistas jų privatumas;
- tyrimo metu nebuvo renkama jokia identifikuojanti informacija, o gauti duomenys buvo naudojami tik mokslinio darbo tikslams;
- atliekant mokslinės literatūros analizę, formuojant teorinį tyrimo modelį bei instrumentą ir kitose darbo dalyse, kuriose buvo remtasi įvairių mokslininkų tyrimais ir išvalgomis, pagal nustatytas citavimo taisykles nurodyti visi autoriai.

4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

4.1. Respondentų demografiniai duomenys

Demografiniai tyrimo dalyvių duomenys yra svarbi empirinės analizės dalis, kuri leidžia suprasti tiriamųjų socialinę aplinką ir galimus veiksnius, darančius įtaką jų patirtims aukštajame moksle. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad asmens demografiniai duomenys gali labai įtakoti studijų prieinamumo patirtį (Case et al. 2020). Pavyzdžiui, vyresni studentai dažnai turi asmeninių įsipareigojimų, nes dauguma jų dirba ir turi šeimas, todėl jiems svarbu yra studijų lankstumas ir studijų pritaikymas. Taip pat studentai, kuriems tai nėra pirmosios studijos, dažnai tikisi aukštesnės studijų kokybės ir renkasi studijas, kurias būtų galima praktiškai pritaikyti prie jau turimo darbo patirties. Ne ką mažiau svarbus yra ir lyties aspektas – tiek dėl lūkesčių, kuriuos turi skirtingos lyties atstovai, tiek dėl to, kaip aukštosios mokyklos ir jų kultūra atliepia lyčių įvairovę. Tyrime dalyvavo du nebinarinės lyties studentai, kas įrodo, kad Mykolo Romerio universitete mokosi įvairią tapatybę turintys asmenys, todėl ypač aktualu užtikrinti visiems saugią ir įtraukią aplinką.

Kaip teigia Ruškus ir Mažeikis (2007), studentų, turinčių įvairių individualiųjų savybių, patirtys aukštojo mokslo sistemoje dažnai priklauso ne tik nuo jų turimos negalios ar sutrikimo, bet ir nuo socialinio, kultūrinio, ekonominio bei demografinio konteksto, kuriame jie gyvena ir mokosi (Ruškus ir Mažeikis 2007), todėl analizuojant demografinius rodiklius galima nustatyti ne tik kliūtis, su kuriomis susiduria studentai, turintys individualiųjų poreikių, bet ir specifinius skirtingų grupių poreikius. Tai leidžia formuoti rekomendacijas, kurios grįstos įrodymais ir kurios gali prisidėti prie įtraukesnės mokymosi aplinkos kūrimo.

Šiame tyrime demografiniai duomenys buvo renkami tik apie studentus. Dėstytojų demografiniai rodikliai (pvz., amžius, lytis, darbo patirtis) nebuvo renkami sąmoningai – atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir siekį užtikrinti jų anonimiškumą bei konfidencialumą. Kadangi tyrimo tikslas buvo išanalizuoti studijų prieinamumą studentams, turintiems negalią ar individualiųjų poreikių, dėstytojai buvo vertinami ne per asmeninius demografinius duomenis, bet per jų požiūrį, pasirengimą ir įsitraukimą į įtraukiojo ugdymo procesus.

Žemiau pateiktoje 4 lentelėje detalizuojami tyrimo metu surinkti studentų demografiniai duomenys: lytis, amžius, studijų pakopa bei akademinė patirtis.

4 lentelė. Respondentų demografiniai duomenys.

Demografinės charakteristikos	Kintamieji	Respondentų skaičius (vnt.)	Respondentų dalis visoje imtyje (%)
Lytis	Moteris	29	74,4
	Vyras	8	20,5
	Nebinarinė	2	5,1
Amžius	18–23 metai	10	25,7
	24–29 metai	7	17,9
	30–34 metai	3	7,7
	35–39 metai	5	12,8
	40 ir daugiau metų	14	35,9
Studijų pakopa	Bakalauro studijos	21	53,8
	Magistrantūros studijos	17	43,6
	Papildomų studijų programa	1	2,6
Akademinė patirtis	Taip, tai mano pirmosios studijos	17	43,6
	Ne, anksčiau jau esu studijavęs (-usi)	21	53,8
	Neatsakyta	1	2,6

Lentelėje pateikti studentų demografiniai duomenys leidžia geriau suprasti tiriamųjų imtį. Dauguma respondentų buvo moterys (74,4 %), vyrų – 20,5 %, o 5,1 % nurodė, kad save priskiria nebinarinei lyčiai. Pagal amžių išsiskiria vyresnio amžiaus grupė – net 35,9 % respondentų buvo 40 metų ar vyresni, o jauniausia grupė (18–23 m.) sudarė ketvirtadalį visų tyrimo dalyvių. Tai rodo, kad tyrime dalyvavo skirtingo amžiaus studentai, galintys turėti skirtingus poreikius, požiūrį ir lūkesčius studijų procesui.

Dauguma respondentų studijavo bakalauro (53,8 %) arba magistrantūros (43,6 %) studijų pakopose, tik vienas – papildomų studijų programoje. Įdomu tai, kad daugiau nei pusė (53,8 %) dalyvių nurodė, kad tai nėra jų pirmosios studijos – tai leidžia manyti, kad tyrime vyrauja studentai, jau turintys aukštojo mokslo patirties. Tai gali turėti įtakos jų kritiškiesiems požiūriui į studijų kokybę, prieinamumą bei infrastruktūrą.

4.2. Studentų individualių poreikių įvairovė

Apklauso duomenys rodo, kad dažniausiai studentų individualieji poreikiai kilo dėl įvairių judėjimo, sensorinių, psichologinių ar somatinių sutrikimų, taip pat dėl lėtinių ligų. Kai kurie respondentai nurodė patiriantys kelias negalias ar sunkumus vienu metu. Vienas studentas atsakė neturintis jokių negalių ar individualių poreikių. Kadangi tai neatitiko tyrimo kriterijų, šis respondentas buvo iš analizės pašalintas, o jo tolesni atsakymai nebuvo vertinami.

Dažniausiai nurodyti individualieji poreikiai:

- Judėjimo negalia – nurodyta dažniausiai, tiek kaip vienintelis poreikis, tiek kartu su kitais (pvz., regos negalia ar somatiniai sutrikimai);
- Psichikos ir emocinės sveikatos iššūkiai – tarp jų dažniausiai minėti nerimo sutrikimai, panikos sutrikimai, aktyvumo ir dėmesio sutrikimai (ADHD);
- Somatiniai ir lėtiniai sveikatos sutrikimai – įskaitant autoimunines ligas, širdies nepakankamumą, nuolatinį nuovargį, gastroenterologinius sutrikimus;
- Sensoriniai sutrikimai – regėjimo sutrikimai, rečiau – kalbos ir kalbėjimo sunkumai, disleksija;
- Neįprasti, bet reikšmingi poreikiai – pavyzdžiui, kairiarankystė, apribojimai dėl fizinės jėgos (pvz., negalima kelti sunkių daiktų), neurologiniai aspektai.

Didelė individualių poreikių įvairovė rodo, kad universitete studijuoja daug skirtingų poreikių turinčių studentų, kuriems turi būti taikomi ne tik universalūs, visiems tinkantys dalykai, bet ir individualūs sprendimai, atliepiantys kiekvieno studento individualiuosius poreikius. Svarbu pažymėti, kad net tai pačiai kategorijai priklausantys poreikiai realiaame gyvenime gali labai skirtis, pvz., vienam studentui, turinčiam judėjimo negalią, gali reikėti lifto, o kitam – tik automatinė durų ar patogesnio įėjimo į auditoriją. Kai kurie studentai nurodė, kad dėl turimų lėtinių ar autoimuninių ligų jų savijauta kasdien gali būti vis kitokia, todėl jiems labai svarbu yra lanksti paskaitų lankymo tvarka ir galimybė studijuoti nuotoliniu būdu. Kiti, patiriantys nerimo ar panikos sutrikimus, pageidavo ramesnės mokymosi aplinkos, aiškesnių užduočių ar daugiau laiko, skirto atsiskaitymams.

Atsižvelgiant į studentų pateiktus atsakymus, toliau bus analizuojami duomenys pagal teorinėje dalyje išskirtas pagrindines studijų prieinamumo kliūčių grupes: infrastruktūros, technologines ir informacines, pedagogines ir metodines, socialines ir požiūrio, psichologines ir asmenines, dėstytojų žinių bei kompetencijų stokos ir finansinių išteklių bei paramos trūkumą. Tokia struktūra leidžia nuosekliai įvertinti, kaip Mykolo Romerio universitetas užtikrina studijų prieinamumą studentams, turintiems negalią ar individualių poreikių, ir kokiose srityse studentai patiria daugiausia iššūkių.

4.3. Infrastruktūros kliūtys

Infrastruktūros ir fizinės aplinkos pritaikymas studentams, turintiems individualių poreikių, yra vienas pagrindinių įtraukiojo aukštojo mokslo principų. Ne tik informacija apie pagalbos priemones, bet ir realios galimybės patekti į studijų erdves bei naudotis auditorijomis, laboratorijomis, bibliotekomis bei kitomis mokymosi erdvėmis turi įtakos tam, ar studentams sudaromos sąlygos lygiai su kitais dalyvauti studijų procese (Paz-Maldonado 2020).

Šiame skyriuje analizuojami Mykolo Romerio universitete atliktos studentų ir dėstytojų apklausos duomenys, susiję su fizinės infrastruktūros pritaikymu studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių. Siekiama išsiaiškinti, ar studentai gali be trikdžių patekti į auditorijas, naudotis bendrosiomis erdvėmis bei įranga, o taip pat kaip dėstytojai vertina universiteto infrastruktūros pritaikymą skirtingiems studentų poreikiams.

Studentų vertinimai

Didžioji dalis studentų palankiai įvertino fizinę infrastruktūrą, tačiau trečdalis išreiškė, kad susiduria su trūkumais. Nors patekti į universitetą dažniausiai įmanoma, kai kuriose vietose studentų judėjimas vis dar ribojamas. Atsakymai rodo, kad infrastruktūros būklė gali įtakoti net sprendžiant, ar rinktis šį universitetą – 10,3 % studentų teigė, kad pastatų pritaikymas turėjo įtakos jų sprendimui studijuoti Mykolo Romerio universitete, o 5,1 % nurodė tai kaip svarbų kriterijų renkantis aukštąją mokyklą.

Dėstytojų vertinimai

Dėstytojų požiūris buvo šiek tiek kritiškesnis. Kai kuriuose komentaruose atsispindėjo neapibrėžtumas – kai kurie dėstytojai vertino remdamiesi studentų atsiliepimais, taip pat nurodė skirtumus tarp skirtingų padalinių, esančių Vilniuje ir Kaune. Visgi pasitaikė ir labai teigiamų nuomonių – vienas respondentas paminėjo, kad keli studentai rinkosi studijuoti Mykolo Romerio universitete būtent dėl to, jog jame, jų teigimu, sudarytos palankios sąlygos studentams, turintiems negalią.

5 lentelė. Infrastruktūros pritaikymo vertinimas

Vertinimas	Studentai (%)	Dėstytojai (%)
Infrastruktūra visiškai arba daugeliu atveju pritaikyta	66,7	48
Infrastruktūra iš dalies pritaikyta	25,6	30
Infrastruktūra dažnai arba visiškai nepritaikyta	5,1	12

Lentelėje matyti, kad studentai ir dėstytojai fizinę aplinką dažniausiai vertina teigiamai, tačiau daugiau nei ketvirtadalis nurodo, kad egzistuoja kliūčių. Dėstytojai infrastruktūros pritaikymą vertina

šiek tiek kritiškiau, o tai gali būti susiję su tuo, kad dėstytojai dažniau vertina infrastruktūrą ne tik iš savo individualios patirties, bet ir plačiau – atsižvelgdami į skirtingų studentų grupių poreikius bei įvairesnes situacijas.

Šie duomenys glaudžiai susiję su teorinėje dalyje pateiktomis įžvalgomis: tyrimuose (Paz-Maldonado 2020; Nīmante, Baranova ir Stramkale 2021; Yusof et al. 2020) dažnai yra atkreipiamas dėmesys į tai, kad nepritaikyta fizinė aplinka yra viena pagrindinių kliūčių, siekiant įtraukaus aukštojo mokslo. Nepritaikyta infrastruktūra tiesiogiai įtakoja studentų emocinę gerovę ir akademinę sėkmę (Shpigelman et al. 2022). Studentų apklausos rezultatai patvirtina šią išvadą, nes tokie trūkumai, kaip sunkiai atsidarančios tualetų durys, sudėtingas patekimas į auditorijas ar tualetus, gali kelti didelį diskomfortą ir emocinę įtampą studentams bei apriboti jų savarankiškumą.

4.4. Technologinės ir informacinės kliūtys

Šiame skyriuje analizuojami Mykolo Romerio universitete studentų ir dėstytojų apklausos duomenys, kuriais siekiama išsiaiškinti, kaip technologijos ir informacijos sklaida įtakoja studijų prieinamumą. Pagrindinis dėmesys sutelkiamas į nuotolinį mokymąsi ir jo organizavimą, o taip pat į informacijos apie pagalbos priemones sklaidą universitete. Šie kriterijai glaudžiai tarpusavyje susiję, nes neišvystyta technologinė infrastruktūra ar ribota informacijos sklaida gali tapti didelėmis kliūtimis, trukdančiomis studentams pilnavertiškai dalyvauti studijų procese. Kaip pažymi Moriña (2017), „įtrauktis aukštajame moksle negali būti pasiekta be patikimos technologinės aplinkos ir aiškos, laiku pateikiamos informacijos, leidžiančios studentams priimti pagrįstus sprendimus bei aktyviai įsitraukti į mokymosi procesą“.

Studentų ir dėstytojų vertinimai

Kaip matyti iš duomenų, dauguma studentų ir beveik pusė dėstytojų nuotolinį mokymąsi vertina kaip pritaikytą ir atitinkantį poreikius. Vis dėlto dalis respondentų nurodė, kad nuotolinis mokymasis tik iš dalies atliepia jų poreikius. Respondentų vertinimai apie nuotolinio mokymosi pritaikymą pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė. Nuotolinio mokymosi pritaikymas

Vertinimas	Studentai (%)	Dėstytojai (%)
Nuotolinis mokymasis visiškai arba dažniausiai yra pritaikytas ir atitinka poreikius	61,60	46
Nuotolinis mokymasis iš dalies yra pritaikytas	17,9	26
Nuotolinis mokymasis dažnai arba visiškai nepritaikytas ir neatitinka poreikių	12,8	—

Vertinant informacijos prieinamumą, buvo siekiama išsiaiškinti, ar studentai ir dėstytojai žino, kur kreiptis pagalbos, ar pateikiama informacija yra pakankama bei savalaikė. Rezultatai apibendrinti 7 lentelėje.

7 lentelė. Informacijos prieinamumo vertinimas

Vertinimas	Studentai (%)	Dėstytojai (%)
Gaunu visą reikalingą informaciją arba dažniausiai informacijos pakanka	48,7	49
Informacijos trūksta (norėčiau gauti daugiau informacijos, informacija nepakankamai išsami)	30,8	29
Universitetas dažnai arba visiškai neteikia informacijos (nežinau kur kreiptis, negaunu jokios informacijos)	15,4	14

Apklausos duomenys rodo, kad nors beveik pusė respondentų gauna visą reikiamą informaciją, likusieji susiduria su informacijos trūkumu arba jos nepakankamumu. 2 respondentai pateikė individualius atsakymus, pasirinkę kategoriją „kita“. Vienas jų nurodė, kad jo poreikiai yra susiję su galimybe studijuoti nuotoliniu būdu, kitas atkreipė dėmesį į tai, kad nepritaikyta fizinė infrastruktūra. Tai rodo, kad kai kurie studentai informacijos trūkumą suvokia kaip fizinės ir organizacinės aplinkos nepritaikymą.

Dėstytojai atvirose pastabose pažymi, jog juos pasiekia labai ribota ir neišsami informacija apie studentų individualiuosius poreikius. Kai kurie dėstytojai teigė, kad informacija apie studentus juos pasiekia tik tais atvejais, kai patys studentai apie tai praneša. Vienas respondentų nurodė: „gauname info apie šiuos studentus, tačiau dažniausiai tai fizinę negalią turintys asmenys, o apie nematomas negalias turinčius studentus informacija dažnai nėra pateikiama“. Vienas respondentas pasidalijo patirtimi, kad turėjo studentą su regos negalia, bet „nebuvo informuotas arba apmokytas, kaip būtų galima adaptuoti užduotis tokiam studentui“, o egzaminą studento su išsėtine skleroze atveju priėmė jo namuose, nors „tai nebuvo darbo apraše“. Kitas respondentas pažymėjo: „nebuvo gavus informacijos, bet gal kad studentų sąraše nebuvo tokių, kuriems reikėtų individualių poreikių“.

Šie komentarai parodo, kad informacija dažnai laiku nepateikiama ne dėl noro nuslėpti ar nepasidalinti informacija, o dėl ne visada veiksmingos komunikacijos tarp studentų, administracijos ir dėstytojų. Kai kuriais atvejais informacija gali nepasiekti dėstytojų todėl, kad patys studentai neinformuoja atsakingų asmenų apie savo poreikius.

Moksliniai tyrimai rodo, kad komunikacija su studentais, turinčiais negalią ar kitų individualių poreikių, dažnu atveju yra neišsami, neaiški ar pateikiama jiems nepritaikytu formatu, o tai trukdo ne tik gauti jiems reikalingą informaciją bet ir aktyviai įsitraukti į studijų procesą

(Márquez et al. 2021). Toks komunikacijos trūkumas tarp institucijos ir studento didina socialinę atskirtį bei neigiamai veikia studentų psichologinę savijautą (Shpigelman et al. 2022).

Siekiant to išvengti būtina taikyti universalaus dizaino principus – informacija turi būti pateikiama taip, kad kiekvienas studentas, nepriklausomai nuo jo turimų individualiųjų poreikių, informaciją suprastų tinkamai, ji būtų pateikiama aiškiai, struktūruotai ir įvairiais formatais: tiek raštu, tiek garsu, tiek vaizdu (Carrillo-Sierra et al. 2025).

4.5. Pedagoginės ir metodinės kliūtys

Šioje tyrimo dalyje buvo siekiama išsiaiškinti, ar Mykolo Romerio universitete studijų programos ir mokymo procesas atliepia studentų, turinčių negalią ar kitų individualiųjų poreikių, lūkesčius. Analizuoti tiek studentų, tiek dėstytojų atsakymai, kuriais buvo siekiama atskleisti ar mokymosi prieinamumas, studijų medžiagos pateikimas, vertinimo būdai ir mokymo metodai universitete yra lankstūs ir pritaikyti studentų individualiesiems poreikiams. Tyrimo tikslas taip pat buvo įvertinti dėstytojų pasirengimą ir nustatyti, su kokiomis kliūtimis jie susiduria dėstant įvairių poreikių turintiems studentams.

Studentų vertinimai

Remiantis studentų atsakymais, dauguma jų palankiai vertina studijų programų pritaikymą. 74,3 % studentų nurodė, kad programos visiškai arba iš esmės atitinka jų poreikius. Vis dėlto 12,8 % respondentų pažymėjo, kad studijų procesas yra tik dalinai pritaikytas, o 7,7 % teigė, kad programos dažnai ar visiškai neatitinka jų lūkesčių (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Studijų programų pritaikymas.

Vertinimas	Studentai (%)
Visiškai pritaikyta arba iš esmės pritaikyta	74,3
Tiek pritaikyta, tiek nepritaikyta	12,8
Dažnai nepritaikyta arba visiškai nepritaikyta	7,7

Be to, vertindami universiteto pastangas pritaikyti studijas studentams, turintiems negalią ar individualiųjų poreikių, 33,3 % studentų pažymėjo, kad universitetas aktyviai siekia kurti prieinamą studijų aplinką, o 15,4 % nurodė, kad atliepami tik kai kurie individualieji poreikiai. 2,6 % respondentų sukritikavo universitetą dėl nepakankamų pastangų (žr. 9 lentelę).

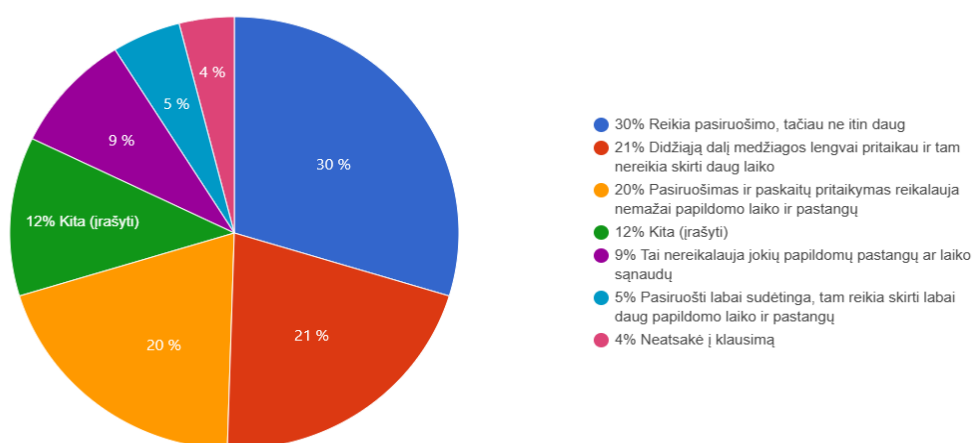
9 lentelė. Universiteto pastangos pritaikyti studijas.

Universiteto pastangų pritaikyti studijas vertinimas	Studentai (%)
Universitetas labai stengiasi ir aktyviai siekia kurti prieinamą studijų aplinką	33,3
Atliepiami tik kai kurie individualieji poreikiai, likusios sritys reikalauja dėmesio	15,4
Universiteto pastangos yra nepakankamos	2,6

Studentai taip pat atsakė į klausimą, kokios pagalbos jiems trūksta siekiant sėkmingai studijuoti universitete. Net 48 % respondentų nurodė, kad jiems labiausiai trūksta akademinės paramos – individualių studijų planų, lankstesnių atsiskaitymo formų ar galimybės mokytis pagal individualų grafiką. Šie rezultatai atitinka teorinėje dalyje aptartus iššūkius, kad aukštajame moksle vis dar dominuoja nelanksčios programos, standartizuoti vertinimo modeliai, o alternatyvūs mokymosi būdai dažnai yra tik formalūs (Moriña, Perera, and Melero 2020).

Dėstytojų vertinimai

Dėstytojų atsakymai atskleidžia, kad pasiruošimas paskaitoms ir studijų turinio pritaikymas studentams, turintiems negalią ar individualių poreikių, priklauso nuo individualios patirties, pasirengimo lygio ir turimų išteklių. Kaip matyti 6 paveiksle, dėstytojai labai skirtingai vertina sudėtingumą pasiruošti paskaitoms:

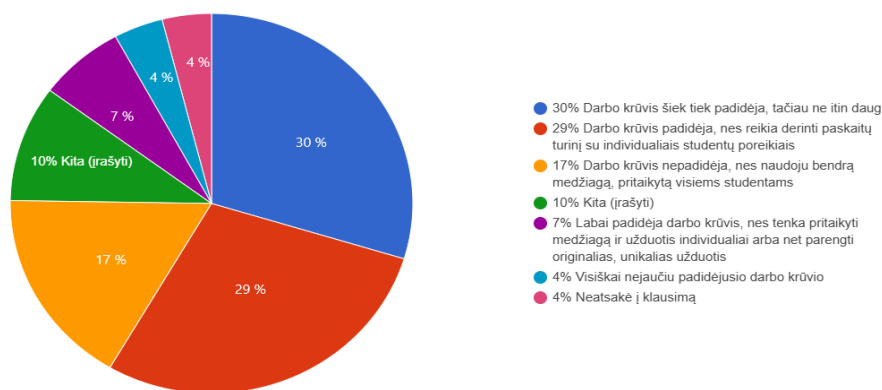


6 pav. Pasiruošimo paskaitoms vertinimas

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Vertinant darbo krūvį, beveik trečdalis dėstytojų (29 %) patiria reikšmingą krūvio padidėjimą, nes tenka derinti paskaitų turinį su studentų poreikiais, o dar 30 % nurodo, kad darbo krūvis šiek tiek

padidėja, tačiau nėra pernelyg apsunkinantis. Kita vertus 17 % respondentų pažymėjo, kad jiems nereikia papildomo pasirengimo, nes iš karto naudoja visiems studentams tinkamą mokymo medžiagą. Detalūs apklausos duomenys pateikti 7 paveiksle.



7 pav. Darbo krūvio padidėjimo vertinimas

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Atsakydami į klausimą, kokios papildomos pagalbos priemonės padėtų efektyviau dirbti, dėstytojai daugiausia akcentavo metodinių gairių (22 %) ir specializuotų mokymų (20 %) poreikį. Taip pat 15 % respondentų išskyrė konsultacinę pagalbą, kuri padėtų spręsti konkrečius atvejus. Atviri atsakymai parodė, kad daugelis dėstytojų pageidautų visų išvardytų priemonių derinio – kompleksinio ir sistemingo požiūrio, kuris apimtų ne tik mokymo turinį, bet ir konsultacinę pagalbą bei pagalbą naudojant skaitmenines ar technologines priemones. Tokia sistema padėtų ne tik geriau atliepti studentų poreikius, bet ir sustiprintų dėstytojų pasitikėjimą, užtikrintų aiškumą bei didintų ugdymo proceso efektyvumą.

Tai rodo, kad universitete trūksta nuoseklios sistemos, kuri paskirstytų darbo krūvį taip, kad jis atlieptų įtraukujį ugdymą. Anot Barko, Armstrongo ir Bishopo (2022), įtraukties integravimas neturėtų būti laikomas individualia dėstytojo atsakomybe, o turi tapti visos institucijos prioritetu. Dėstytojai dažnai susiduria su dilema – pritaikyti turinį individualiai arba taikyti universalias ugdymo priemones, kurios nebūtinai atliepia visus poreikius (Fernández-Batanero et al. 2020).

4.6. Požiūrio ir socialinės kliūtys

Šiame skyriuje analizuojami studentų atsakymai, siekiant įvertinti, kaip Mykolo Romerio universitete dėstytojų ir bendruomenės požiūris įtakoja studentų, turinčių negalią ar individualių poreikių, studijų patirtį.

Studentų vertinimai

Apklaustos rezultatai rodo, kad didžioji dalis studentų, turinčių individualių poreikių, dėstytojų požiūrį vertina pozityviai arba iš dalies palankiai. Net 59 % (23 iš 39) studentų nurodė, kad dėstytojai yra supratingi, palaikantys arba aktyviai stengiasi pritaikyti mokymosi aplinką pagal jų individualius poreikius. (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Dėstytojų požiūrio vertinimas

Dėstytojų požiūrio vertinimas	Studentų pasiskirstymas (%)
Supratingi, bet kartais trūksta iniciatyvos	33,3
Itin supratingi ir aktyvūs	25,6
Atlieka pareigas, tačiau nesistengia pritaikyti mokymosi aplinkos	25,6
Dažnai neatsižvelgia į poreikius	5,1
Kita (nežino, neatsakė, individuali patirtis)	10,3

Rezultatai rodo, kad nors daugiau nei pusė studentų teigiamai vertina dėstytojų požiūrį (33,3 % ir 25,6 %), net 41 % respondentų patirtys nėra tokios teigiamos, jie dažniau susiduria su dėstytojų abejingumu arba neatsižvelgimu į jų individualiuosius poreikius.

Atviruose atsakymuose studentai pabrėžė, kad dėstytojų požiūris labai priklauso nuo konkretaus asmens – vieni yra labai supratingi ir palaikantys, kiti yra labiau atsargūs ar pasyvūs. Taip pat buvo nurodyta, kad kai kurie studentai patys neinformavo dėstytojų apie savo individualiuosius poreikius, todėl neturėjo galimybės objektyviai vertinti dėstytojų elgesio. Tai rodo, kad vis dar trūksta komunikacijos tarp studento ir dėstytojo, o ypač tais atvejais, kai studentai apie savo poreikius neinformuoja dėstytojų, o dėstytojai jų nepastebi, nes poreikiai nėra aiškiai išreikšti ar matomi. Tokie atvejai gali lemti ne tik mažesnę studentų, turinčių individualių poreikių, įsitraukimą į studijų procesą, bet net emocinę atskirtį. Kaip pažymi Márquez ir kt. (2021), „studentai su negalia dažnai nesijaučia bendruomenės dalimi, patiria emocinę atskirtį, o tai neigiamai veikia jų psichologinę gerovę.“

Studentų taip pat buvo prašoma įvertinti, ar jie rekomenduotų Mykolo Romerio universitetą kitiems studentams, turintiems individualių poreikių. Šis klausimas netiesiogiai atskleidžia, ar jie yra emociškai ir socialiai įsitraukę į universiteto gyvenimą, nes rekomendacijos dažnai pagrįstos

bendru jausmu, ar studentas jaučiasi priimamas, suprantamas ir palaikomas. Studentų vertinimas pateikiamas 11 lentelėje.

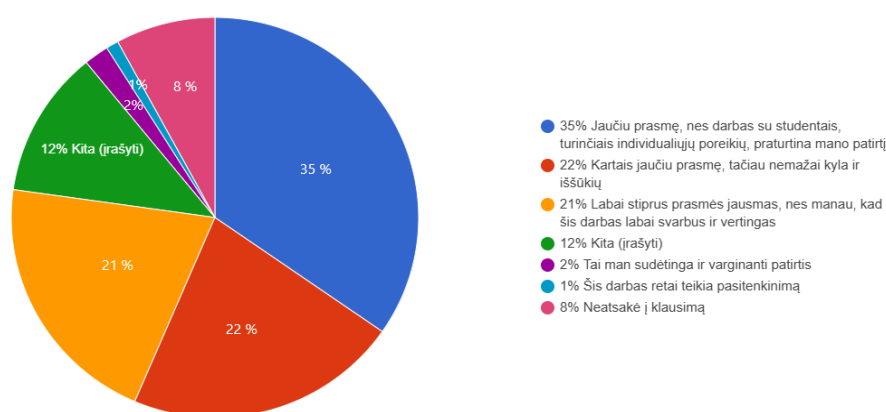
11 lentelė. Studentų rekomendacijų vertinimas.

Vertinimas	Studentai (%)
Rekomenduočiau	46,2
Tikrai rekomenduočiau	23,1
Nežinau	20,5
Nerekomenduočiau	7,7

Kaip matyti, 69,3 % (46,2 % ir 23,1 %) studentų rekomenduotų universitetą, tačiau beveik ketvirtadalis buvo neapsisprendę arba turėjo neigiamą nuomonę apie universitetą. Šie rezultatai atliepia mokslinių tyrimų teoriją, kuri teigia, kad socialinė įtrauktis, emocinė gerovė ir bendruomenės palaikymas yra itin svarbūs studentų su negalia sėkmei aukštajame moksle (Shpigelman et al. 2022).

Dėstytojų vertinimai

Dėstytojų požiūris į studentus, turinčius negalią ar individualių poreikių, yra itin svarbus siekiant įtraukiojo ugdymo, nes būtent nuo jų empatijos, vertybinių nuostatų ir atvirumo priklauso, kaip studentai jaučiasi studijuodami. Tyrimo duomenys rodo, kad dauguma dėstytojų darbą su studentais, turinčiais individualių poreikių, vertina pozityviai – 35 % nurodė, kad tokia patirtis praturtina jų profesinę veiklą, o 21 % ją įvardijo kaip labai prasmingą ir vertingą (žr. 8 paveikslą).



8 pav. Dėstytojų požiūrio vertinimas

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Šie rezultatai leidžia teigti, kad dėstytojų požiūris į įtrauktį dažniausiai yra teigiamas ir geranoriškas, tačiau ne visada paremtas praktika ar vertybėmis. Tai galima išvelgti ir jų

komentaruose, nes kai kurie dėstytojai teigė, kad tai jiems yra įprastas darbas ir jie nemano, kad studentus reikėtų išskirti pagal jų individualiuosius poreikius. Toks požiūris, nors ir grindžiamas principu, kad visi studentai yra lygūs, tačiau dažnai reiškia ir tai, kad yra ignoruojami studentų individualieji poreikiai.

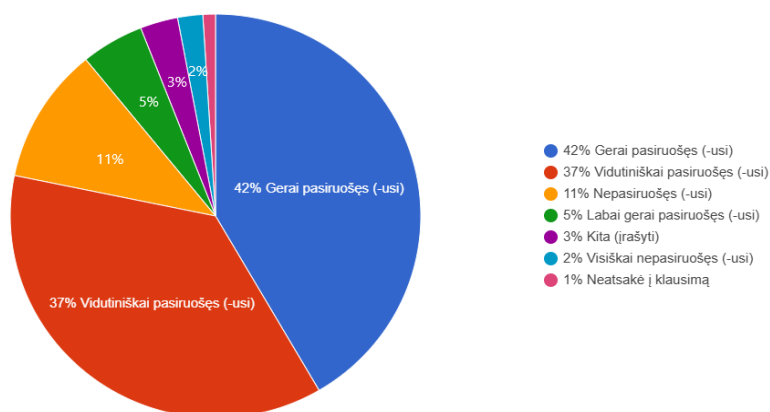
Tai rodo, kad įtraukusis ugdymas universiteto akademinėje bendruomenėje dar nėra iki galo įsitvirtinęs. Kaip pažymi Paz-Maldonado (2020), „įtrauktis reikalauja ne tik struktūrinių ar metodinių sprendimų, bet ir kitokio požiūrio, kai įvairovė suvokiama ne kaip papildoma našta, o kaip natūrali aukštojo mokslo dalis“. Tuo tarpu Bunbury (2020) pastebi, kad vienodas požiūris į visus studentus dažnai yra būdas išvengti atsakomybės, nes tokia neutrali pozicija anksčiau ar vėliau taps socialine kliūtimi.

4.7. Dėstytojų žinių, įgūdžių ir kompetencijų stoka

Viena iš svarbiausių įtraukiojo ugdymo sudedamųjų dalių yra dėstytojų pasirengimas dirbti su įvairių poreikių turinčiais studentais. Tyrimo rezultatai rodo, kad nors dauguma dėstytojų yra geranoriškai nusiteikę, tačiau jų pasirengimo lygis ir kompetencijos išlieka nevienodos.

Dėstytojų vertinimai

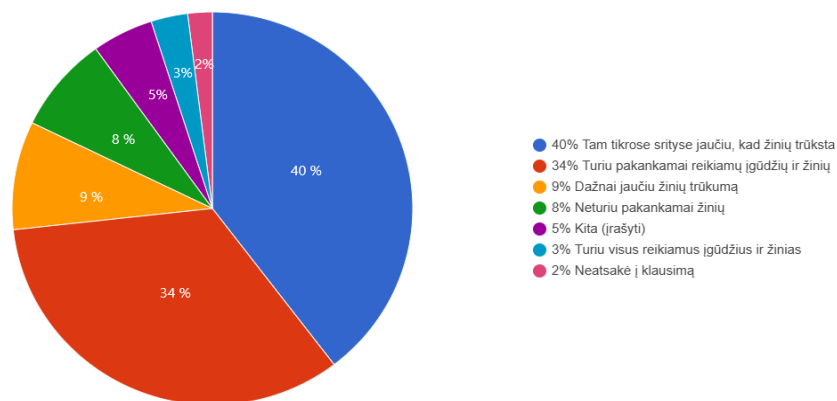
Apklaustos duomenimis, tik 5 % dėstytojų įvardijo kaip „labai gerai pasiruošusius“ darbui su studentais, turinčiais individualių poreikių, o 42 % pažymėjo, kad yra „gerai pasiruošę“. Likusieji nurodė vidutinį pasiruošimo lygį (37 %) arba pripažino esantys nepasiruošę (11 %) (žr. 9 paveikslą).



9 pav. Dėstytojų pasiruošimo vertinimas

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Vertindami žinių ir įgūdžių pakankamumą, tik 3 % teigė turintys visus reikiamus įgūdžius ir žinias, 34 % nurodė, kad turi pakankamai žinių, o 40 % respondentų tam tikrose situacijos žinių trūksta (žr. 10 paveikslą).

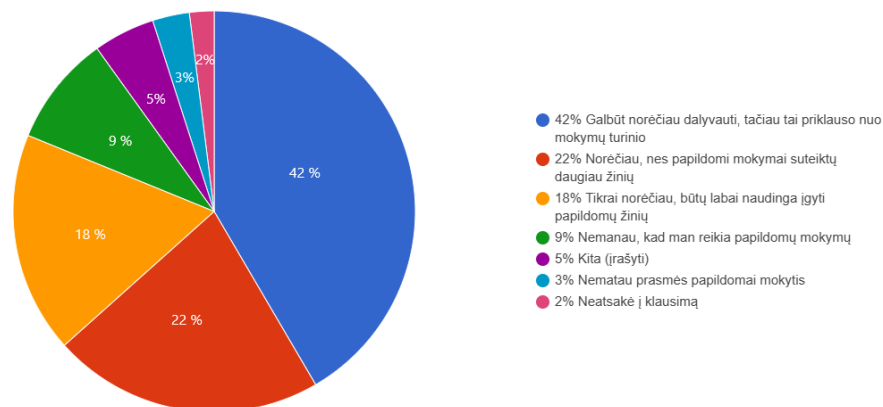


10 pav. Žinių ir įgūdžių pakankamumo vertinimas

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Atviri atsakymai parodė, kad dėstytojams dažnai trūksta informacijos apie studentų individualiuosius poreikius bei jie nežino, kaip elgtis įvairiose situacijose. Tai parodo ne tik bendrą dėstytojų kompetencijų lygį, bet ir išryškina visos sistemos trūkumus. Kaip pažymi Yusof ir kt. (2020), efektyvus darbas su studentais, turinčiais individualiųjų poreikių, reikalauja ne tik išmanyti ugdymo turinį, bet ir jį lanksčiai pritaikyti taip, kad jis atlieptų visų studentų poreikius.

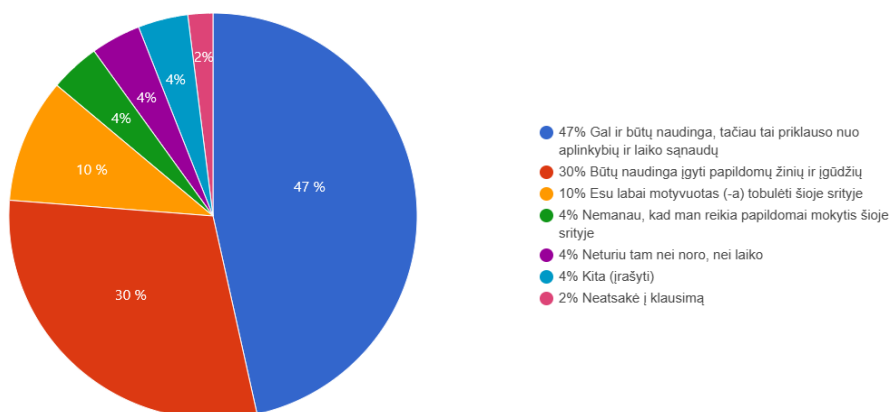
Nepaisant žinių trūkumo, dauguma dėstytojų išreiškė norą tobulėti. Atsakymai į klausimą, ar jie norėtų dalyvauti papildomuose mokymuose, parodė, kad 42 % respondentų dalyvautų mokymuose, jei mokymų turinys būtų aktualus, dar 22 % pažymėjo, kad mokymai suteiktų daugiau žinių, o 18 % teigė, jog tikrai norėtų dalyvauti, nes tai būtų labai naudinga (žr. 11 paveikslą).



11 pav. Dėstytojų motyvacijos mokytis vertinimas

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Į klausimą, ar skirtų daugiau laiko mokymuisi ir tobulėjimui, tik 10 % respondentų atsakė, kad yra labai motyvuoti tobulėti, dar 47 % galbūt būtų naudinga, tačiau tai priklauso nuo aplinkybių ir laiko sąnaudų. Detalūs duomenys pateikti 12 paveiksle.

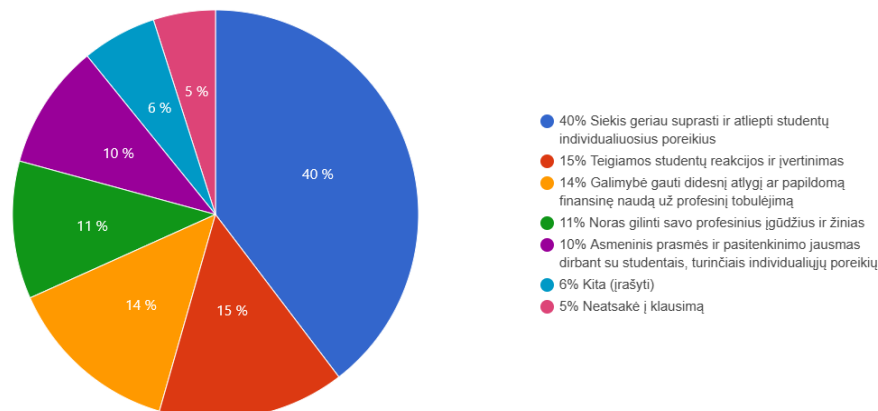


12 pav. Dėstytojų požiūris į papildomus mokymus

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Priežastys, kurios labiausiai įkvėptų ir motyvuotų dėstytojus papildomai mokytis dažniausiai kyla iš noro geriau suprasti studentus (40 %), iš teigiamų studentų reakcijų (15 %) bei noro tobulinti

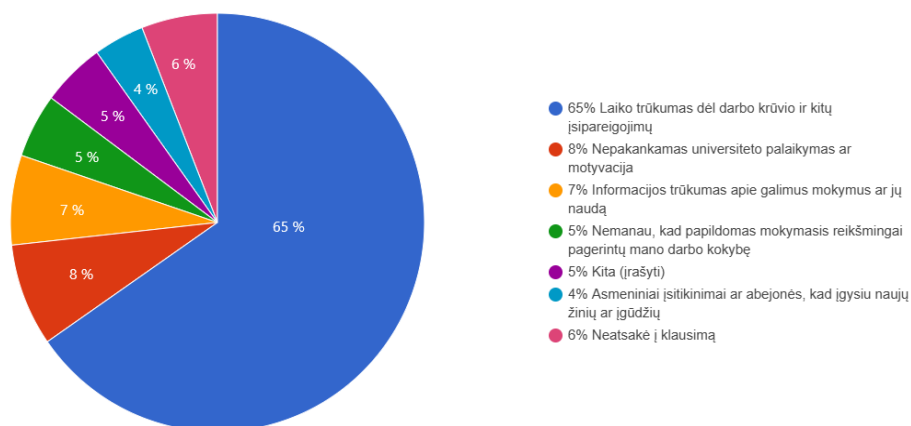
profesinius įgūdžius. Dalis dėstytojų nurodė, kad juos motyvuotų ir finansinė paskata (žr. 13 paveikslą)



13 pav. Priežastys, kurios labiausiai motyvuotų dėstytojus mokytis ir tobulėti

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Nors dauguma dėstytojų norėtų tobulėti, jų galimybes riboja įvairūs veiksniai. Net 65 % respondentų įvardijo laiko stoką kaip pagrindinę kliūtį, taip pat paminėtas universiteto palaikymo trūkumas (8 %) ir informacijos apie mokymus stoka (7 %) (žr. 14 paveikslą).



14 pav. Kliūtys, trukdančios dėstytojams skirti laiko tobulėjimui

Šaltinis: autoriaus tyrimo duomenys

Atviri atsakymai atskleidė, kad kai kurie dėstytojai negali mokytis dėl laiko trūkumo, per didelio darbo krūvio ar per menkos mokymosi grąžos – tiek finansinės, tiek profesinės. Vienas

respondentas teigė, kad psichologinio pobūdžio mokymai būtų įdomūs, tačiau šiuo metu pakaktų, jeigu universitetas pasiūlytų rekomenduojamų šaltinių rinkinį apie darbą su įvairių poreikių turinčiais studentais.

Šie komentarai atskleidžia, kad siekiant didinti dėstytojų kompetencijų lygį, nepakanka vien tik dėstytojų individualaus noro tobulėti, tačiau tam reikia ir universiteto administracijos palaikymo bei motyvavimo.

4.8. Psichologinės ir asmeninės kliūtys

Psichologinės ir asmeninės kliūtys – tai nematomi, bet reikšmingi veiksniai, kurie gali tiesiogiai įtakoti studentų apsisprendimą studijuoti, jų motyvaciją, išitraukimą bei prisitaikymą. Siekiant suprasti, kaip studentų asmeninės ambicijos ir socialinė aplinka įtakoja jų sprendimus siekti aukštojo mokslo, šioje tyrimo dalyje analizuojami klausimai, susiję su studentų, turinčių negalią ar individualiųjų poreikių, priimtu sprendimu studijuoti ir su kokiais asmeniniais ir išoriniais sunkumais jie susidūrė.

Studentų vertinimai

Pirmiausia respondentų buvo klausama, ar jiems buvo sunku apsispręsti studijuoti universitete. Pusė studentų (53,8 %) nurodė, kad sprendimas studijuoti buvo gana lengvas ir aiškus, likusi dalis susidūrė su įvairiais vidiniais ir išoriniais sunkumais: 33,4 % studentų teigė, kad sprendimas buvo šiek tiek sunkus, o 12,8 % – kad labai sunkus, nes teko įveikti daug abejonių (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Studentų apsisprendimo studijuoti vertinimas

Vertinimas	Studentai (%)
Sprendimas buvo lengvas ir aiškus	53,8
Sprendimas buvo šiek tiek sunkus	33,4
Sprendimas buvo labai sunkus	12,8

Šie rezultatai parodo studentų emocinę būseną ir tai, kad jų asmeninis sprendimas studijuoti dažnai yra susijęs su psichologinėmis kliūtimis, tokiomis kaip savęs vertinimas, baimė dėl nesėkmės ar artimos aplinkos nepalaikymas.

Studentų, turinčių negalią ar individualiųjų poreikių, išgyvenamos vidinės abejonės prieš priimant sprendimą studijuoti, atsiskleidžia jų atsakymuose, kuriuose jie įvardino pagrindinius sunkumus, su kuriais jie susidūrė nusprendę siekti aukštojo mokslo. Ketvirtadalis studentų (25,6 %) pažymėjo finansinius sunkumus bei studijų krypties pasirinkimą kaip svarbiausias kliūtis. 17,9 % teigė, kad jiems trūko informacijos apie studijų pritaikymą, o 7,7 % nurodė emocinės paramos

trūkumą, t. y. nejautė palaikymo iš šeimos ar artimos aplinkos. Šis kriterijus yra ypač svarbus, nes, kaip pabrėžia Márquez ir kt. (2021), šeimos ar artimos aplinkos nepalaikymas, dažnai sukelia dideles abejones dėl gebėjimo studijuoti, o taip pat silpnina psichologinį atsparumą.

Siekiant geriau suprasti, kaip studentai priėmė sprendimą studijuoti, svarbu atsižvelgti ne tik į patirtus sunkumus, bet ir į tai, ar šis sprendimas buvo sąmoningas, savarankiškas ar priimtas atsižvelgiant į artimos aplinkos nuomonę. Atlikta analizė parodė, kad sprendimas studijuoti daugeliui studentų nebuvo vien asmeninis sprendimas – daugiau nei pusė respondentų (51,3 %) nurodė, kad prieš priimdami sprendimą pasitarė su šeima ar draugais. Tuo tarpu 41 % studentų teigė, kad sprendimą priėmė savarankiškai, be kitų asmenų įtakos. Toks pasiskirstymas rodo, kad artimos aplinkos nuomonė dažnai turi reikšmingos įtakos, tačiau kartu ir tai, kad dalis studentų, neturėdami tvirto palaikymo, vis tiek pasiryžta studijuoti, gali būti vertinamas, kaip stiprios vidinės motyvacijos ir savarankiškumo ženklas.

Renkantis universitetą, studentai taip pat nurodė veiksnius, kurių dauguma susiję su praktiniais ir psichologiškai saugiais sprendimais. 56,4 % respondentų prioritetą teikė studijų programų pasiūlai – tai rodo, kad akademinis turinys išlieka svarbiausiu kriterijumi net ir turint individualiųjų poreikių. Tuo tarpu 12,8 % studentų išskyrė finansines sąlygas, 10,3 % – infrastruktūros pritaikymą, o 17,9 % – studijų lankstumą, pvz., galimybę studijuoti nuotoliniu būdu.

Analizuojant, kas paskatino studentus apskritai rinktis aukštąjį mokslą, paaiškėjo, kad daugiausia tam įtakos turėjo asmeniniai motyvai. Net 41 % respondentų nurodė asmenines ambicijas ir siekį įgyvendinti tikslus. Po 23,1 % studentų atsakė, kad juos skatino noras įgyti aukštąjį išsilavinimą ar karjera. Tik 10,3 % dalyvių pažymėjo, kad studijuoti juos paragino šeima ar draugai. Rezultatai rodo, kad asmenys, turintys negalią ar individualiųjų poreikių, studijuoti nusprendžia dėl stiprios vidinės motyvacijos, asmeninių ambicijų ir siekio įgyvendinti savo tikslus, o ne tik dėl socialinių veiksnių.

Pasirinkimas studijuoti būtent Mykolo Romerio universitete taip pat nebuvo atsitiktinis – 35,9 % studentų lygino šį universitetą su kitomis aukštosiomis mokyklomis, o 25,6 % tvirtino nesvarstę jokių alternatyvų. Tokie rezultatai rodo, kad universitetas daugeliui atrodė patikimas, atitinkantis jų poreikius ir galimybes. Visgi, daliai studentų tai buvo „antrasis pasirinkimas“, nes į pirmąjį nepavyko įstoti.

Tyrimo rezultatai parodė, kad labai yra svarbi vidinė studentų, turinčių negalią ar individualiųjų poreikių, motyvacija siekti aukštojo mokslo. Kai ambicijos ir noras siekti savo tikslų yra labai didelis ir stiprus, tuomet lengviau yra įveikti socialinę atskirtį, baimę būti atstumtam ar emocinius sunkumus.

4.9. Finansinių išteklių ir paramos trūkumas

Finansinė pagalba ir parama studentams, turintiems negalią, yra ypač svarbi siekiant aukštojo mokslo. Siekiant išsiaiškinti, kiek studentams yra svarbios Mykolo Romerio universitete teikiamos pagalbos priemonės ir paslaugos, studentų buvo klausiama, ar jie naudojami specialiomis pagalbos priemonėmis ir paslaugomis, taip pat buvo prašoma įvardinti, dėl kokių priežasčių jie pagalbos priemonėmis nesinaudoja.

Studentų vertinimai

Studentų apklausos duomenys parodė, kad tik 33,3 % studentų aktyviai ir reguliariai naudojami universiteto siūlomomis pagalbos priemonėmis ar paslaugomis (psichologų konsultacijomis, finansine parama ar pritaikytomis mokymosi priemonėmis). 28,2 % respondentų pažymėjo, kad šiuo metu jiems nereikia pagalbos, o 15,4 % pripažino, jog apskritai nežino apie universitete teikiamas pagalbos priemones. 7,7 % nurodė, kad planuoja naudotis paslaugomis ateityje, o 5,1 % apklausos dalyvių yra pasinaudoję keliomis paslaugomis.

Atviruose atsakymuose studentai atskleidė priežastis, kodėl nesinaudoja pagalbos paslaugomis. Keli respondentai informavo, kad pagalbos nesikreipia, nes bijo būti atstumti ir nesuprasti kitų studentų, kurie neturi individualių poreikių. Tai rodo, kad Mykolo Romerio universitete yra studentų, kurie susiduria ne su paslaugų trūkumu, o su vidiniais ir psichologiniais barjeriais bei baimėmis dėl aplinkinių nuomonės ar nemalonios patirties praeityje. Vienas respondentas, kuris naudoja finansinę paramą, pažymėjo, kad be fizinės aplinkos pritaikymo, jam nereikia daugiau jokios kitos pagalbos ir dar kartą pažymėjo sunkiai atsiderančias tualetų duris, kas, pasak jo, judant vežimėliu sukelia nerimą ir stresą, nes niekada negali būti tikras, ar pavyks savarankiškai įeiti ir išeiti. Šie pavyzdžiai parodo, kad nepakanka vien to, kad universitete yra sukurta pagalbos sistema, tačiau būtina įvertinti ir tai, ar studentai gali ją realiai pasinaudoti, ar jaučiasi saugūs bei drąsūs naudodamiesi paslaugomis.

Papildomai 4 % respondentų nurodė, kad jiems trūksta finansinės paramos jau studijų metu – pavyzdžiui, stipendijų, finansavimo mokymosi priemonėms ar specialiosioms technologijoms. Nors šis procentas nėra didelis, jis rodo, kad yra studentų, kuriems finansų trūkumas gali tapti realia kliūtimi sėkmingai baigti studijas universitete. Tai patvirtina ir kiti tyrimo duomenys: 25,6 % studentų pažymėjo, kad jų sprendimą studijuoti apsunkino finansiniai sunkumai. 12,8 % respondentų nurodė, kad rinkdamiesi universitetą svarstė ir studijų kainą bei finansinės paramos galimybes. Be to, vienas studentas pabrėžė, kad rinkosi Mykolo Romerio universitetą dėl kainos skirtumo lyginant su kitomis aukštosiomis mokyklomis.

Dėstytojų vertinimai

Dėstytojų apklausa parodė, kad siekiant universitete plėsti įtraukujį ugdymą, nepakanka vien tik dėstytojų motyvacijos ar profesinių žinių, tam reikia ir finansinių išteklių, ir universiteto paramos. Dalis dėstytojų pažymėjo, kad papildomas darbo krūvis susijęs su studentais, turinčiais individualiųjų poreikių, neatsispindi jų darbo užmokestyje, o tai labai mažina motyvaciją gilinti žinias ar dalyvauti papildomuose mokymuose. Tai rodo, kad finansinių išteklių ir paramos trūkumas yra didelė kliūtis, kuri neskatina dėstytojų aktyviai įsitraukti į įtraukties didinimą universitete. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad finansinė parama turi būti derinama su visos institucijos strateginiais tikslais, nes tik taip galima užtikrinti tvarią, ilgalaikę ir veiksmingą įtrauktį (Newman et al. 2021).

4.10. Studentų ir dėstytojų pasiūlymai

Siekiant išgirsti studentų ir dėstytojų siūlymus dėl įtraukties didinimo Mykolo Romerio universitete, šioje tyrimo dalyje analizuojami atviri respondentų atsakymai, kurie pateikia konkrečius siūlymus, kaip galima būtų patobulinti universiteto aplinką, kad ji taptų draugiškesnė visiems. 13 lentelėje pateikti siūlymai ne tik papildė kiekybinę analizę, bet ir padeda geriau suprasti, kokių pokyčių tikimasi iš institucijos, norint užtikrinti, kad aukštasis mokslas būtų ne tik formaliai prieinamas, bet ir realiai atliepiantis individualiuosius poreikius.

13 lentelė. Studentų ir dėstytojų siūlymai

Teminė kategorija	Studentų siūlymai	Dėstytojų siūlymai
Infrastruktūros kliūtys	• Pritaikyti Sūduvos akademijos pastatus studentams, judantiems asmenims su judėjimo negalia skirtu vežimėliu; • Įrengti žemus ranktūrius, pagerinti liftų prieinamumą; • Palengvinti durų atidarymą (durys atsidaro per sunkiai); • Ištaisyti per statų pandusų kampą, užtikrinti jų valymą žiemą; • Pritaikyti auditorijų darbo vietas (kėdės netinkamos kairiarankiams, nesireguliuoja stalų aukštis); • Vietoje keltuvų kai kur įrengti rampas, kad būtų galima greičiau judėti.	• Užtikrinti, kad visos mokymosi erdvės būtų prieinamos studentams su judėjimo negalia; • Įrengti aiškius orientacinius ženklus regos sutrikimų turintiems asmenims; • Tvarkaraščius suderinti su tomis auditorijomis, kurios yra prieinamos visiems studentams; • Įtraukti studentus, turinčius negalią ar individualiųjų poreikių į infrastruktūros planavimą.
Technologinės ir informacinės kliūtys	• Gerinti informacijos apie paslaugas ir pagalbos priemones pasiekiamumą; • Pagerinti universiteto svetainės struktūrą (pvz., padaryti informaciją aiškesnę ir lengviau randamą); • Sukurti aiškų patalpų planą ir įdiegti virtualų turą po universitetą; • Įdiegti lengvą registraciją konsultacijoms elektroninėje erdvėje.	• Iš anksto informuoti dėstytojus apie studentų individualiuosius poreikius, kad dėstytojai galėtų iš anksto pasiruošti individualizuotam dėstymui ir suderinti turinį bei metodus su likusia studentų grupe; • Užtikrinti, kad skaitmeninė aplinka ir el. mokymosi platformos būtų prieinamos visiems studentams; • Užtikrinti, kad visos mokymosi medžiagos būtų prieinamos, įskaitant pritaikymą turintiems regos, klausos ar mokymosi sutrikimų;

		• Integruoti technologijas, skaitmenines platformas ir pagalbinių priemonių diegimą, kuris padėtų efektyvinti mokymo ir mokymosi procesus.
Pedagoginės ir metodinės kliūtys	• Organizuoti visą studijų programą arba jos didžiąją dalį (atsiskaitymus, seminarus, egzaminus) nuotoliniu būdu; • Rengti individualius studijų planus; • Užtikrinti galimybę lanksčiai atsiskaityti, jei studentas dėl sveikatos negali dalyvauti ar atvykti į atsiskaitymus; • Leisti atsiskaitymo būdus ir formas derinti individualiai su dėstytoju; • Leisti atsiskaityti raštu vietoje viešų pristatymų (ypač tai aktualu studentams, patiriantiems nerimą ar turintiems specifinių sunkumų); • Ilginti pertraukų laiką arba paskaitas organizuoti tame pačiame korpuse, nes turint judėjimo negalią nespėjama laiku iš vienos auditorijos pervaziuoti į kitą.	• Pateikti aiškias gaires ar trumpus instruktažus raštu, kaip dirbti su individualių poreikių turinčiais studentais; • Pateikti aiškia ir struktūruotą informaciją apie pagalbos priemones ir veiksmų eigą susidūrus su išskirtiniu atveju; • Organizuoti dėstytojų mokymus apie darbą su individualių poreikių turinčiais studentais ir kaip jiems pritaikyti mokymosi turinį; • Teikti individualias konsultacijas dėstytojams, taip pat nurodyti konsultanto telefono numerį, kuriuo būtų galima kreiptis iškilus neaiškiai situacijai; • Užtikrinti lankstesnes mokymosi formas, pvz., hibridines ar asinchronines paskaitas, kad studentai galėtų mokytis pagal savo galimybes ir poreikius; • Suteikti lankstumo studijų planams, kad būtų galima individualizuoti mokymosi tempą ar grafiką tiems, kuriems to reikia dėl objektyvių aplinkybių; • Sukurti individualių poreikių turintiems studentams asmeninę mokymosi aplinką, atsižvelgiant į jų poreikius, interesus, mokymosi stilių ir pasirengimą; • Skirti dėstytojams asistentus, kurie padėtų pritaikyti skaidres ar kitą mokymų medžiagą individualių poreikių turintiems studentams; • Rugsėjo pradžioje sukviesti programų vadovus aptarti studijų užduočių, vertinimo procesų taikymą ir paramos teikimo priemones studentams, turintiems negalią ar individualių poreikių, pasidalinti patirtimi su įvairių programų vadovais, dalykų dėstytojais; • Bendrauti su užsienio šalių universitetais, dalintis gerąja praktika ir ją taikyti MRU.

Požiūrio ir socialinės kliūtys	• Nelaikyti studentų, turinčių negalią ar individualių poreikių, bejėgiais ir negalinčiais savimi pasirūpinti; • Vengti diskriminacijos, išankstinių nusistatymų ir neigiamo požiūrio; • Šviesti dėstytojus apie tolerantiškumą; • Įdarbinti universitete asmenis, turinčius negalią ar individualių poreikių, kurie galėtų bendrauti su studentais, turinčiais tokių pačių poreikių, pagelbėti jiems ir atstovauti jų interesams universitete; • Gerbti studentų privatumą, nediskutuoti apie konkrečius atvejus viešai; • Nelyginti individualių poreikių turinčių studentų su jų neturinčiais, nežeminti jų tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai.	• Šviesti tiek dėstytojus, tiek studentus apie negalios įvairovę. Ypač įtraukti tuos studentus, kurių grupėje yra individualių poreikių turintis studentas; • Skatinti pagarbų bendravimą; • Organizuoti diskusijas ir įvairias dirbtuves apie negalią ir individualiuosius poreikius, kaip jautriai į juos reaguoti, kaip suprasti kitų jausmus, kaip atsisakyti išankstinių nusistatymų ir diskriminacijos; • Stiprinti grįžamojo ryšio kultūrą – sudaryti galimybes studentams ir dėstytojams reguliariai teikti atsiliepimus bei pasiūlymus; • Skatinti ir drąsinti studentus, stojančius į universitetą neslėpti savo individualių poreikių, nes poreikių atskleidimas palengvina tiek dėstytojams darbą, tiek patiems studentams suteikia mažiau psichologinių problemų.
Dėstytojų žinių, įgūdžių ir kompetencijų stoka	• Didžioji dalis dėstytojų yra supratingi ir palaikantys; • Didinti dėstytojų iniciatyvas pritaikyti mokymosi procesą skirtingiems studentų poreikiams; • Stengtis mokymosi aplinką pritaikyti studentų poreikiams, o ne tik atlikti savo pareigas.	• Rengti mokymus ir individualias konsultacijas, ypač sprendžiant sudėtingesnius ir netipinius atvejus; • Organizuoti praktiškai orientuotus mokymus, kuriuose būtų: - analizuojamos realios situacijos, - pateikiamos psichologo įžvalgos, - pateikiama informacija apie dažniausiai pasitaikančius studentų patiriamus sunkumus: nerimą, dėmesio sutrikimus, jautrumą aplinkos dirgikliams. • Organizuoti diskusijas ar patirties pasidalijimo grupes, kuriose dėstytojai galėtų: - aptarti sudėtingas situacijas, - dalintis praktinėmis patirtimis, - ieškoti veiksmingų sprendimų drauge.
Psichologinės ir asmeninės kliūtys	• Teikti psichologinę pagalbą visada, kada jos reikia ir ji turi būti prieinama tiek gyvai, tiek nuotoliniu būdu; • Organizuoti meditacijas, emocinės gerovės užsiėmimus, siūlyti daugiau nemokamos terapijos; • Užtikrinti, kad psichologinės pagalbos paslaugos būtų prieinamos diskretiškai, anonimiškai.	• Plėtoti psichologinės pagalbos paslaugas ne tik studentams, bet ir dėstytojams, kurie susiduria su emociniais sunkumais; • Užtikrinti jautrią ir profesionalią pagalbos sistemą, skatinti anonimiškumą ir konfidencialumą, kad studentai nebijotų atvirai kalbėti apie savo problemas; • Padėti pačiam studentui geriau suprasti savo individualiuosius poreikius, nes kartais studentai neįvertina savo galimybių, nes turi per daug baimių ar jaučiasi silpni studijuoti kartu su kitais.

Finansinių išteklių ir paramos trūkumas	• Galimybė gauti finansinę paramą nepriklausomai nuo darbingumo lygio (ne tik tiems, kurių darbingumas <45 %); • Sumažinti studijų kainą studentams, turintiems individualių poreikių; • Teikti finansinę pagalbą apgyvendinimui, susimokėjimui už studijas, transportą asmeniniam padėjėjui, skirti stipendijas.	• Įtraukti į darbo krūvį papildomą laiką dirbant su individualių poreikių turinčiais studentais (paruošimą, užduočių pritaikymą, individualias konsultacijas); • Skirti papildomo laiko ir finansinių išteklių už papildomą dėstytojų darbą; • Skatinti projektinį finansavimą įtraukiojo ugdymo iniciatyvoms; • Skirti papildomų lėšų individualiems poreikiams (pvz., asistentams, įrangai, technologijoms).
--	--	---

Empirinėje šio darbo dalyje išanalizuotus studentų ir dėstytojų siūlymus galima susieti su teorinėje dalyje analizuotais mokslinių tyrimų rezultatais, kurie parodo pagrindines kliūtis, su kuriomis susiduria tiek studentai, turintys negalią ar individualių poreikių, tiek dėstytojai, dėstantys šiems studentams, ir pateikia rekomendacijas studijų prieinamumui gerinti aukštajame moksle. Toks teorinės ir praktinės analizės suderinamumas leidžia suprasti, kad tiek studentų patirtys, tiek dėstytojų pastebėjimai atitinka moksliniais tyrimais pagrįstas tendencijas.

IŠVADOS

1. Nustatyta, kad nepritaikyta universiteto infrastruktūra vis dar kelia daug problemų studentams, turintiems negalią ar individualiųjų poreikių. Studentai susiduria su tokiais trūkumais, kaip nepritaikyti įėjimai vežimėliu judantiems asmenims, per sunkiai atsidarančios auditorijų ar tualetų durys, trūksta ženklavimo regos ar klausos sutrikimų turintiems asmenims. Dėstytojai atkreipė dėmesį į būtinybę tvarkaraščius derinti su tomis auditorijomis, į kurias gali patekti visi studentai.

2. Išnagrinėjus technologines ir informacines kliūtis, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ar individualiųjų poreikių, galima teigti, kad šios kliūtys trukdo studentams laiku gauti aiškią ir tikslią informaciją apie studijas bei teikiamas pagalbos priemones universitete. Studentai susiduria su nepatogia naudotis ir sunkiai randama informacija universiteto svetainėje bei el. mokymosi platformose, taip pat su neaiškia konsultacijų registracijos tvarka. Dėstytojai pažymėjo, kad jiems trūksta struktūruotos ir laiku pateikiamos informacijos apie studentų individualiuosius poreikius, taip pat aiškių gairių, kaip tinkamai pritaikyti ugdymo procesą.

3. Nustatyta, kad pedagoginės ir metodinės kliūtys buvo dažniausiai minimos tiek studentų, tiek dėstytojų atsakymuose. Studentai studijų procese dažniausiai susiduria su nelanksčiu studijų ir vertinimo procesu, kai taikomi vienodi mokymo ir vertinimo reikalavimai visiems studentams, neatsižvelgiant į jų individualius poreikius ar sveikatos būklę. Dėstytojams dažniausiai trūksta aiškių gairių, metodinės pagalbos, sisteminių žinių ir mokymų, kaip dirbti su studentais, turinčiais individualiųjų poreikių, ir kaip tinkamai pritaikyti jiems mokymo metodus.

4. Atlikus požiūrio į studentus, turinčius negalią ar individualiųjų poreikių, analizę, galima teigti, kad šie studentai vis dar susiduria su pagarbos trūkumu, nejautrumu ar stereotipiniu mąstymu apie negalią. Jie nurodė, kad kartais jaučiasi žeminantys, jų poreikiai vertinami kaip papildoma našta, o kartais išvis ignoruojami. Dėstytojai pasigenda bendradarbiavimo tarp dėstytojų, studentų ir universiteto bendruomenės bei atvirų diskusijų apie negalios įvairovę, į diskusijas įtraukiant šios srities specialistus.

5. Nustatyta, kad dėstytojų pasirengimas dirbti su studentais, turinčiais individualiųjų poreikių, yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių sėkmingą šių studentų įsitraukimą į ugdymosi procesą. Atlikta duomenų analizė parodė, kad dalis dėstytojų yra motyvuoti ir geranoriškai nusiteikę dirbti su studentais, turinčiais individualiųjų poreikių, tačiau daugeliui jų vis dar trūksta praktinių žinių bei metodinių gairių. Dėstytojai dažnai susiduria su netipinėmis ar sudėtingomis situacijomis, tačiau dažnai nežino, kaip tinkamai į jas reaguoti.

6. Išnagrinėjus psichologines ir asmenines kliūtis, su kuriomis susiduria studentai, turintys negalią ir individualiųjų poreikių, nustatyta, kad šios kliūtys yra vienos iš rečiausiai pastebimų, tačiau

jos labiausiai turi įtakos studentų studijų patirtims. Studentai įvardijo dažnai patiriantys nerimą, stresą, motyvacijos trūkumą ar baimę atskleisti savo negalią, dėl ko kartais nedrįsta kreiptis pagalbos. Nustatyta, kad su psichologiniais sunkumais susiduria ne tik studentai, bet ir dėstytojai, o ypač tada, kai reikia padėti studentui, kuris paskaitų metu nebegali suvaldyti savo emocijų.

7. Nustatyta, kad finansiniai ištekliai ir jų tinkamas paskirstymas yra labai svarbus studentų, trinčių individualiųjų poreikių, galimybėms siekti aukštojo mokslo. Studentai akcentavo, kad paramos sistemos dažnai yra neatitinkančios jų poreikių, nes pavyzdžiui, finansinė parama skiriama tik tiems, kurių darbingumo lygis nesiekia 45 %, nors dauguma studentų, turinčių didesnę darbingumą lygį, susiduria su tokiais pačiais finansiniais sunkumais.

Dėstytojai atkreipė dėmesį į tai, kad papildomas darbas, susijęs su studijų pritaikymu – individualios konsultacijos, užduočių koregavimas, komunikacija su studentais – reikalauja laiko ir resursų, tačiau šiuo metu jis dažniausiai nėra įskaičiuojamas į jų darbo krūvį ar atlyginimą.

REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais ir išvadomis, šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos, skirtos tolesniam studijų prieinamumo didinimui ir įtraukiojo ugdymo principų įgyvendinimui Mykolo Romerio universitete.

1. Siekiant mažinti su infrastruktūra susijusias kliūtis, rekomenduojama modernizuoti universiteto aplinką taip, kad ji atitiktų universalaus dizaino principus. Būtina įrengti saugius, tinkamo nuolydžio pandusus, žemus ranktūrius, automatines duris visuose aukštuose prie įėjimų, taip pat universalius tualetus su lengvai atsiderančiomis durimis bei užtikrinti, kad į visus korpusus būtų galima pakilti liftais. Rekomenduojama universitete įdiegti vizualinį, taktilinį ir, jei įmanoma, garsinį ženklumą, kuris padėtų orientuotis sensorinių sutrikimų turintiems studentams. Auditorijose patariama naudoti reguliuojamo aukščio stalus bei ergonomiškas kėdes. Galiausiai, į infrastruktūros planavimo ir sprendimų priėmimo procesus, siūlytina įtraukti studentus, turinčius negalią ar individualių poreikių.

2. Siekiant sumažinti technologines ir informacines kliūtis, rekomenduojama užtikrinti, kad universitete naudojamos technologijos ir skaitmeninė aplinka būtų prieinama visiems studentams. Pirmiausia rekomenduojama pritaikyti universiteto svetainę ir el. mokymosi sistemas taip, kad studentai lengvai rastų reikiamą informaciją, kuri būtų pateikiama aiškiai ir struktūruotai, taip pat įvairiais formatais: tekstu, garsu ir vaizdu. Į studijų procesą rekomenduojama įtraukti pagalbines technologijas, pvz., ekrano skaitytuvus, tekstą į garsinį įrašą konvertuojančias programas ar subtitravimą, kurios ypač svarbios regos ir klausos sutrikimų turintiems studentams. Svarbu įdiegti paprastą, patogią registracijos sistemą, kurioje studentai konfidencialiai galėtų užsiregistruoti įvairioms konsultacijoms ar paslaugoms. Taip pat labai svarbu, kad dėstytojai laiku gautų struktūruotą ir aiškią informaciją apie studentų individualiuosius poreikius ir gaires, kaip studentams padėti bei atliepti jų individualiuosius poreikius.

3. Norint veiksmingai mažinti pedagogines ir metodines kliūtis, rekomenduojama taikyti ne vienodą, visiems studentams tinkamą mokymo modelį, o lanksčiau ir įvairiau organizuoti patį studijų procesą. Rekomenduojama į studijų procesą įtraukti universalaus dizaino mokymuisi principus ir taikyti skirtingus mokymo metodus, atsiskaitymo būdus, kurie būtų pritaikyti individualiesiems studentų poreikiams. Studentams sudaryti galimybes pasirinkti jiems tinkamiausią atsiskaitymo formą, kuri sumažintų patiriamą nerimą ir stresą, o taip pat geriau atlieptų jų mokymosi ypatumus. Rekomenduojama taikyti hibridinį mokymąsi ir dalį studijų bei atsiskaitymų organizuoti nuotoliniu būdu. Dėstytojams nuolat turi būti teikiama metodinė pagalba, praktinės gairės ir pavyzdžiai, kaip pritaikyti turinį ir užduotis individualių poreikių turintiems studentams. Taip pat

rekomenduojama organizuoti mokymus, kuriuose dėstytojai galėtų pasidalinti patirtimi su kolegomis bei susipažinti su alternatyviais mokymo ir vertinimo būdais.

4. Siekiant mažinti socialines kliūtis ir didinti toleranciją, stiprinti pagarbos jausmą įvairovei bei kurti atvirą ir individualius poreikius gerbiančią bendruomenę, būtina į šį procesą įtraukti visą universiteto bendruomenę – nuo akademinio personalo iki administracijos darbuotojų ir studentų. Rekomenduojama bendruomenės nariams reguliariai organizuoti renginius, diskusijas ar dirbtuves apie negalios įvairovę. Dėstytojams ir administracijos darbuotojams suteikti žinių apie tai, kaip bendrauti jautriai ir pagarbiai, vengiant perteklinės globos ar išankstinių nuostatų. Rekomenduojama studentus, turinčius negalią ar individualių poreikių, įtraukti į darbo ar konsultacines grupes, kur jie galėtų teikti savo nuomonę, susijusią su studijų kokybės gerinimu ar įtraukties didinimu universitete.

5. Norint užtikrinti, kad dėstytojai būtų pasirengę ir turėtų pakankamai žinių dirbti su studentais, turinčiais individualių poreikių, būtina skatinti jų profesinį tobulėjimą. Rekomenduojama organizuoti privalomus mokymus dėstytojams apie negalios įvairovę ir universalaus dizaino mokymuisi principų taikymą. Mokymai turėtų būti praktiški, analizuojantys realias situacijas, su kuriomis dažniausiai susiduria dėstytojai ugdymo procese. Taip pat sudaryti dėstytojams galimybę individualiai konsultuotis dėl konkrečių individualių atvejų, kur jie galėtų gauti būtinus patarimus ir rekomendacijas. Rekomenduojama kurti patirties pasidalijimo grupes, kuriose dėstytojai galėtų dalintis patirtimi, praktiniais patarimais, iššūkiais, su kuriais susiduria ir sėkminga praktika. Be to, rekomenduojama universitetui parengti gaires, kad dėstytojai aiškiai žinotų, kur kreiptis pagalbos, ką daryti ir kaip elgtis susidūrus su išskirtiniu individualių poreikių turinčiu studentu.

6. Siekiant mažinti psichologines ir asmenines kliūtis, reikia itin jautraus, kompleksinio ir ilgalaikio sprendimo, todėl rekomenduojama universitete plėsti emocinės gerovės bei psichologinės pagalbos sistemą, kuri būtų anonimiška, lengvai prieinama ir teikiama tiek gyvai, tiek nuotoliniu būdu. Rekomenduojama organizuoti tokias prevencines veiklas kaip streso valdymo seminarai, emocinio atsparumo stiprinimo užsiėmimai, meditacijos, grupinės paramos programos ar mentorystė. Taip pat siūloma šviesti dėstytojus ir administracijos darbuotojus, kad jie gebėtų atpažinti emocinių sunkumų turinčius studentus ir galėtų jiems padėti. Rekomenduojama universitete sudaryti galimybę studentams anonimiškai ir be baimės išreikšti savo nuomonę, pastebėjimus ar pateikti pasiūlymus. Pagalbos sistema turi apimti ir dėstytojus, kurie susiduria su emociniais sunkumais ir nežino, kaip tinkamai reaguoti susidūrus su sudėtinga situacija ar studentų krize.

7. Norint sumažinti finansines kliūtis studentams, turintiems negalią ar individualių poreikių, rekomenduojama peržiūrėti finansinės paramos skyrimo tvarką ir pagal galimybes skirti

paramą tiems studentams, kuriems labiausiai jos reikia, atsižvelgiant į jų sveikatos būklę, mokymosi sunkumus ar asmeninę situaciją. Siūloma studentams, turintiems negalią, kompensuoti studijų įmokas ir apgyvendinimą bendrabutyje. Dėstytojams, dirbantiems su individualių poreikių turinčiais studentais, rekomenduojama numatyti papildomą darbo krūvį užduočių pritaikymui individualiems studentų poreikiams, individualioms studentų konsultacijoms ar bendradarbiavimui su specialistais dėl konkrečių individualių atvejų. Šis papildomas darbas turi būti aiškiai apibrėžtas ir įskaičiuotas į dėstytojų darbo krūvį, tokiu būdu užtikrinant dėstytojams ne tik metodinę, bet ir finansinę paramą.

LITERATŪRA

1. Aguirre, Arecia, Carballo ,Rafael, ir Rosario and Lopez-Gavira. 2021. „Improving the academic experience of students with disabilities in higher education: faculty members of Social Sciences and Law speak out“. *Innovation: The European Journal of Social Science Research* 34 (3): 305–20. <https://doi.org/10.1080/13511610.2020.1828047>.
2. Ainscow, Mel. 2020. „Promoting inclusion and equity in education: lessons from international experiences“. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy* 6, nr.1: 7–16. <https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587>.
3. Alesech, Julie, ir Shoba and Nayar. 2021. „Teacher strategies for promoting acceptance and belonging in the classroom: a New Zealand study“. *International Journal of Inclusive Education* 25 (10): 1140–56. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1600054>.
4. Ališauskienė, Stefanija, ir Lina Miltenienė. 2018. „Inclusive or Engaging (‘Absorbing’) Education: Interpretations of Social Constructs in the Context of Change in Education“. *Special Education* 1, nr. 38: 11–32. <https://doi.org/10.21277/se.v1i38.430>.
5. Asta Dilytė-Kotenko. 2023. „Socialiai Pažeidžiamų Asmenų Kelias Link Aukštojo Mokslo: Kultūrinis Kapitalas Ir Jo Vystymasis“. *Viešojo politika ir administravimas* 22, nr. 3: 307–20. <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.22.3.34244>.
6. Barkas, Linda Anne, Armstrong ,Paul-Alan, ir Garry and Bishop. 2022. „Is inclusion still an illusion in higher education? exploring the curriculum through the student voice“. *International Journal of Inclusive Education* 26 (11): 1125–40. <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1776777>.
7. Bartz, Janieta. 2020. „All Inclusive?! Empirical Insights into Individual Experiences of Students with Disabilities and Mental Disorders at German Universities and Implications for Inclusive Higher Education“. *Education Sciences* 10 (9): 223. <https://doi.org/10.3390/educsci10090223>.
8. Beco, Gauthier de, Janet E. Lord, ir Shivaun Quinlivan, sud. 2019. „Preface by Theresia Degener“. *The Right to Inclusive Education in International Human Rights Law*, xxv–xxvi. Cambridge Disability Law and Policy Series. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316392881.001>.
9. „Bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis - Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija“. Žiūrėta 2024 m. liepos 25 d. <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/tarptautbendrad/bendradarbiavimas-su-tarptautinemis-organizacijomis/>.

10. Booth, Tony, ir Mel Ainscow. 2016. *The Index for Inclusion: A Guide to School Development Led by Inclusive Values*. Fourth edition. Cambridge: Index for Inclusion Network (IfIN).
11. Budriūtė, Gabrielė. 2014. „Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo vertinimas žmonėms su judėjimo negalia / Gabrielė Budriūtė.“ Kaunas: Lietuvos sveikatos mokslų universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.
12. Bunbury, Stephen. 2020. „Disability in higher education – do reasonable adjustments contribute to an inclusive curriculum?“ *International Journal of Inclusive Education* 24 (9): 964–79. <https://doi.org/10.1080/13603116.2018.1503347>.
13. Carrillo-Sierra, Sandra-Milena, Maria Pinzon, Angélica-Nohemy Rangel-Pico, Olga Paris-Pineda, María Vásquez, William Anaya, ir Diego Rivera-Porras. 2025. „Perceptions of Barriers to Inclusion in Students with Disabilities in Higher Education Institutions“. *Societies* 15 (vasario):37. <https://doi.org/10.3390/soc15020037>.
14. Darrow, Alice-Ann. 2009. „Barriers to Effective Inclusion and Strategies to Overcome Them“. *General Music Today* 22 (3): 29–31. <https://doi.org/10.1177/1048371309333145>.
15. Dilytė-Kotenko, Asta. 2024. „Jautrių Socialinių Grupių Sėkmingi Keliai Link Aukštojo Mokslo / Asta Dilytė-Kotenko.“ Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centras. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.
16. Dreyer, Lorna M. 2021. „Specific Learning Disabilities: Challenges for Meaningful Access and Participation at Higher Education Institutions“. *Journal of Education (University of KwaZulu-Natal)*, nr. 85, 75–92. <https://doi.org/10.17159/2520-9868/i85a04>.
17. „Socialiai pažeidžiamų asmenų kelias link aukštojo mokslo: kai kurių struktūrinių veiksnių bandomoji apžvalga. 2021. The Road to Higher Education for Vulnerable Persons: A Pilot Review of Some Structural Factors.“ *Social Education / Socialinis Ugdymas* 55, nr. 1: 60–70. <https://doi.org/10.15823/su.2021.55.4>.
18. „Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all - UNESCO Digital Library“. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 13 d. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>.
19. European Union Agency for Fundamental Rights. 2020. „UN General Assembly Resolution 70/1 (2015) - Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development“. <https://fra.europa.eu/en/law-reference/un-general-assembly-resolution-701-2015-transforming-our-world-2030-agenda>.

20. Fernández-Batanero, José María, Marta Montenegro-Rueda, José Fernández-Cerero, ir Pedro Tadeu. 2020. „Formación del Profesorado y TIC para el Alumnado Com Discapacidad: Una Revisión Sistemática“. *Revista Brasileira de Educação Especial*:711–32. <https://doi.org/10.1590/1980-54702020v26e0078>.
21. Fernández-Batanero, José María, Marta Montenegro-Rueda, ir José Fernández-Cerero. 2022. „Access and Participation of Students with Disabilities: The Challenge for Higher Education“. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19 (19): 11918. <https://doi.org/10.3390/ijerph191911918>.
22. Gečienė, Jolita. 2020. „The Resilience of Organizations in the Context of Regional Social Sustainability: Management Challenges under Uncertainty“. *Management of Organizations: Systematic Research* 83, nr. 1: 37–55. <https://doi.org/10.1515/mosr-2020-0003>.
23. Gudonis, Vytautas. 2019. „Reginos Karvelienės daktaro disertacijos „Studentų, patekusių į negalios situaciją, įgalinimas dalyvauti aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose“ (socialiniai mokslai, edukologija 07S) recenzija / Vytautas Gudonis, Irena Kaffemanienė.“ *Pedagogika* 134, nr. 2: 241–44. <https://doi.org/10.15823/p.2019.134.16>.
24. Gurova, Tatjana, ir Paulius Godvadas. „Patyriminio ugdymo metodo veiksmingumas dirbant su socialiai pažeidžiamais jaunais žmonėmis. 2015. EFFECTIVENESS OF EXPERIENTIAL LEARNING METHOD WORKING WITH SOCIALLY VULNERABLE YOUNG PEOPLE.“ *Social Work. Experience & Methods / Socialinis Darbas: Patirtis ir Metodai* 15, nr.: 97–118. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.15.1.6>.
25. Helena Martins, Maria, Borges „Maria Leonor, ir Teresa and Gonçalves. 2018. „Attitudes towards inclusion in higher education in a Portuguese university“. *International Journal of Inclusive Education* 22 (5): 527–42. <https://doi.org/10.1080/13603116.2017.1377299>.
26. „I-1489 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas“. Žiūrėta 2024 m. sausio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>.
27. „IX-1826 Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas“. Žiūrėta 2024 m. liepos 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522/asr>.
28. Yusof, Yusmarhaini, Chan „Cheong Chong, Hillaluddin „Azlin Hilma, Ahmad Ramli „Fatimah Zailly, ir Zarina and Mat Saad. 2020. „Improving inclusion of students with disabilities in Malaysian higher education“. *Disability & Society* 35 (7): 1145–70. <https://doi.org/10.1080/09687599.2019.1667304>.
29. Jucevičienė, Palmira. 2018. „Accessibility and Inclusion in Higher Education: Implementing International Imperatives in National and Institutional Contexts / Palmira Jucevičienė,

Jurgita Vizgirdaitė, Hanan Alexander.“ Pedagogika 130, nr. 2: 46–63.
<https://doi.org/10.15823/p.2018.21>.

30. „Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai“. Žiūrėta 2024 m. sausio 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>.

31. „Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryba patvirtino trečiąją žmogaus teisių padėties Lietuvoje ataskaitą“. Žiūrėta 2024 m. liepos 25 d. <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/jungtiniu-tautu-zmogaus-teisiu-taryba-patvirtino-treciaja-zmogaus-teisiu-padeties-lietuvoje-ataskaita/>.

32. „Ką reikia žinoti apie įtraukimą į švietimą | UNESCO“. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 16 d. <https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know>.

33. Kanter, Arlene. 2019. „The Right to Inclusive Education for Students with Disabilities under International Human Rights Law“. The Right to Inclusive Education in International Human Rights Law, sudarė Gauthier de Beco, Janet E. Lord, ir Shivaun Quinlivan, 15–57. Cambridge Disability Law and Policy Series. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316392881.003>.

34. keiskplokstele.lt. „Laikas keisti plokštelę“. Žiūrėta 2025 m. sausio 15 d. <https://keiskplokstele.lt/>.

35. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. Žiūrėta 2024 m. sausio 23 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.

36. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. „Pirmoji Komisijos kadencija 2019–2023 m.“. Žiūrėta 2024 m. liepos 25 d. <https://lygybe.lt/pirmoji-komisijos-kadencija-2019-2023-m/>.

37. Lipka, Orly, Marlyn Khouri, ir Michal Shecter-Lerner. 2020. „University faculty attitudes and knowledge about learning disabilities“. Higher Education Research & Development 39, nr. 5: 982–96. <https://doi.org/10.1080/07294360.2019.1695750>.

38. Lisauskienė, Dovilė. 2018. „Įtraukusis ugdymas nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštosios mokyklos. Tęstinumo poreikis. (Lithuanian): Inclusive Education from Pre-school Education to Higher Education: the Need for Continuity. (English)“. Pedagogy Studies / Pedagogika 132, nr. 4: 241–53. <https://doi.org/10.15823/p.2018.132.15>.

39. Lopez-Gavira, Rosario, Anabel Moriña, ir Beatriz Morgado. 2021. „Challenges to inclusive education at the university: the perspective of students and disability support service staff“. Innovation: The European Journal of Social Science Research 34, nr. 3: 292–304. <https://doi.org/10.1080/13511610.2019.1578198>.

40. Majoko, Tawanda. 2018. „Participation in higher education: Voices of students with disabilities“. Sudarė Michael William Dunn. *Cogent Education* 5 (1): 1542761. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2018.1542761>.

41. Mara, Daniel. 2014. „Higher Education for People with Disabilities – Romanian Education Experience“. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, The Fourth International Conference on Adult Education, Romania 2014, 142: 78–82. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.591>.
42. Márquez, Carmen, Marta Sandoval, Sergio Sánchez, Cecilia Simón, Anabel Moriña, Beatriz Morgado, Irene Moreno-Medina, José Antonio García, Vicente Díaz-Gandasegui, ir Begoña Elizalde-San Miguel. 2021. „Evaluación de la Inclusión en Educación Superior Mediante Indicadores“. *REICE. Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación* 19 (3): 33–51. <https://doi.org/10.15366/reice2021.19.3.003>.
43. Media, Fresh. „Lietuva pirmą kartą tapo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos nare | Užsienio reikalų ministerija“. Lietuva pirmą kartą tapo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos nare | Užsienio reikalų ministerija. Žiūrėta 2024 m. liepos 25 d. <https://www.urm.lt/naujienos/141/lietuva-pirma-karta-tapo-jungtiniu-tautu-zmogaus-teisiu-tarybos-nare:24869>.
44. „Ministerijos veiklos ataskaitos - Švietimo, mokslo ir sporto ministerija“. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 13 d. <https://smsm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ministerijos-veiklos-ataskaitos/>.
45. Moriña, Anabel, Víctor H. Perera, ir Noelia Melero. 2020. „Difficulties and Reasonable Adjustments Carried out by Spanish Faculty Members to Include Students with Disabilities“. *British Journal of Special Education* 47 (1): 6–23. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12261>.
46. Munoz, Albert, Jon Billsberry, ir Véronique Ambrosini. 2022. „Resilience, robustness, and antifragility: Towards an appreciation of distinct organizational responses to adversity“. *International Journal of Management Reviews* 24, nr. 2: 181–87. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12289>.
47. Newman, Lynn A., Joseph W. Madaus, Adam R. Lalor, ir Harold S. Javitz. 2021. „Effect of accessing supports on higher education persistence of students with disabilities“. *Journal of Diversity in Higher Education* 14 (3): 353–63. <https://doi.org/10.1037/dhe0000170>.
48. Nīmante, Dita, Sanita Baranova, ir Ligita Stramkale. 2021. „The University Administrative Staff Perception of Inclusion in Higher Education“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 46 (rugsėjis):90–104. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2021.46.6>.
49. OHCHR. „HRC Home“, 2024 m. liepos 10 d. <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/home>.
50. Paz-Maldonado, Eddy. 2020. „Inclusión educativa del alumnado en situación de discapacidad en la educación superior: una revisión sistemática“. *Teoría de la Educación. Revista Interuniversitaria* 32 (1): 123–46. <https://doi.org/10.14201/teri.20266>.

51. Rodríguez Molina, Guillermo Andrés, ir Bárbara Valenzuela Zambrano. 2019. „Access and Continuity of Students with Disability in Chilean Universities“. *Sinéctica*, nr. 53 (gruodžio), 0–0. [https://doi.org/10.31391/s2007-7033\(2019\)0053-002](https://doi.org/10.31391/s2007-7033(2019)0053-002).
52. Ruškus, Jonas, Marius Daugėla, Saulius Žukauskas, Artūras Blinstrubas, ir Gintaras Šaparnis. 2007. „Aukštasis mokslas ir studentai, turintys negalę: būklės ir galimybių tyrimas: mokslo studija“.
53. Schreuer, Naomi, Carmit-Noa Shpigelman, Sagit Mor, Miriam Sarid, Arlene S. Kanter, ir Dalia Sachs. 2024. „Academic staff members’ engagement in accessible higher education for students with disabilities“. *Higher Education Research & Development* 43, nr. 5: 1171–86. <https://doi.org/10.1080/07294360.2023.2292652>.
54. Shpigelman, Carmit-Noa, Mor ,Sagit, Sachs ,Dalia, ir Naomi and Schreuer. 2022. „Supporting the development of students with disabilities in higher education: access, stigma, identity, and power“. *Studies in Higher Education* 47 (9): 1776–91. <https://doi.org/10.1080/03075079.2021.1960303>.
55. Solís, Patricia, Alejandra Barreiro-Collazo, M. Rodríguez-Correa, E. Delgado-Rico, ir Sara Real Castela. 2024. „Inclusion of students with disabilities in the European Higher Education Area (EHEA): a systematic review“. *Cogent Education* 12 (gruodžio). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2430880>.
56. „Studentų su negalia rėmimas“. Žiūrėta 2024 m. sausio 23 d. <https://www.ndt.lt/neigaliuju-studentu-remimas/>.
57. „Studijų prieinamumas studentams, turintiems negalią – misija įmanoma“. Žiūrėta 2024 m. vasario 14 d. <https://vsf.lrv.lt/lt/naujienos/studiju-prieinamumas-studentams-turintiems-negalia-misija-imanoma/>.
58. Sultanova, Natalia, Inna Rohalska-Yablonskaa, Hanna Korinna, ir Svitlana Bezushko. 2021. „Training Future Specialists in Social and Pedagogical Fields for Gender Socialization of Socially Vulnerable Children“. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala* 13, nr. 1: 195–212.
59. United Nations. 2021. *Disability-Inclusive Language Guidelines*. Geneva: United Nations Office at Geneva. <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>.
60. Valle-Flórez, Rosa-Eva, Ana María de Caso Fuertes, Roberto Baelo, ir Sheila García-Martín. 2021. „Faculty of Education Professors’ Perception about the Inclusion of University Students with Disabilities“. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (21): 11667. <https://doi.org/10.3390/ijerph182111667>.

61. Wray, Mike, ir Ann-Marie Houghton. 2019. „Implementing disability policy in teaching and learning contexts – shop floor constructivism or street level bureaucracy?“ Teaching in Higher Education 24, nr. 4: 510–26. <https://doi.org/10.1080/13562517.2018.1491838>.

62. „XI-2233 Dėl Seimo nutarimo „Dėl Mykolo Romerio universiteto statuto patvirtinimo“ 1 priedėlio pakeitimo“. Žiūrėta 2024 m. sausio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434074>.

63. „XIV-1722 Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 pakeitimo įstatymas“. Žiūrėta 2024 m. sausio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b891853285db11edbdcebd68a7a0df7e/asr> .

Ceignorė K. Studijų prieinamumas studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių: Mykolo Romerio universiteto atvejis / Magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. Agota Giedrė Raišienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas, Vadybos ir politikos mokslų institutas, 2025 – 83 psl.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe tiriamas aukštojo mokslo studijų prieinamumas studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių, siekiant įvertinti, kaip Mykolo Romerio universitete užtikrinamos galimybės jiems dalyvauti studijų procese. Darbą sudaro trys dalys – teorinė, metodologinė ir empirinio tyrimo. Teorinėje darbo dalyje analizuojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai bei strateginiai dokumentai, reglamentuojantys studijų prieinamumą studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių. Šioje dalyje taip pat aptariami įtraukties principai, įtraukiojo ugdymo samprata ir negaliai jautrios kalbos gairės. Metodologinėje darbo dalyje pagrindžiami taikyti tyrimo metodai, pristatomi tyrimo instrumentai, aprašoma tyrimo eiga bei respondentų atrankos kriterijai. Empirinio tyrimo dalyje analizuojami kiekybinio tyrimo duomenys, siekiant įvertinti studijų prieinamumą ir tai, kaip nustatytos kliūtys veikia studijų prieinamumą Mykolo Romerio universitete. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, kurios gali prisidėti prie didesnio studijų prieinamumo ir sistemingo įtraukties įgyvendinimo aukštajame moksle.

Raktiniai žodžiai: negalia, aukštasis mokslas, studijų prieinamumas, įtrauktis, individualieji poreikiai, universalus dizainas, socialinė integracija, lygiateisiškumas.

Ceignorė K. Accessibility of studies for students with disabilities or other individual needs: the case of Mykolas Romeris University / Master's thesis. Supervisor prof. dr. Agota Giedrė Raišienė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Administration and Business, Institute of Management and Political Sciences, 2025 – 83 pages.

ANNOTATION

The master's thesis examines the accessibility of higher education studies for students with disabilities or other individual needs, in order to assess how Mykolas Romeris University ensures opportunities for them to participate in the study process. The work consists of three parts - theoretical, methodological and empirical research. The theoretical part of the work analyzes international and national legal acts and strategic documents regulating the accessibility of studies for students with disabilities or other individual needs. This part also discusses the principles of inclusion, the concept of inclusive education and disability-sensitive language guidelines. The methodological part of the work justifies the applied research methods, presents research instruments, describes the research process and respondent selection criteria. The empirical part of the work analyzes quantitative research data in order to assess the accessibility of studies and how the identified barriers affect the accessibility of studies at Mykolas Romeris University. The paper concludes with conclusions and recommendations that may contribute to greater accessibility of studies and the systematic implementation of inclusion in higher education.

Keywords: disability, higher education, accessibility of studies, inclusion, individual needs, universal design, social integration, equality.

Ceignorė K. Studijų prieinamumas studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių: Mykolo Romerio universiteto atvejis / Magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. Agota Giedrė Raišienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas, Vadybos ir politikos mokslų institutas, 2025 – 83 psl.

SANTRAUKA

Šiuolaikinės aukštojo mokslo institucijos turi užtikrinti ne tik kokybišką ugdymą, bet ir prieinamą, visiems studentams tinkamą aplinką, nepriklausomai nuo jų turimų individualių poreikių. Tačiau vis dar pasitaiko atvejų, kai studijų procesas nėra pritaikytas studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių, o tai tampa kliūtimi jiems siekiant aukštojo mokslo.

Problema – neužtikrintas tinkamas studijų prieinamumas studentams, turintiems negalią ar kitų individualių poreikių, riboja jų galimybes siekti aukštojo mokslo ir jame išsilaikyti.

Darbo tikslas – išanalizuoti aukštojo mokslo prieinamumą ir studijų pritaikymą negalią ar kitų individualių poreikių turintiems studentams, remiantis Mykolo Romerio universiteto atveju.

Tyrimo metodai – tyrime taikyti trys metodai. Pirmiausia atlikta nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų bei strateginių dokumentų analizė, siekiant įvertinti, kaip teisinė bazė užtikrina studentų, turinčių negalią ar kitų individualių poreikių, teises ir galimybes siekti aukštojo mokslo.

Antroje dalyje taikyta kokybinė informacijos analizė ir sintezė: išnagrinėta mokslinė literatūra, Lietuvos universitetų interneto svetainėse pateikiama informacija apie prieinamumą bei išanalizuoti Mykolo Romerio universiteto dokumentai.

Empirinėje dalyje atliktas kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa, kurioje dalyvavo Mykolo Romerio universiteto studentai ir dėstytojai. Tyrimas padėjo suprasti, kaip teorinėje dalyje identifikuotos kliūtys pasireiškia studijų procese. Apklausos duomenys atskleidė studentų ir dėstytojų patirtis, požiūrius ir vertinimus, susijusius su studijų prieinamumu, informacijos ir paslaugų pasiekiamumu, dėstytojų pasirengimu dirbti su įvairių poreikių turinčiais studentais bei pagalbos priemonių veiksmingumu.

Raktiniai žodžiai: negalia, aukštasis mokslas, studijų prieinamumas, įtrauktis, individualieji poreikiai, universalus dizainas, socialinė integracija, lygiateisiškumas.

Ceignorė K. Accessibility of studies for students with disabilities or other individual needs: the case of Mykolas Romeris University / Master's thesis. Supervisor prof. dr. Agota Giedrė Raišienė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Administration and Business, Institute of Management and Political Sciences, 2025 – 83 pages.

SUMMARY

Modern higher education institutions must ensure not only high-quality education, but also an accessible environment suitable for all students, regardless of their individual needs. However, there are still cases when the study process is not adapted to students with disabilities or other individual needs, which becomes an obstacle to their pursuit of higher education.

The problem – the lack of adequate accessibility of studies for students with disabilities or other individual needs limits their opportunities to pursue higher education and remain in it.

The aim of the work – is to analyze the accessibility of higher education and the adaptation of studies for students with disabilities or other individual needs, based on the case of Mykolas Romeris University.

Research methods – three methods were applied in the study. First, an analysis of national and international legal acts and strategic documents was carried out in order to assess how the legal framework ensures the rights and opportunities of students with disabilities or other individual needs to pursue higher education.

In the second part, qualitative information analysis and synthesis were applied: scientific literature was analyzed, information about accessibility was provided on the websites of Lithuanian universities, and documents of Mykolas Romeris University were analyzed.

In the empirical part, a quantitative study was conducted – a questionnaire survey, in which students and lecturers of Mykolas Romeris University participated. The study helped to understand how the obstacles identified in the theoretical part are manifested in the study process. The survey data revealed the experiences, attitudes and assessments of students and lecturers related to the accessibility of studies, the availability of information and services, the readiness of lecturers to work with students with diverse needs and the effectiveness of support measures.

Keywords: disability, higher education, accessibility of studies, inclusion, individual needs, universal design, social integration, equality.